

Kis-Toth Agnes
PhD. fokozat
Astronófia tanár

**Minden amit szeretnél volna tudni a fekete lyukakról,
de féltél megkérdezni.**

2022

Szinte

Minden amit szeretnél volna tudni a fekete lyukakról,
de féltél megkérdezni.

2022

Sötét csillagok

John
Michell

1783

500 × Nap

Szökési sebesség

Fénysebesség

299 792.5 km/s

Általános Relativitáselmélet

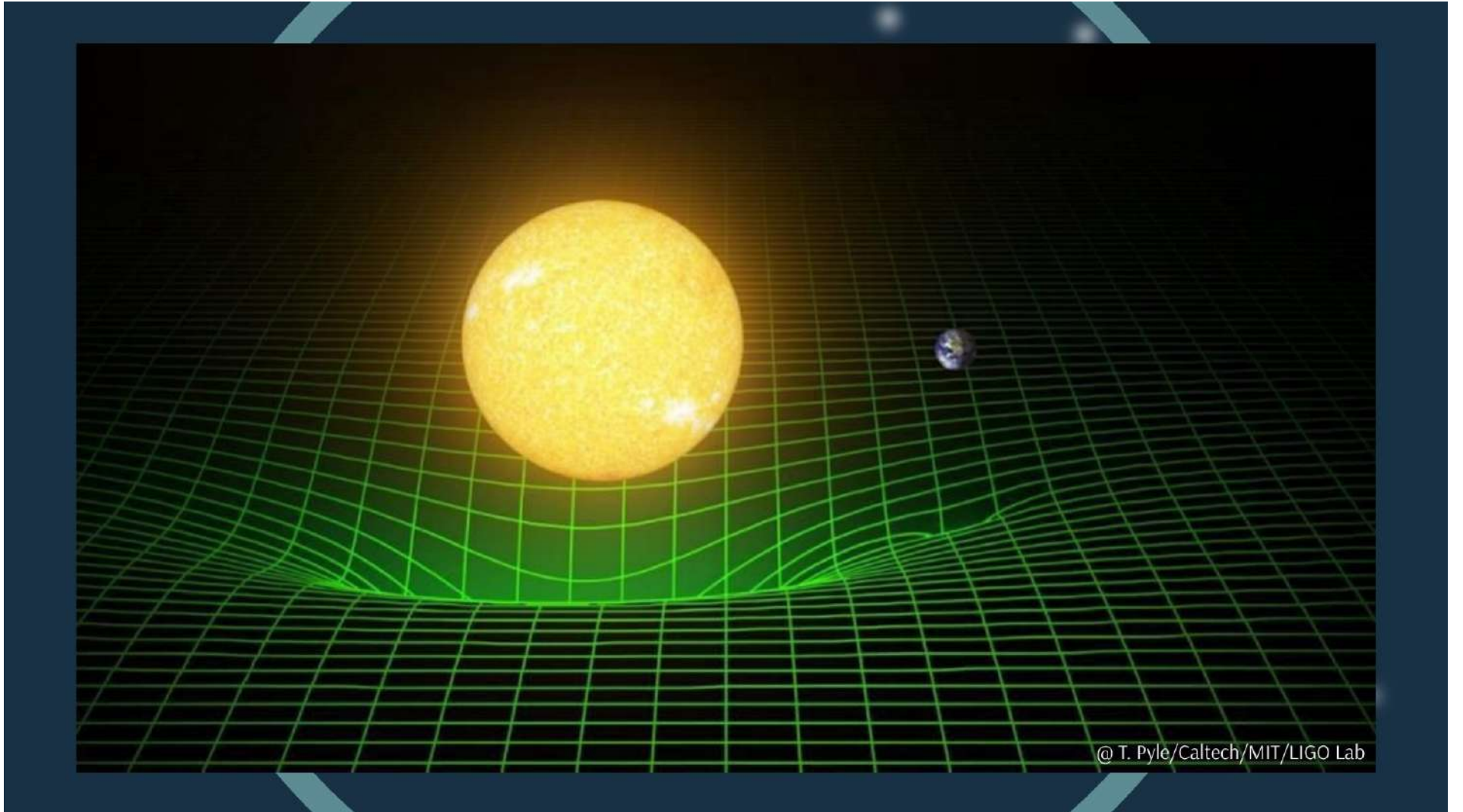

Albert
Einstein

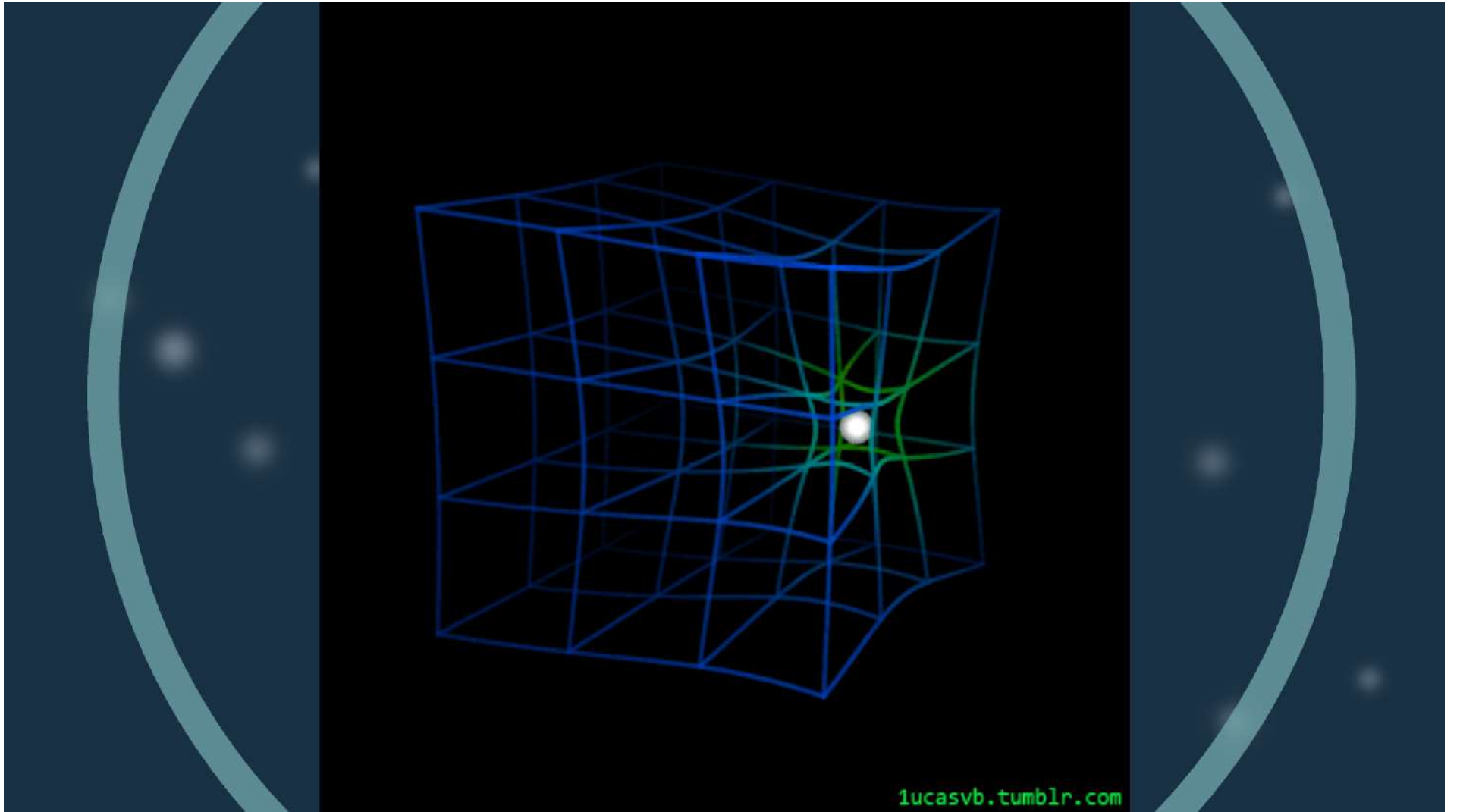
Einstein Proved that
 $G_{uv} = 8\pi T_{uv}$
The most Attractive parts
of the Universe are Curvy.

1915

Szűkebb sebesség
Hold 3,4 km/s
Föld 112 km/s
Nap 612 km/s

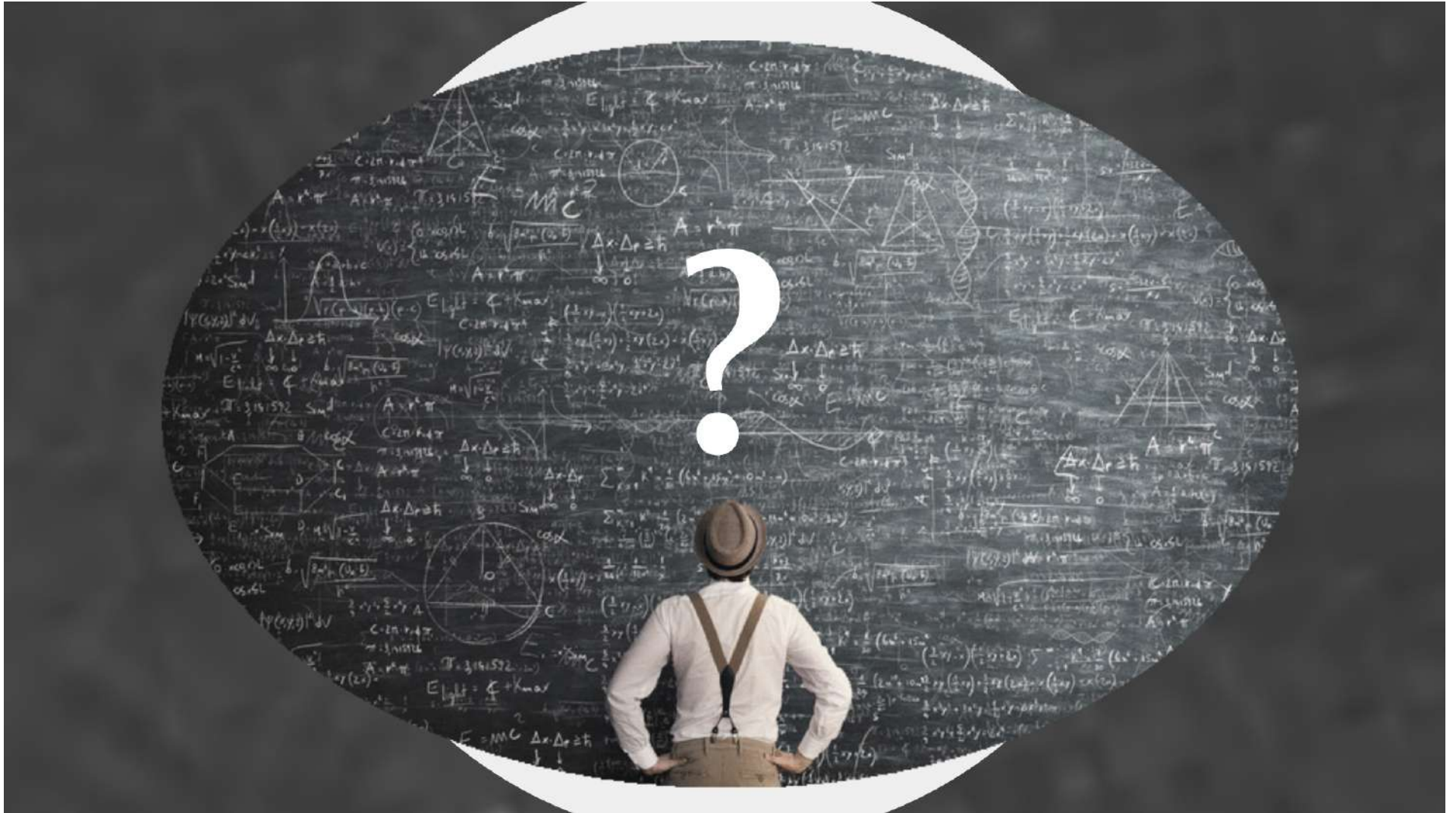

@ T. Pyle/Caltech/MIT/LIGO Lab

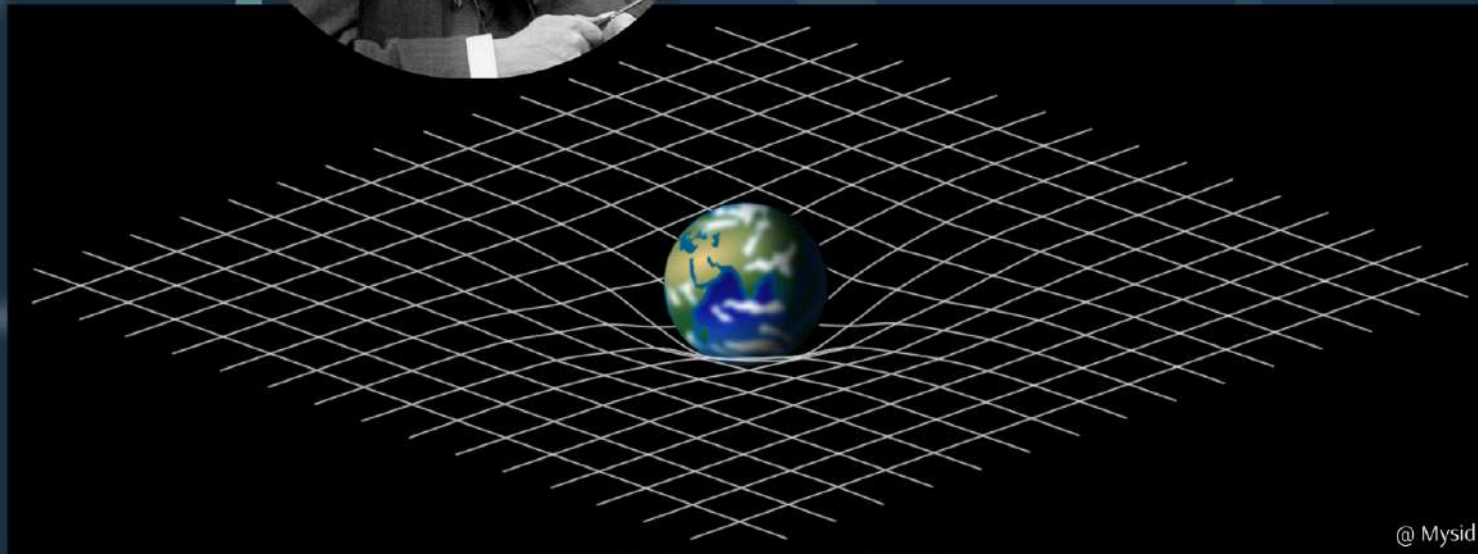

Karl
Schwarzschild

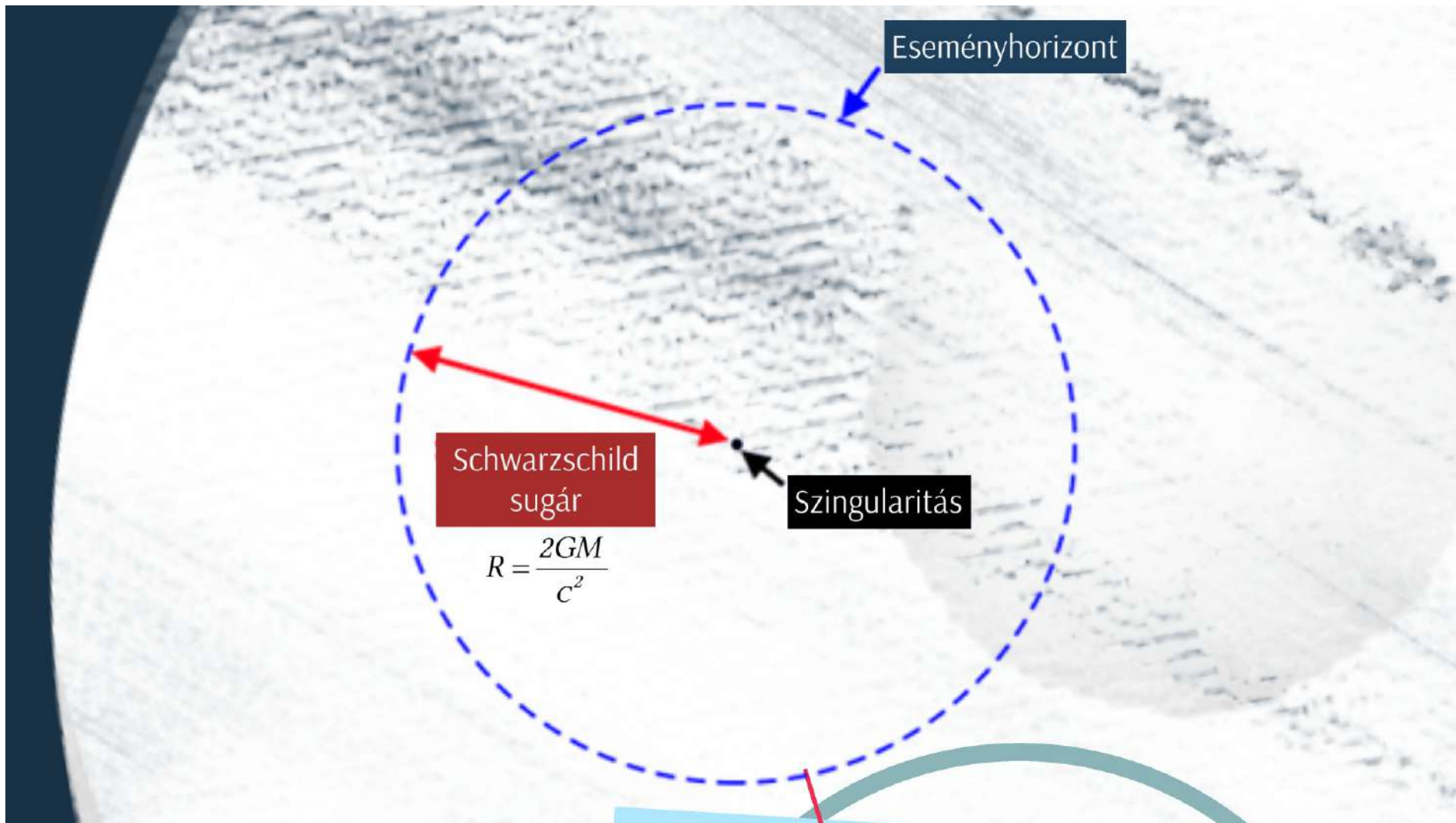
1915

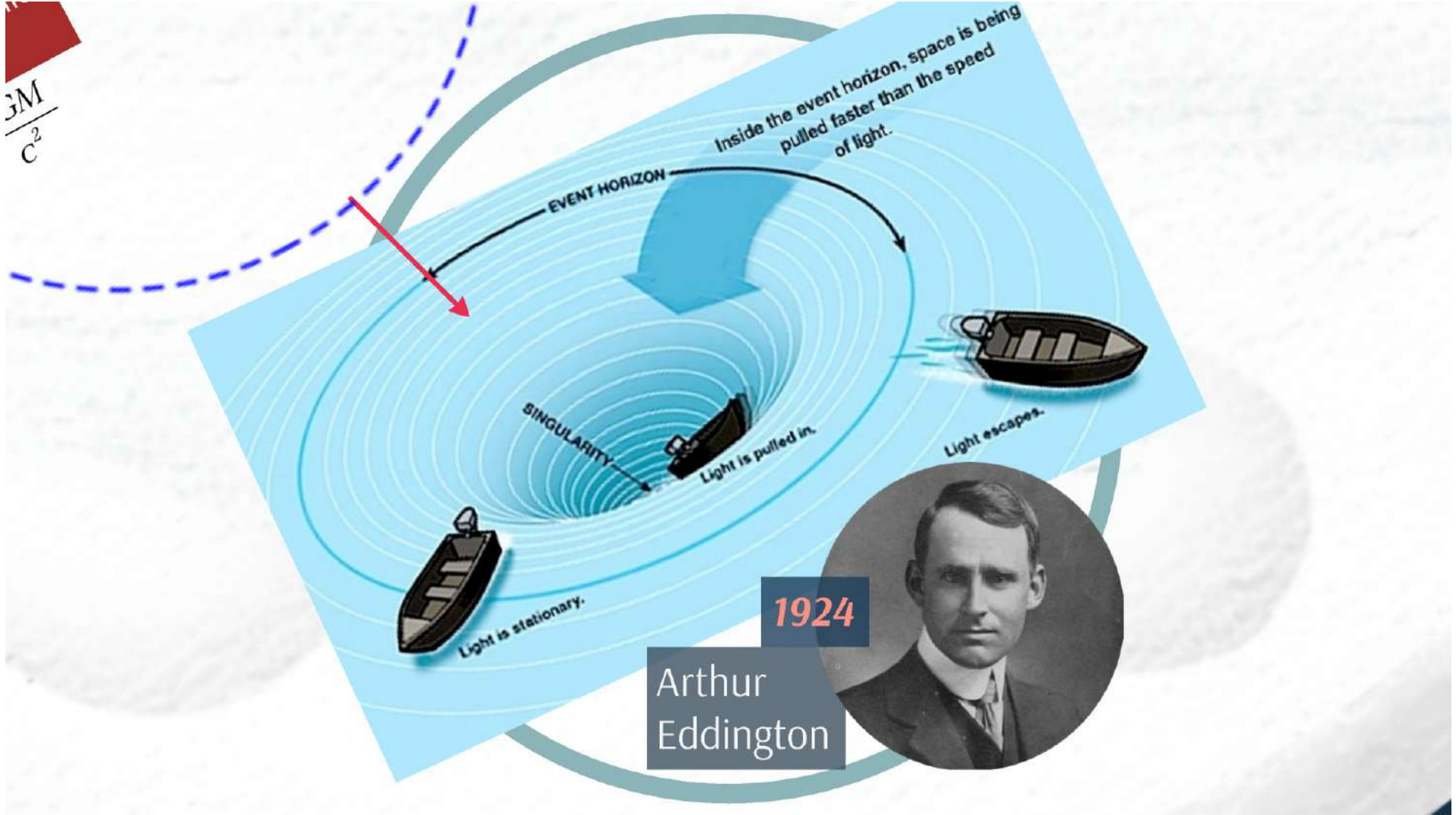
*Einstein egyenlet megoldása
egy gömbszimmetrikus
tömeg esetén*

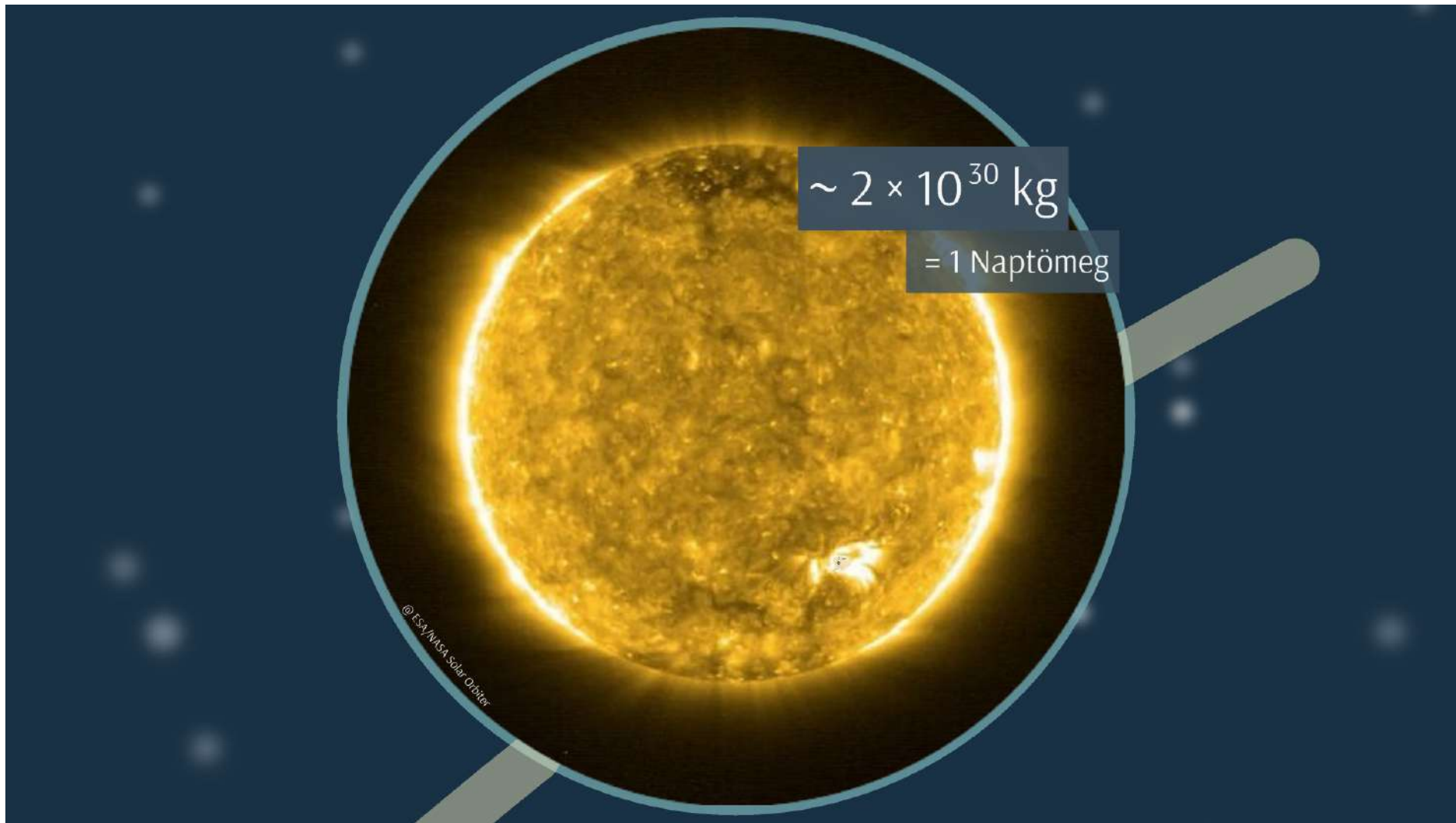
@ Mysid

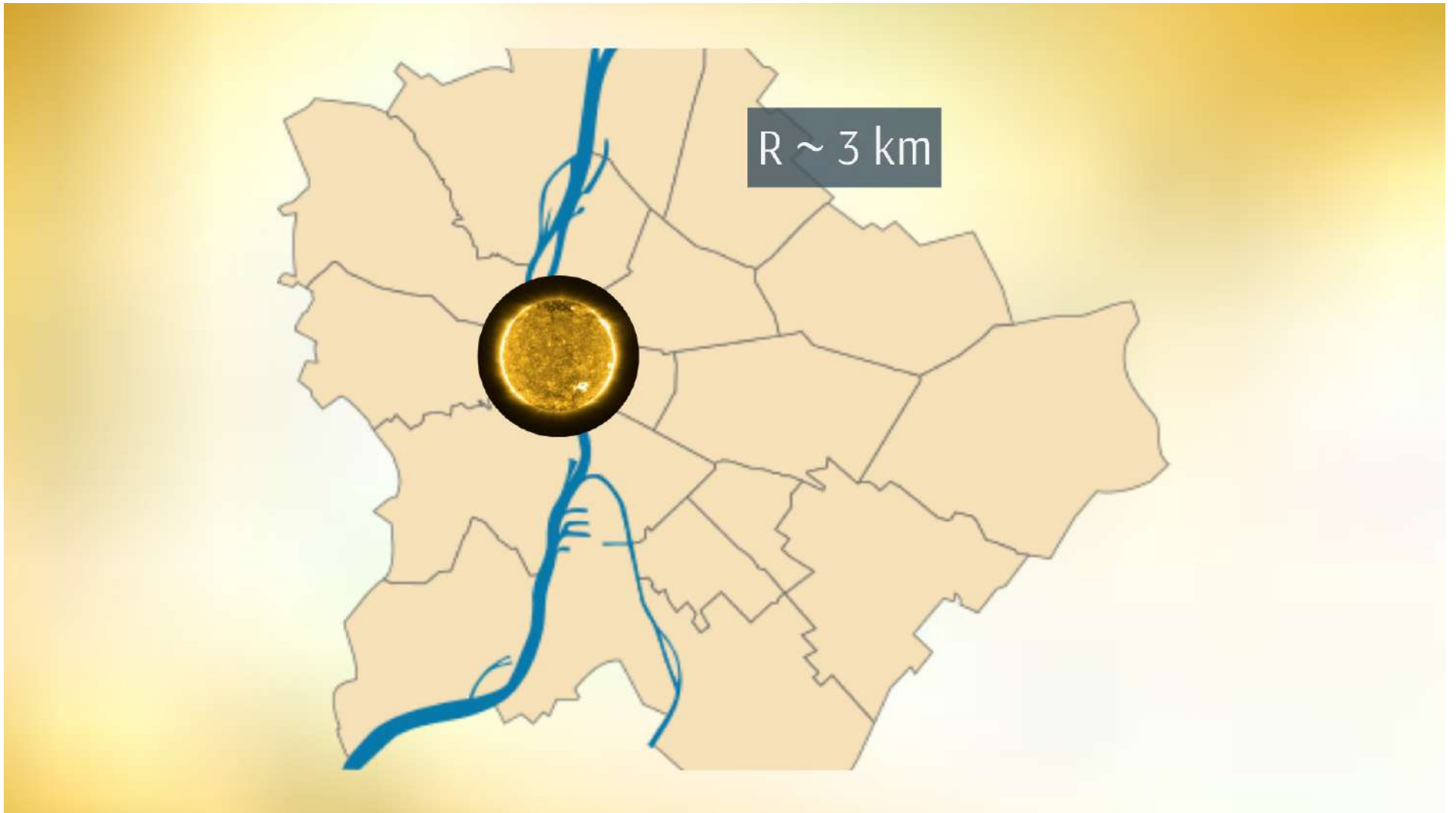

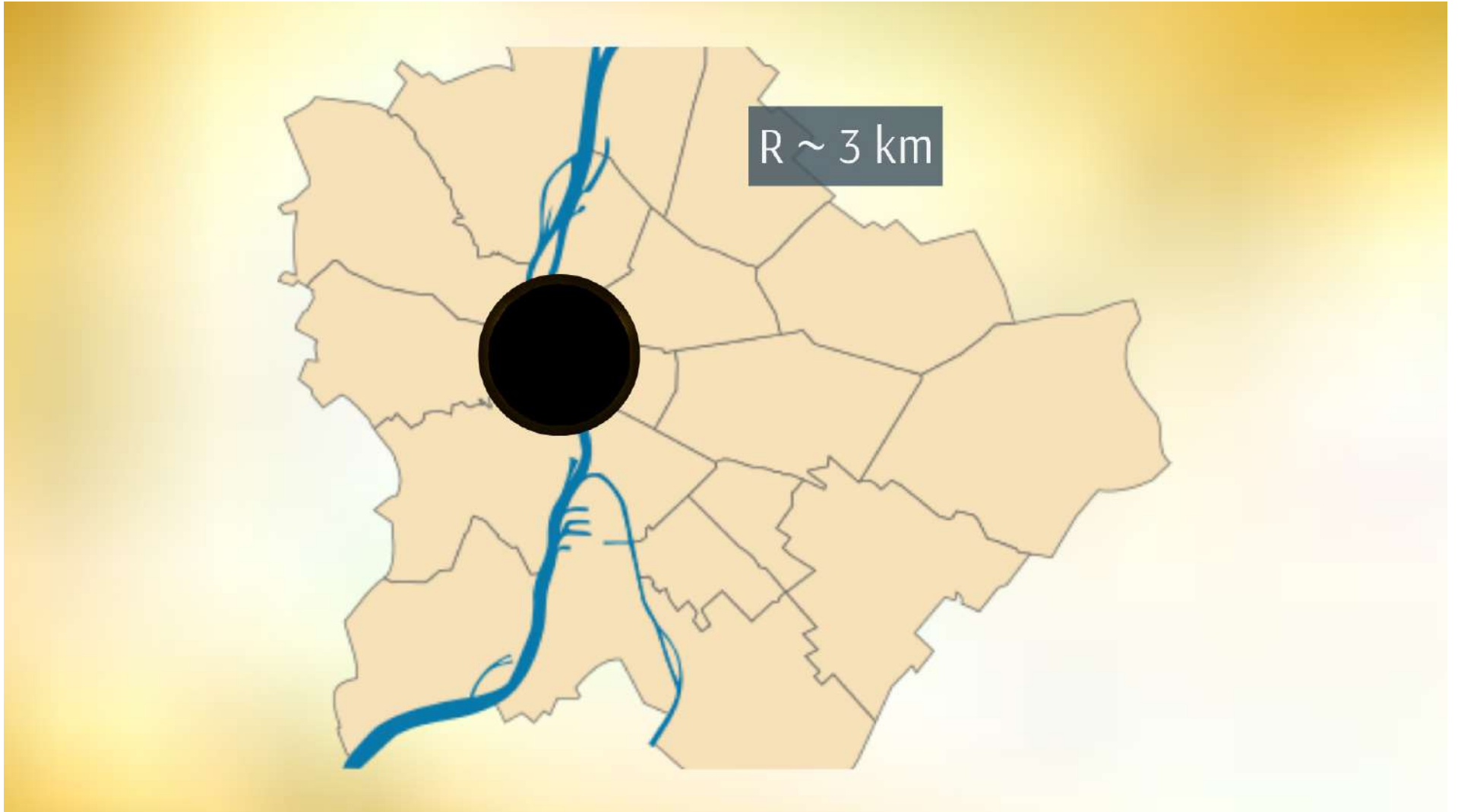

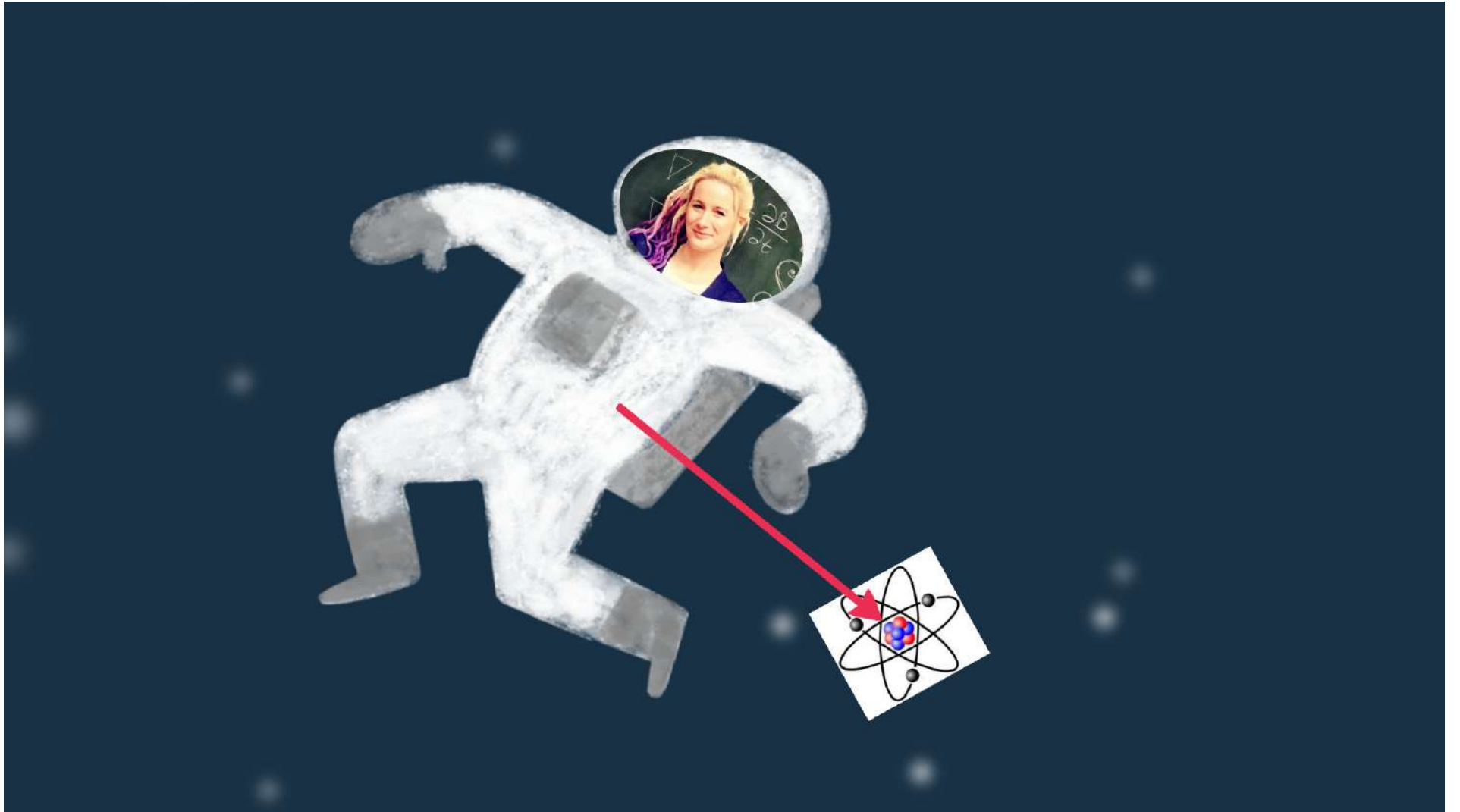

R = Schwarzschild sugár $\sim$ Tömeg

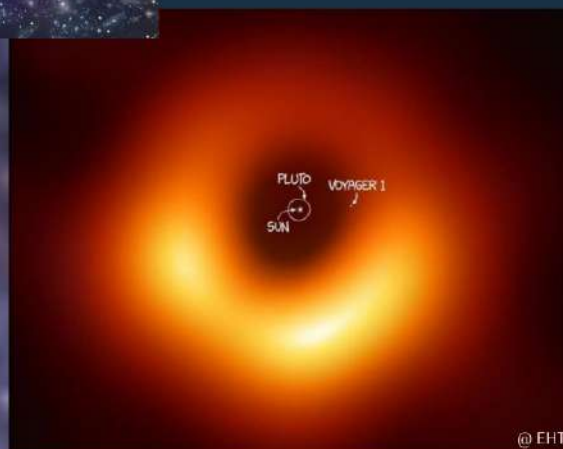
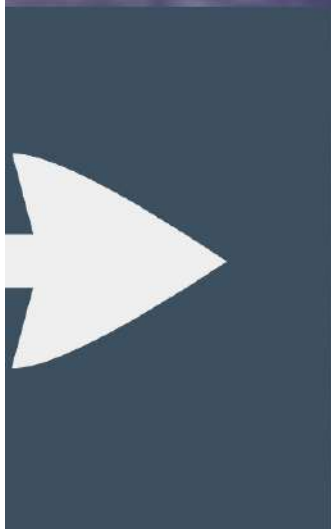
$$\text{Kritikus Sűrűség} \sim \frac{\text{Tömeg}}{\text{Térfogat}} \sim \frac{\text{Tömeg}}{\text{Sugár}^3} \sim \frac{1}{\text{Tömeg}^2}$$

1

R

A diagram showing a black hole horizon. A blue arrow points from a purple dot on the horizon to the left, labeled 'R'. A white circle with the number '1' is positioned above the arrow. The background is a purple and white nebula.

Androméda - 230 millió Naptömeg

Messier 87 - 6.5 milliárd Naptömeg

R = Schwarzschild sugár ~ Tömeg

$$\text{Kritikus Sűrűség} \sim \frac{\text{Tömeg}}{\text{Térfogat}} \sim \frac{\text{Tömeg}}{\text{Sugár}^3} \sim \frac{1}{\text{Tömeg}^2} \rightarrow$$

Androméda - 250 millió Napfény

Messier 87 - 6,5 milliárd Napfény

1

R

2

Szingularitás
Végtelen sűrűség

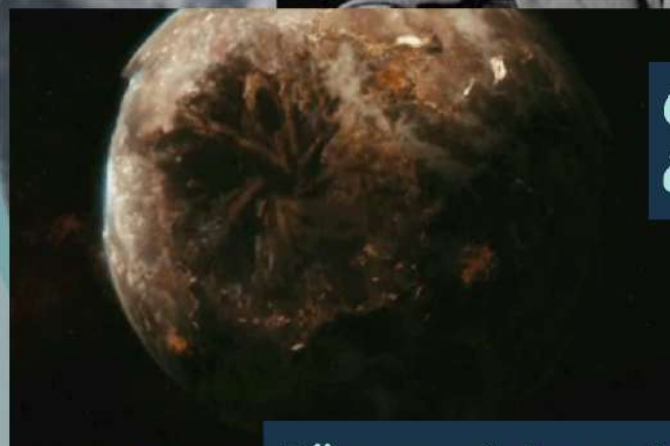
@ Getty Images

1931

Subrahmanyan
Chandrasekhar

**Gravitációs
összeomlás**

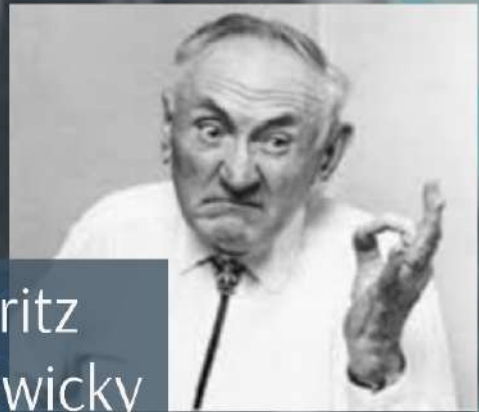
Tömeg > 1.4 naptömeg

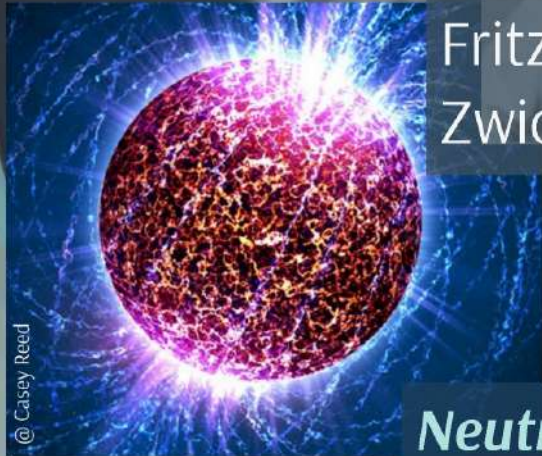

Walter
Baade

1934

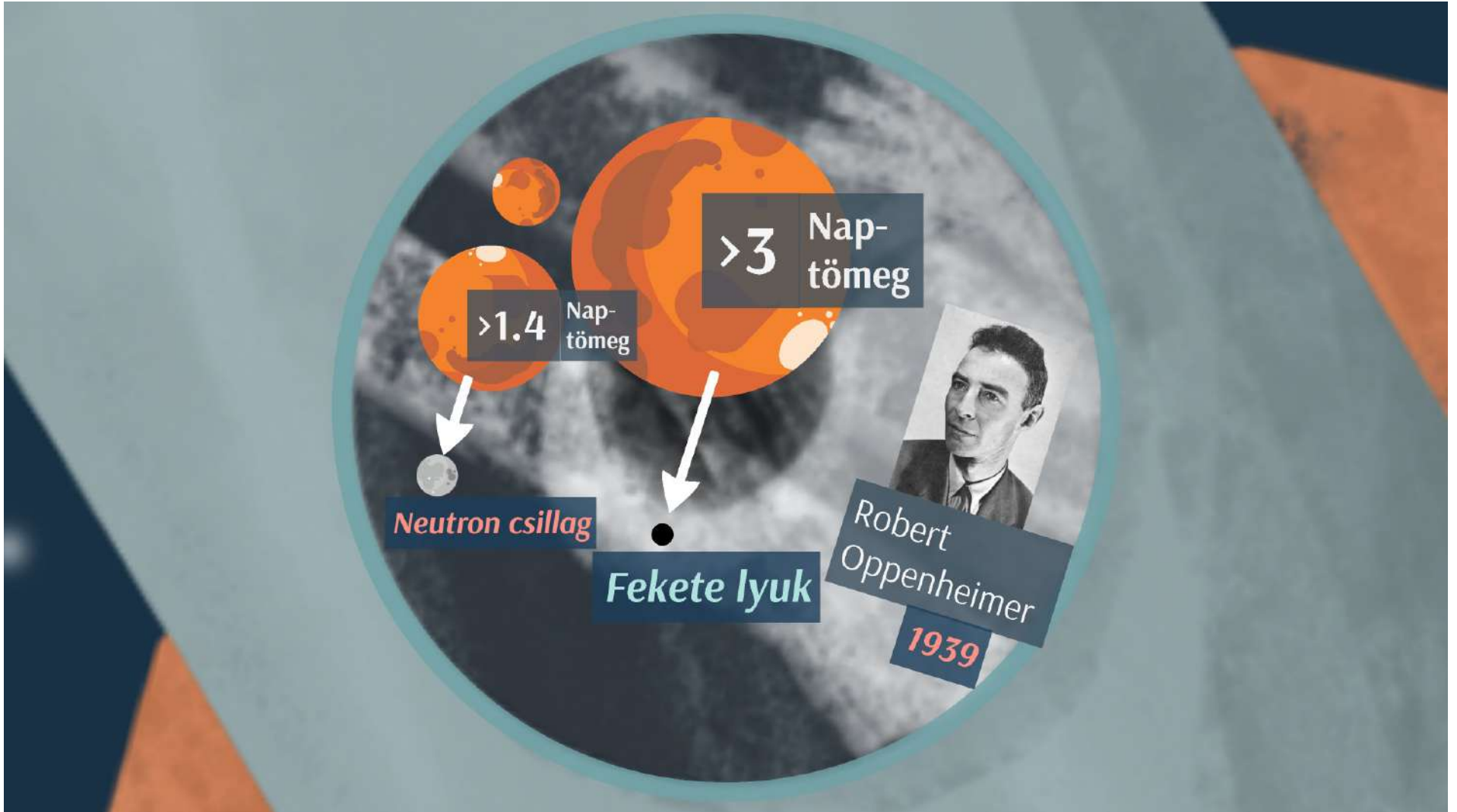

Fritz
Zwicky

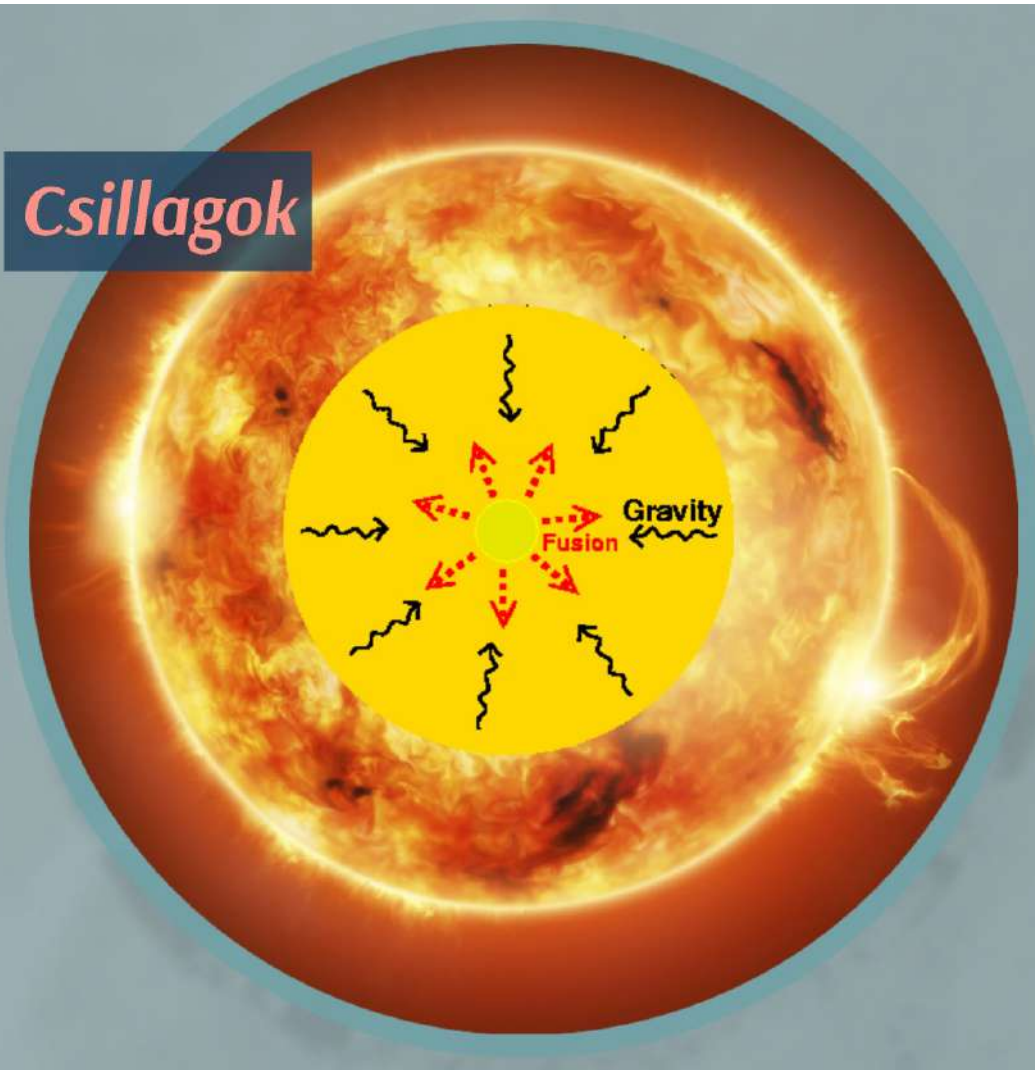

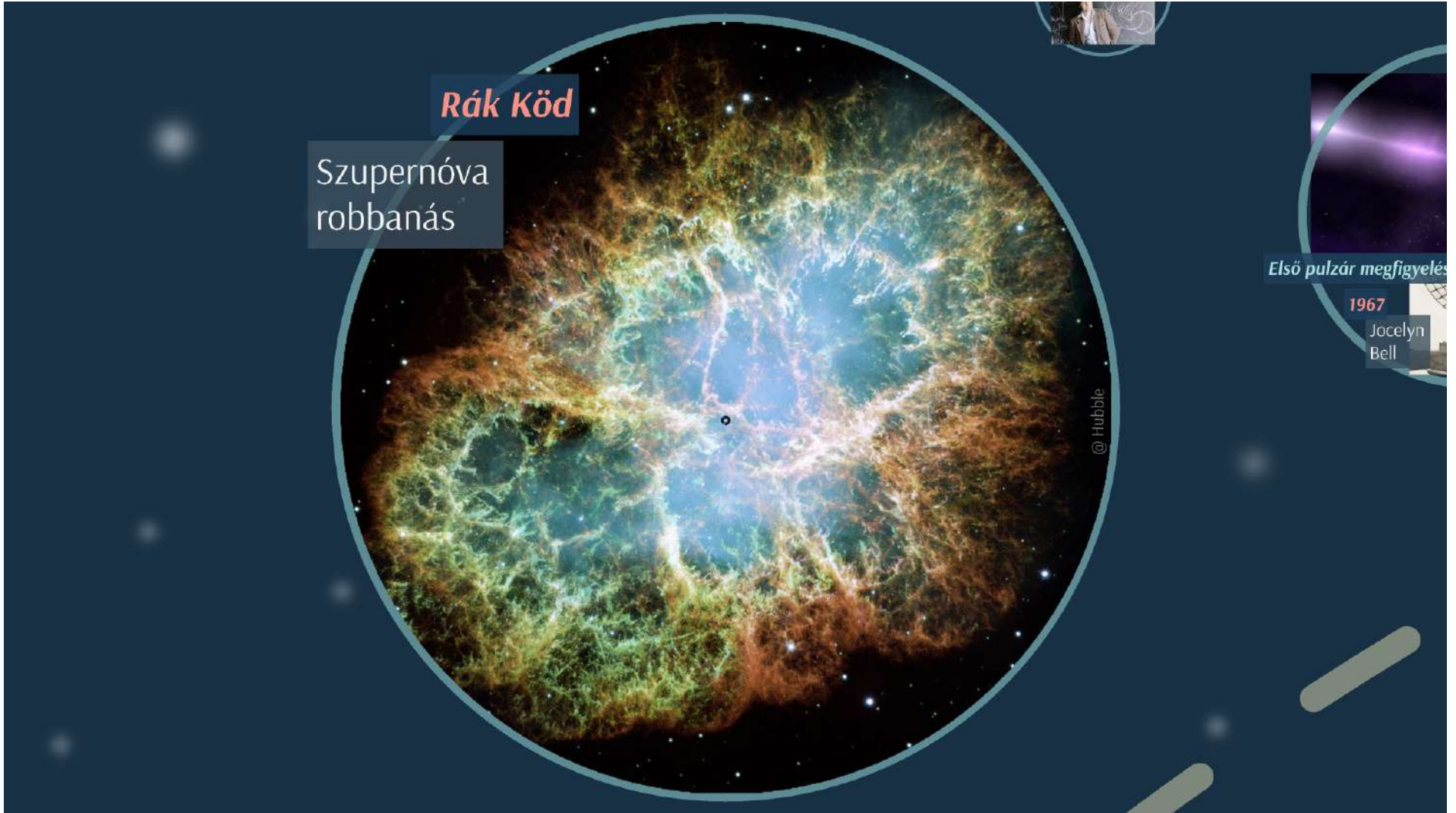
Neutron csillagok

Csillagok

Rák Köd

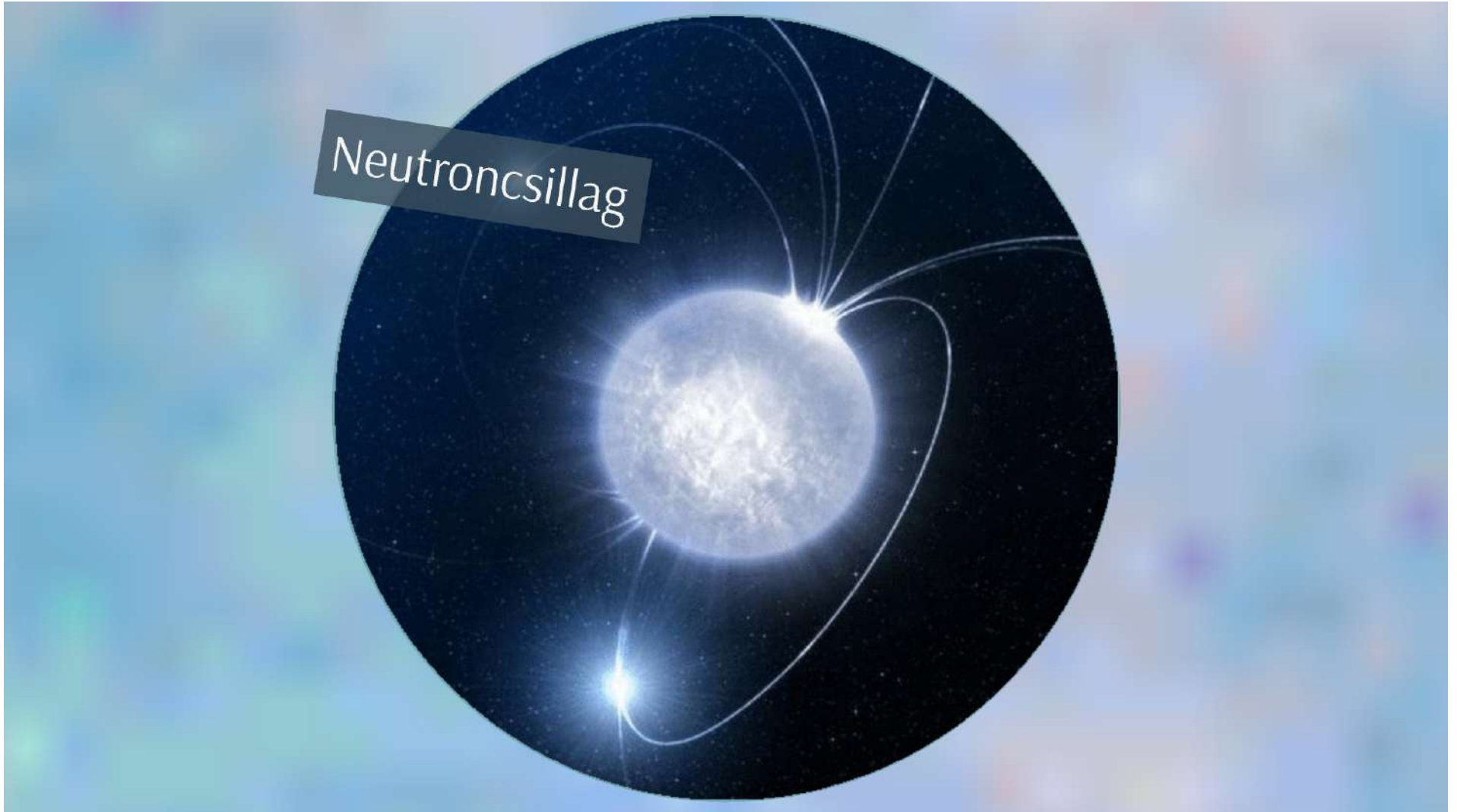
Szupernóva
robbanás

Első pulzár megfigyelés

1967

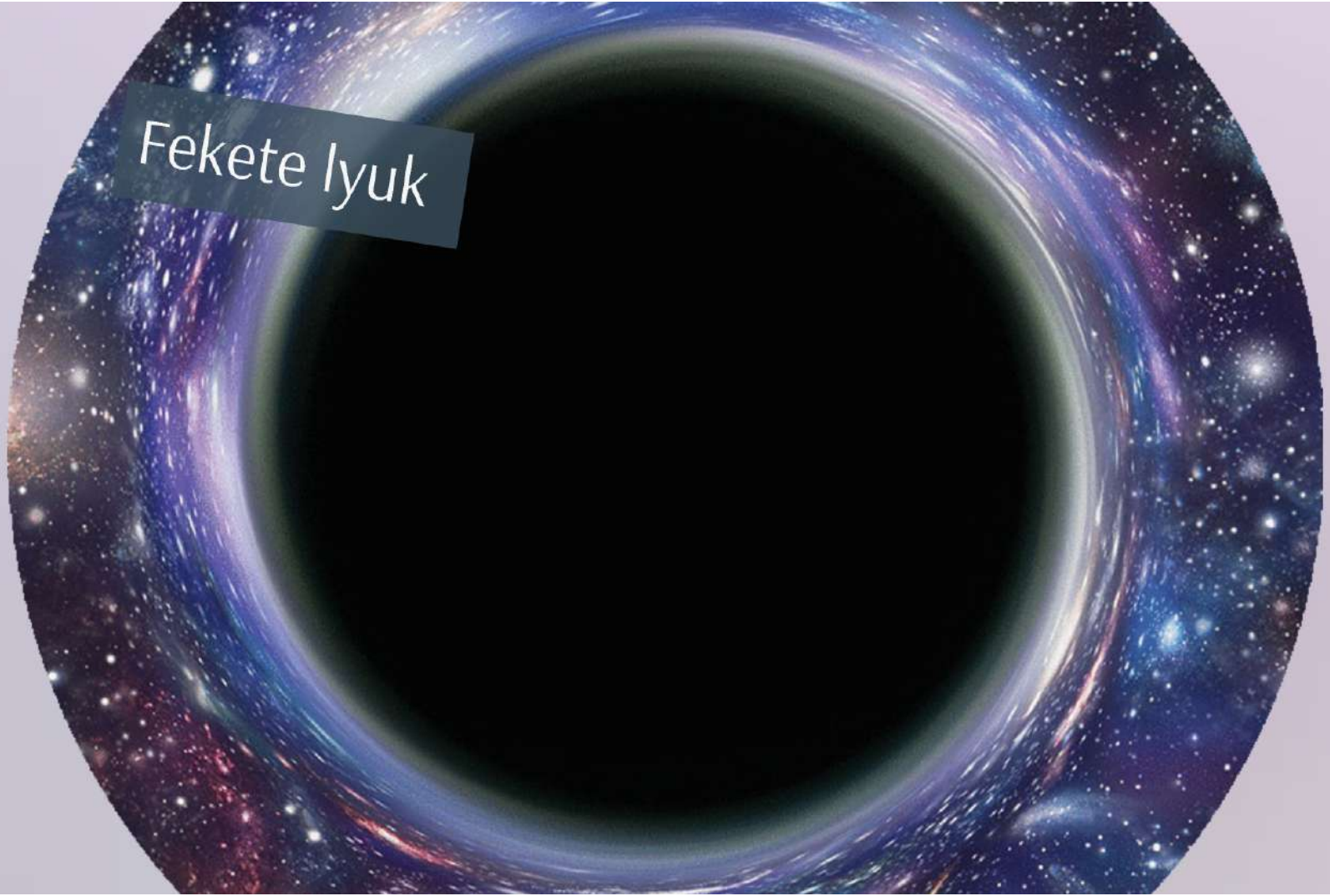
Jocelyn
Bell

@ Hubble

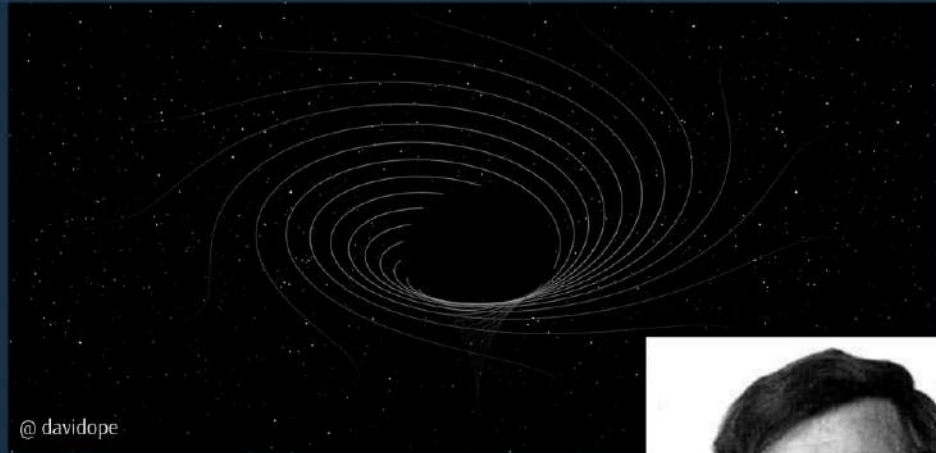

Fekete lyuk

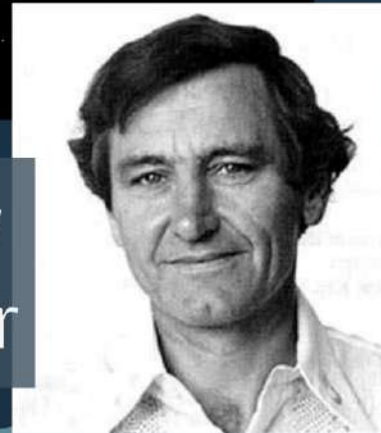

Újabb megoldás az Einstein egyenletre:
Forgó fekete lyukak

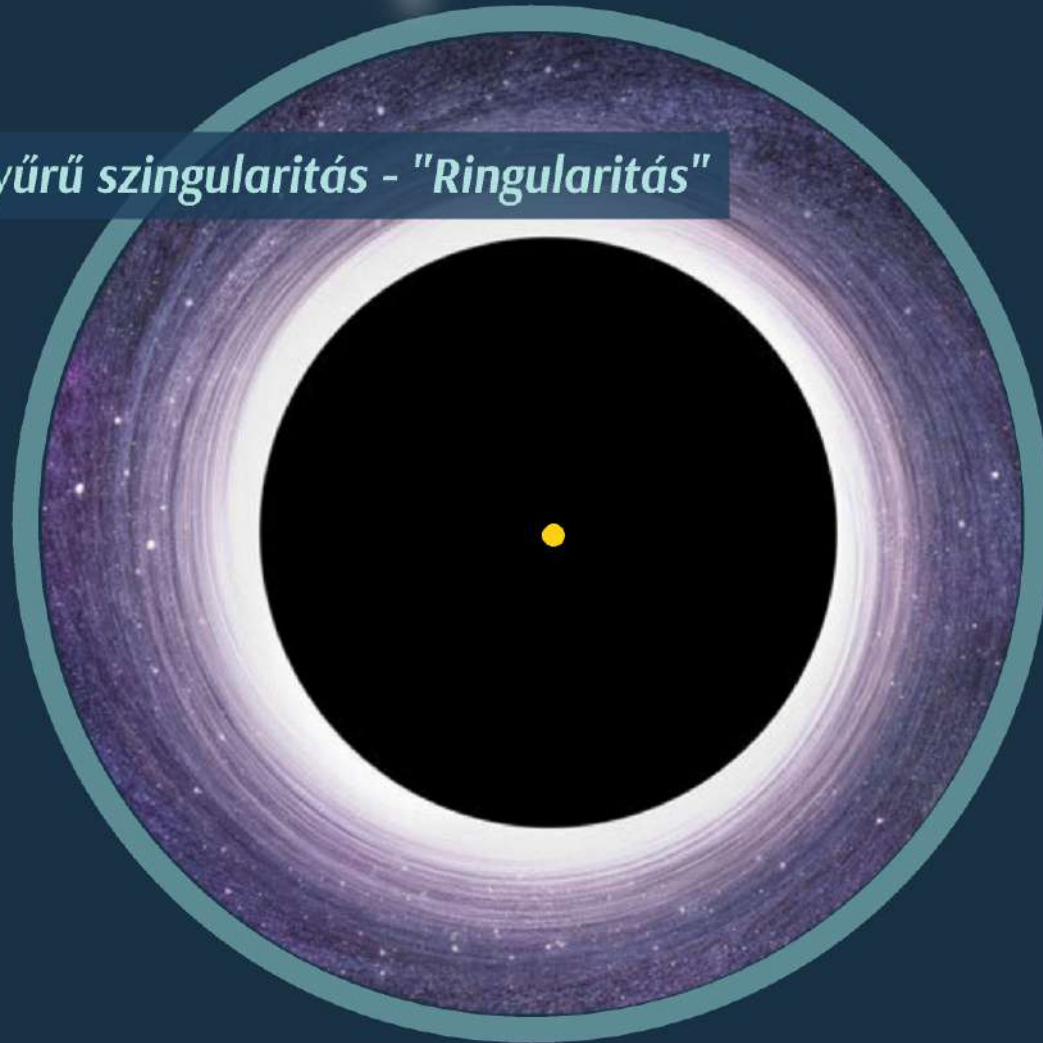

1963

Roy
Kerr

Gyűrű szingularitás - "Ringularitás"

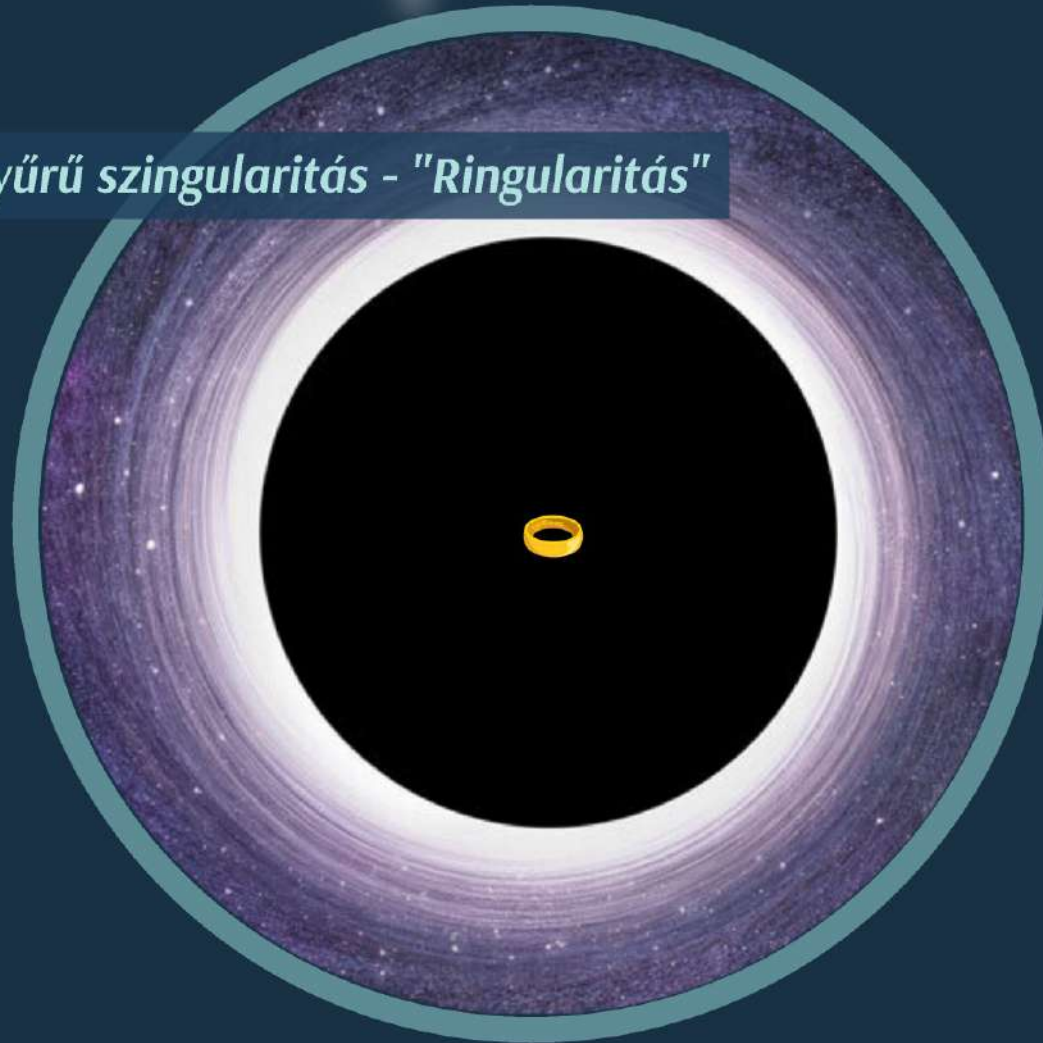

ak

Gyűrű szingularitás - "Ringularitás"

ak

Gyűrű szingularitás - "Ringularitás"

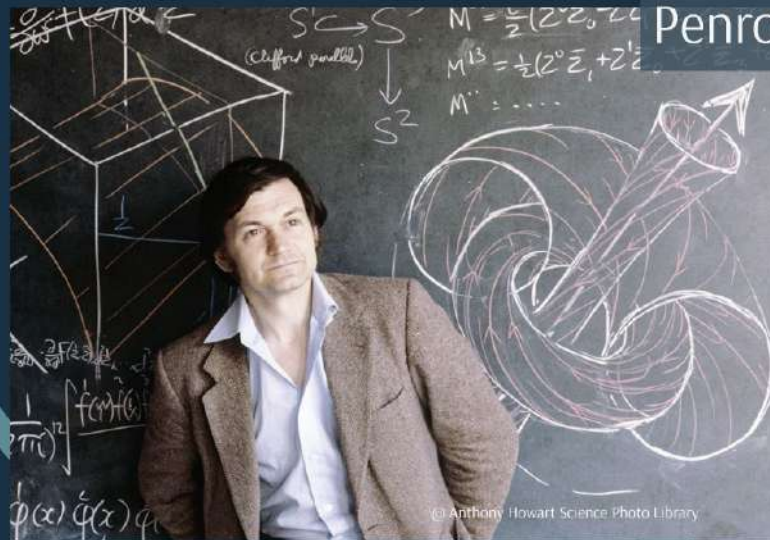
ak

Fizikai Nobel díj 2020

*Fekete lyukak kialakulása nem csak elméleti lehetőség,
hanem fizikai törvényszerűség!*

Roger
Penrose

1964

Gravitációsan összeomlott objektum..

Black Hole of Calcutta

1960-as évek eleje

Robert H
Dicke

Első pulzár megfigyelés

1967

Jocelyn
Bell

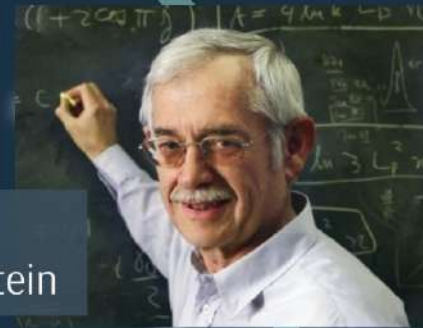

"No hair" theorem = A fekete lyukak "kopaszok"

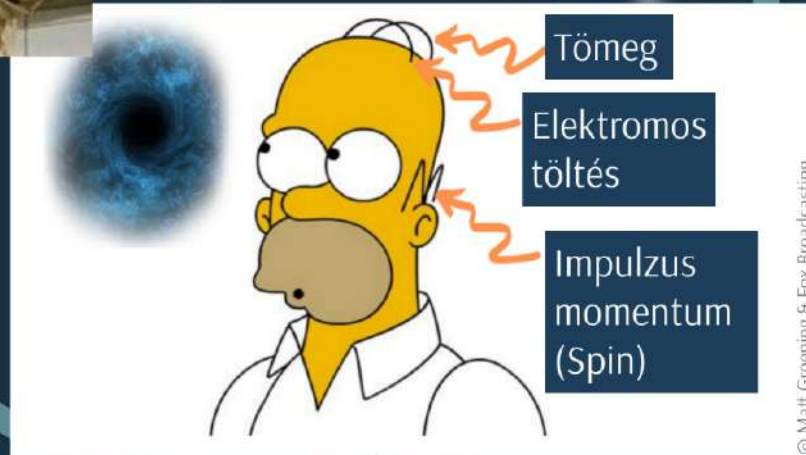

Werner Israel

1967

Jacob Beckenstein

1

A fekete lyukak "táplálkozása"

@ NASA/JPL-Caltech

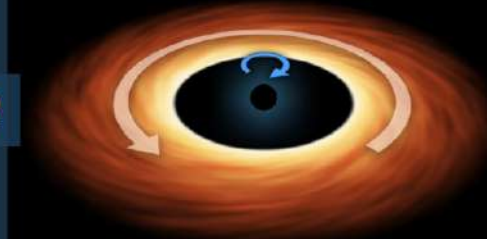

Legbelső stabil körpálya

ISCO

Innermost
Stable
Circular
Orbit

$$ISCO < 9R$$

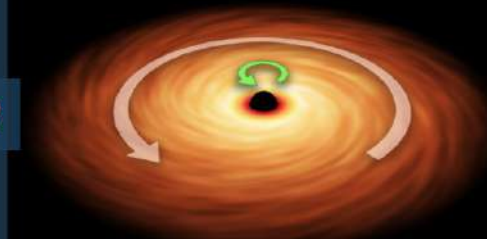
Retrograde
Rotation

$$ISCO = 3R$$

No Black Hole
Rotation

$$ISCO > R$$

Prograde
Rotation

@Fabio Pacucci

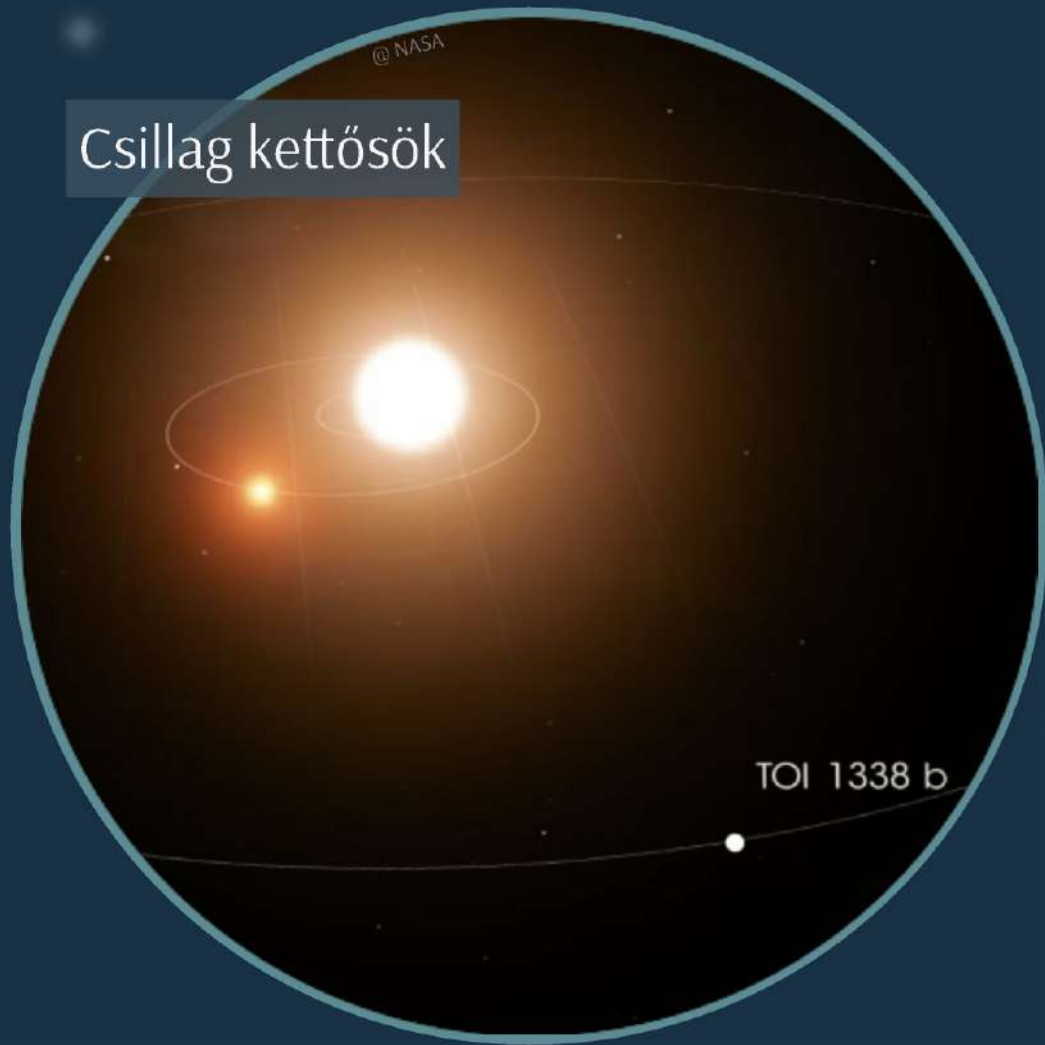
Tatooine

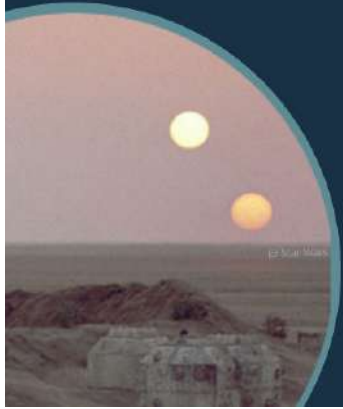
@ Star Wars

Csillag kettősök

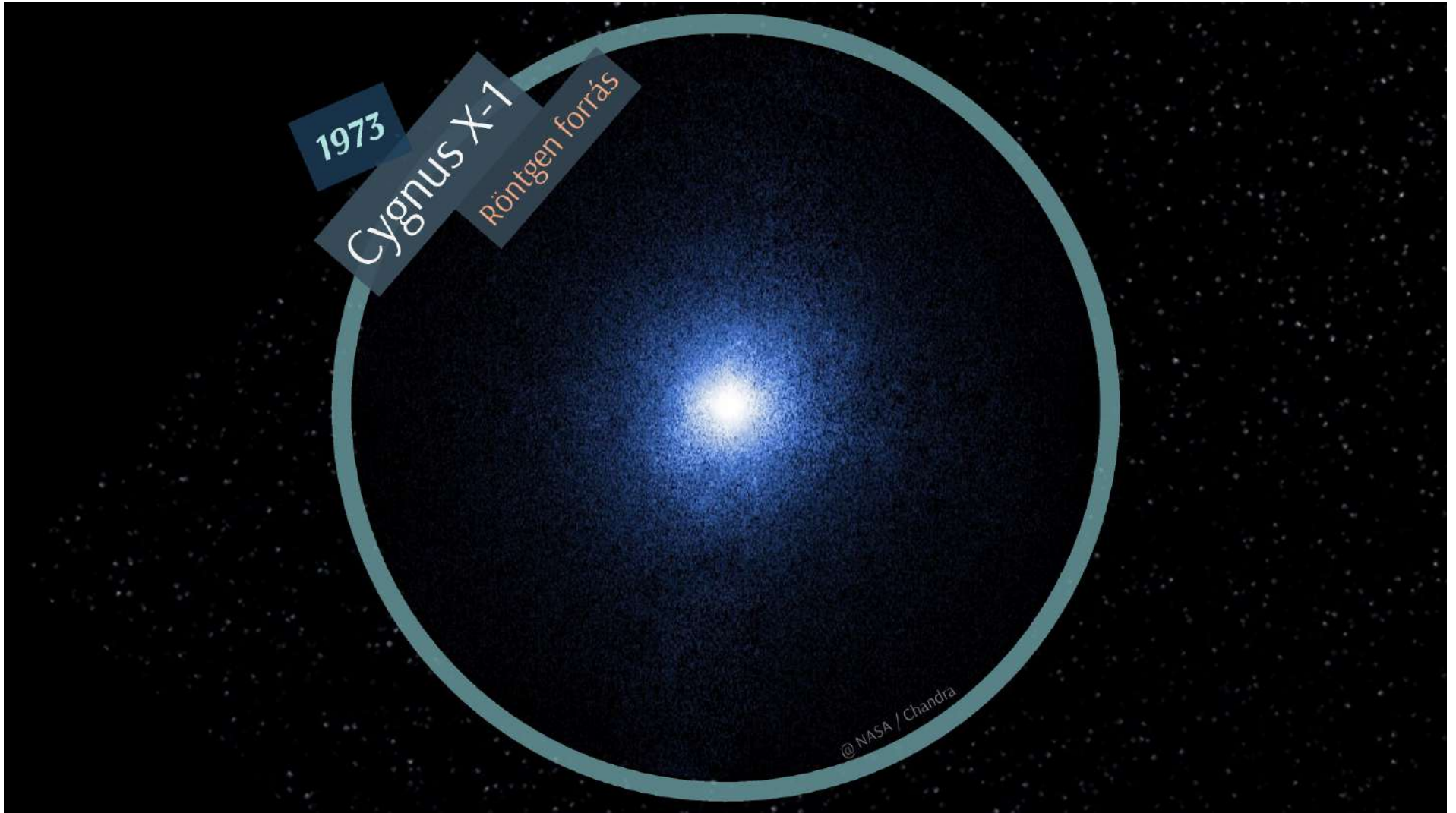
@ NASA

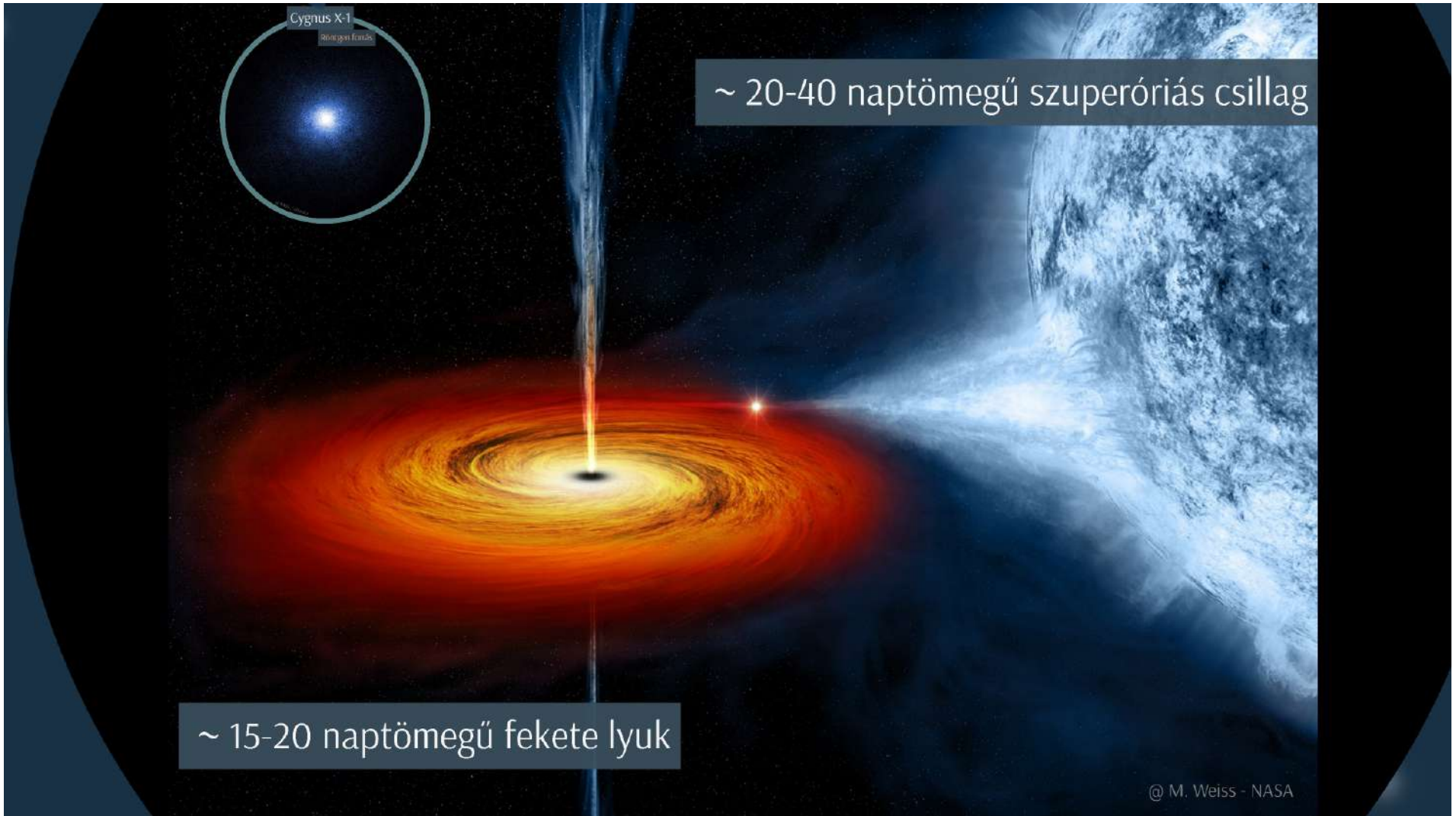
TOI 1338 b

© 2018 NASA

1950-es évek

Kvazár
"Kvázi csillag"

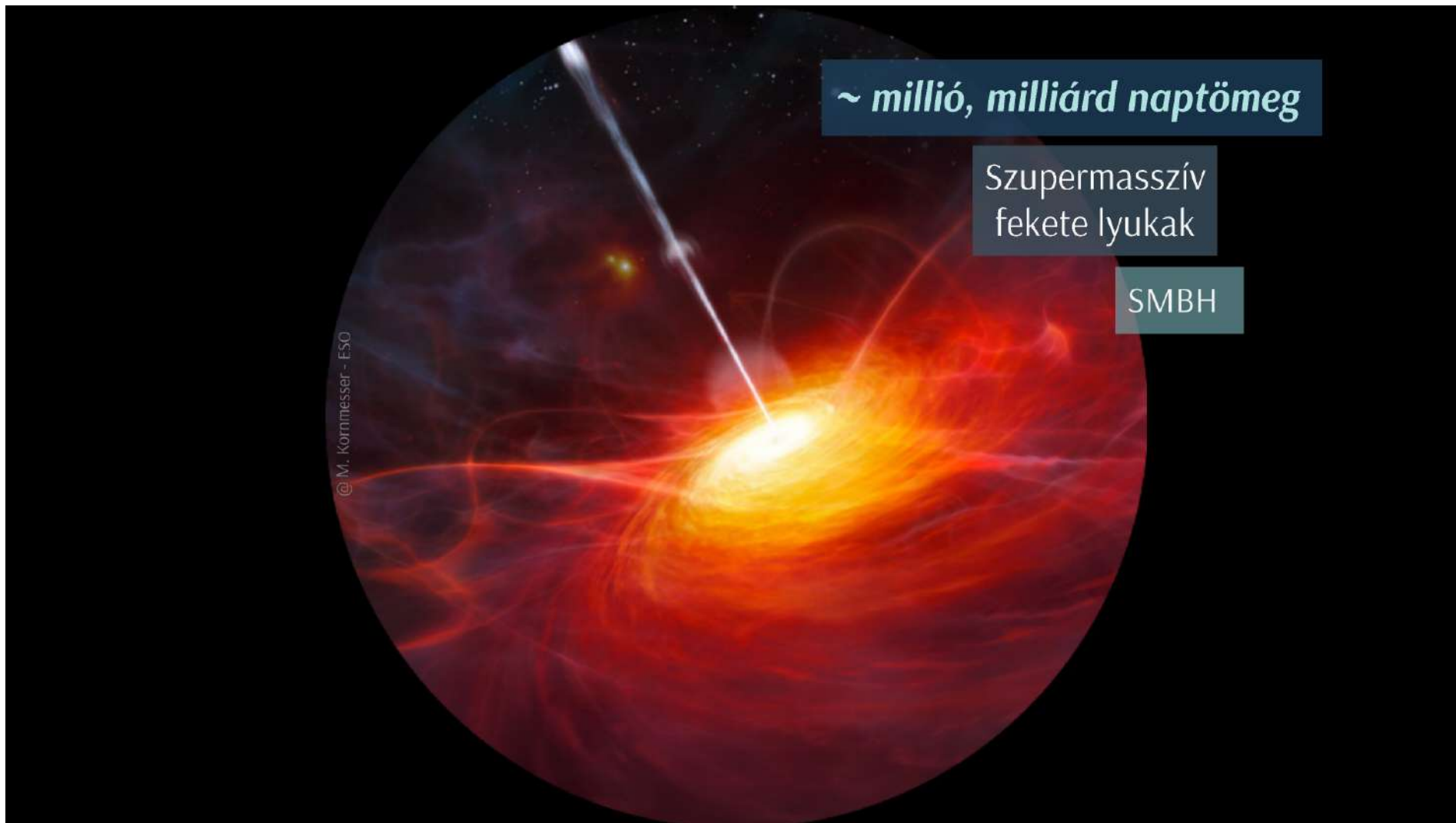

1950-es évek

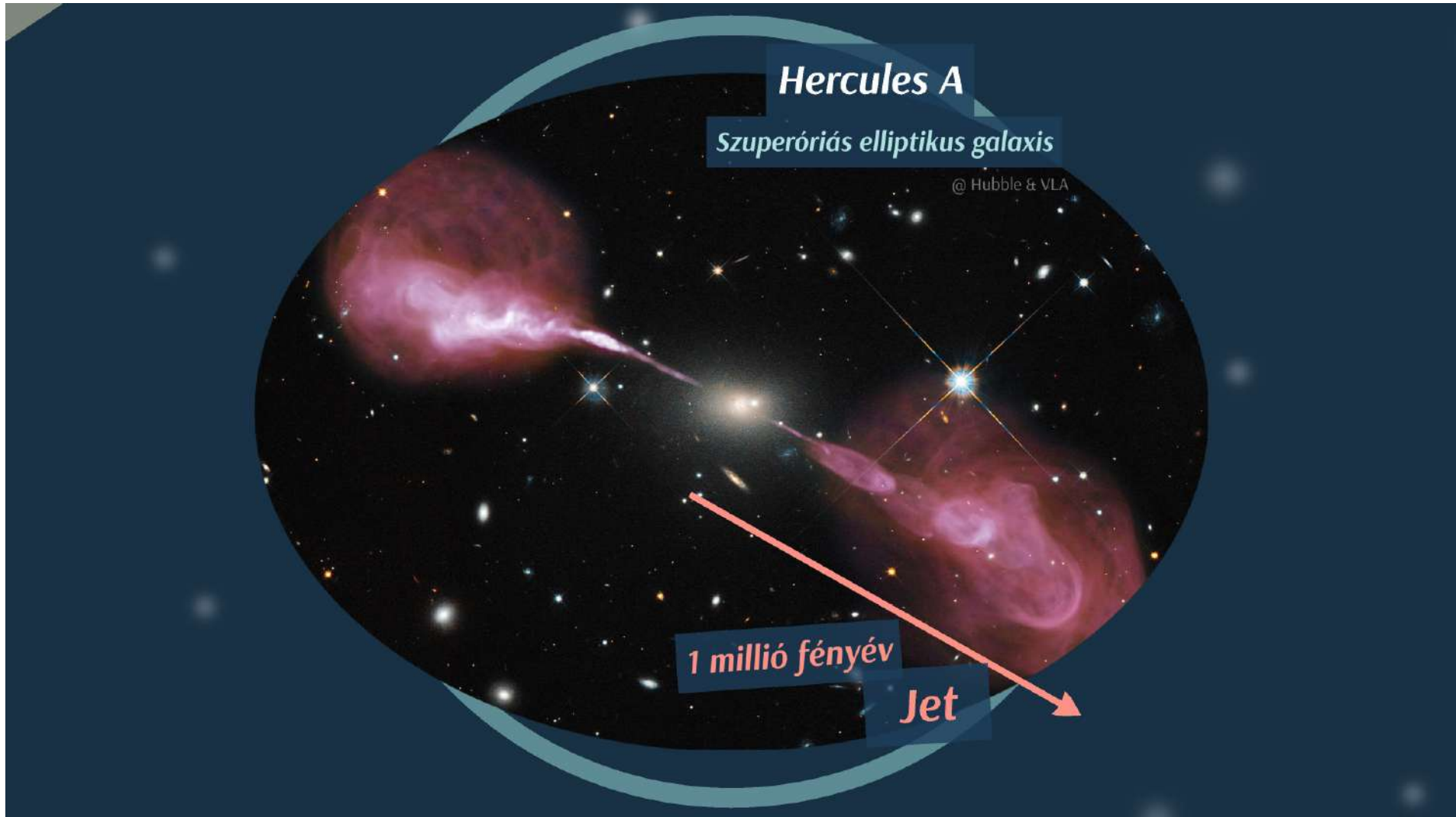
Kvazár
"Kvázi csillag"

Aktív Galaxis Magok

@ Hubble

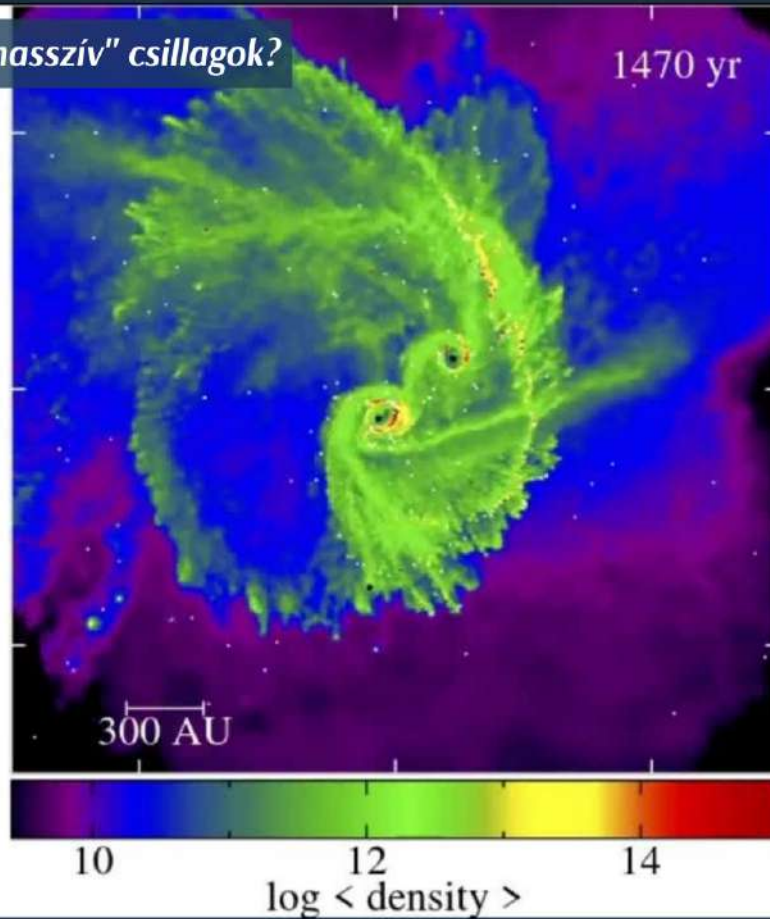

*Hogyan keletkezhetnek
millió és milliárd
naptömegű fekete lyukek?*

Fekete lyuk összeolvadás

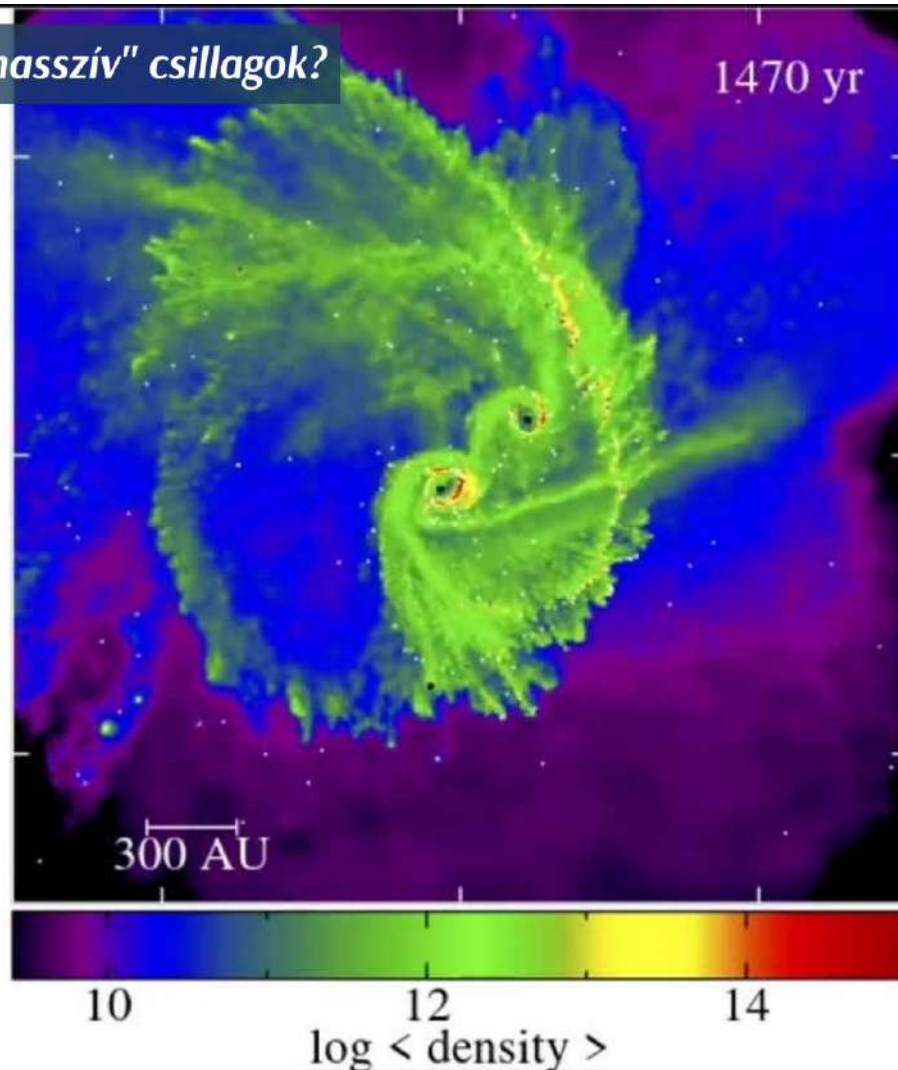
Első generációs "szupermasszív" csillagok?

Credit: Sunmyon Chon

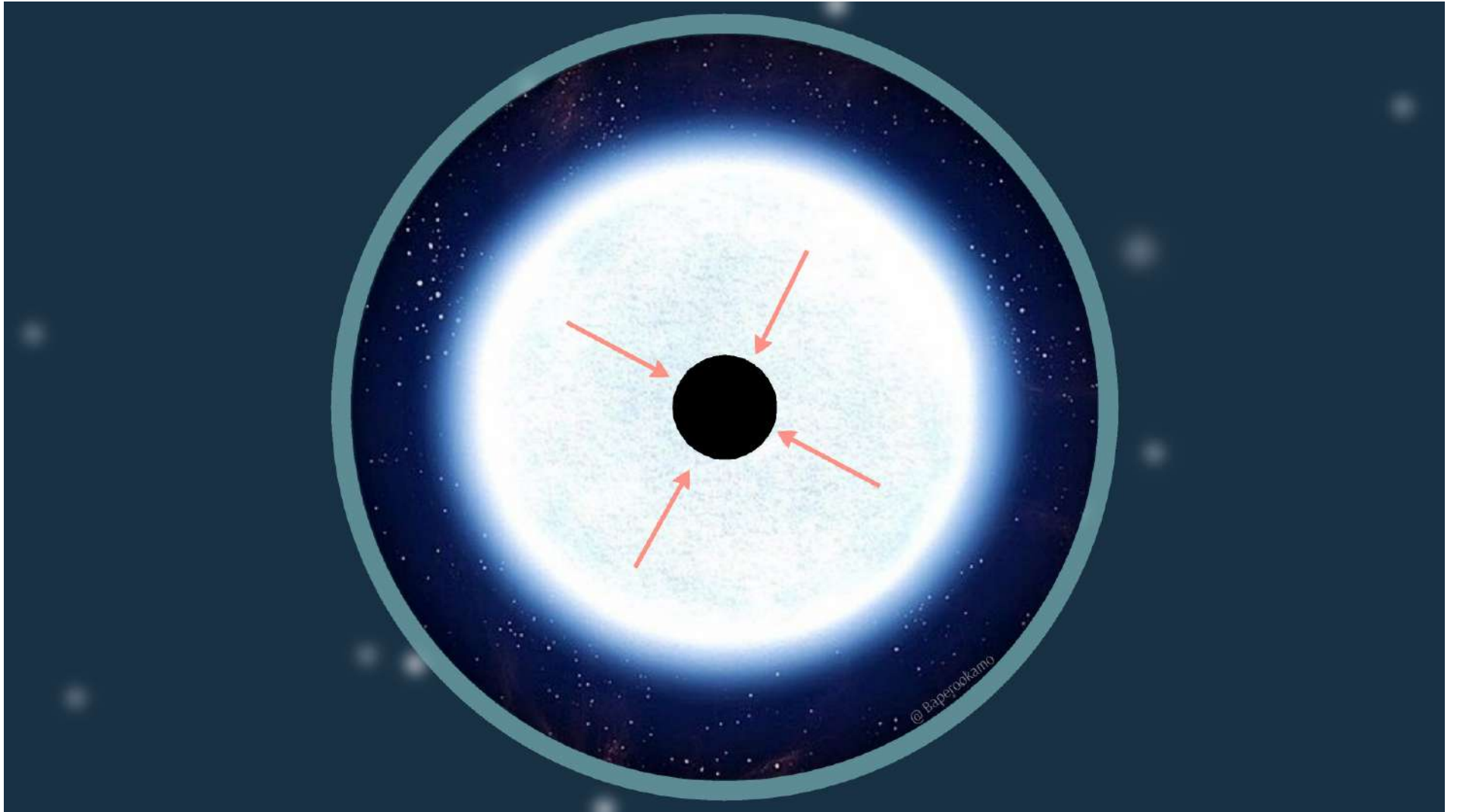

Első generációs "szupermasszív" csillagok?

Credit: Sunmyon Chon @Sunmyon Chon

OJ 287

150 millió naptömeg

18 milliárd naptömeg

Illustration
@ Universe Today

OJ 287

150 millió naptömeg

Ultramasszív fekete lyuk

18 milliárd naptömeg

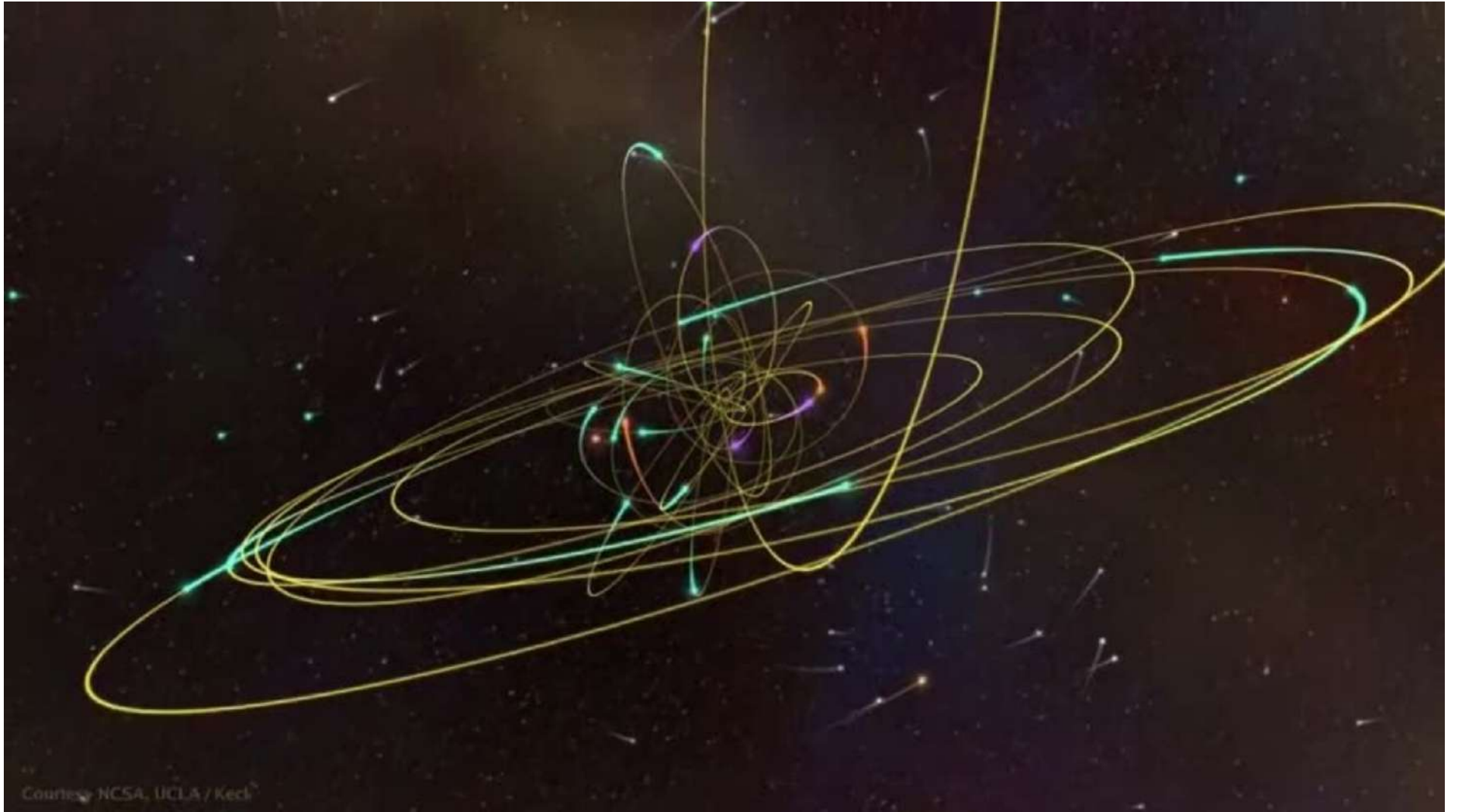
Illustration
@ Universe Today

Sagittarius A*

1974

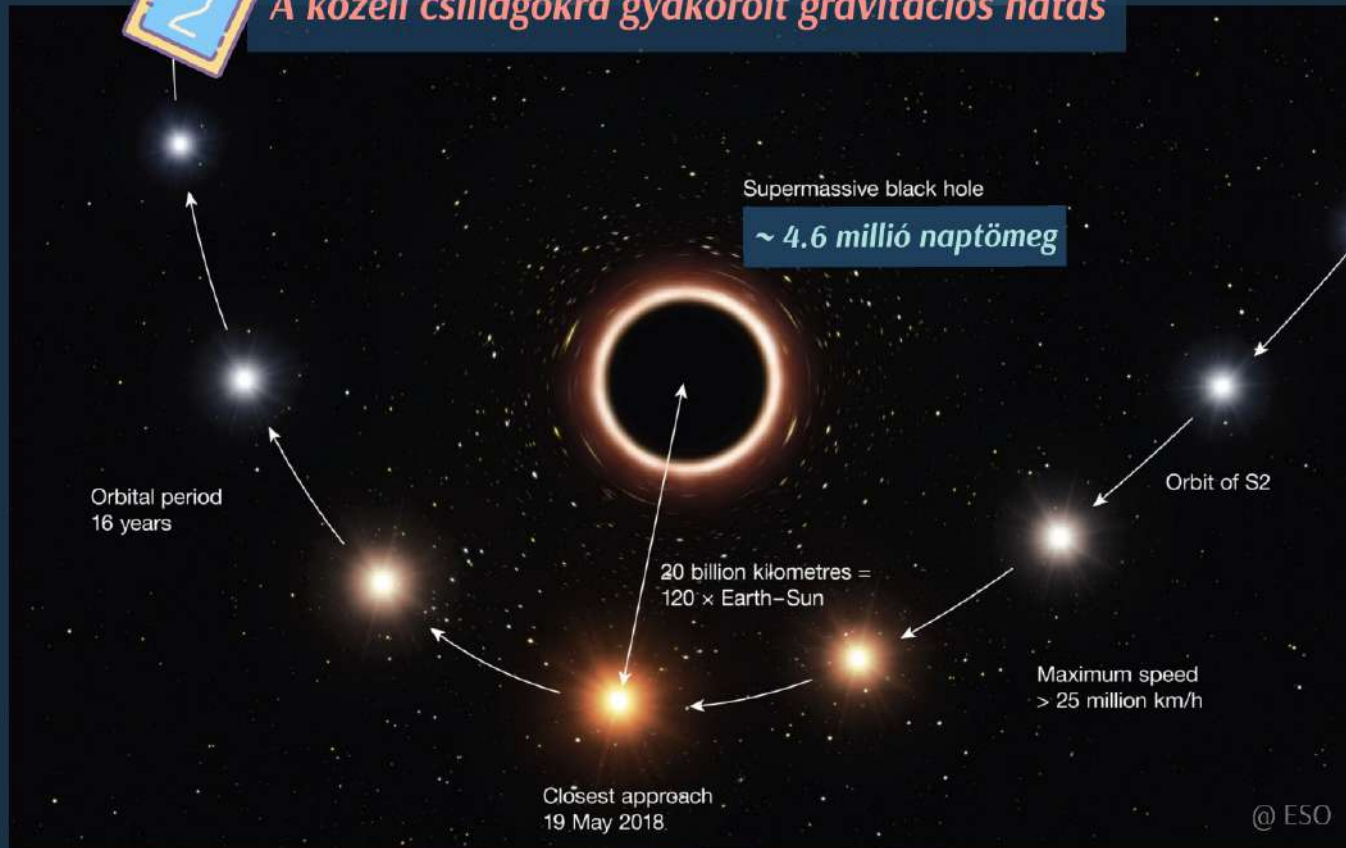
SgrA*

@ NASA - Chandra

2

A közeli csillagokra gyakorolt gravitációs hatás

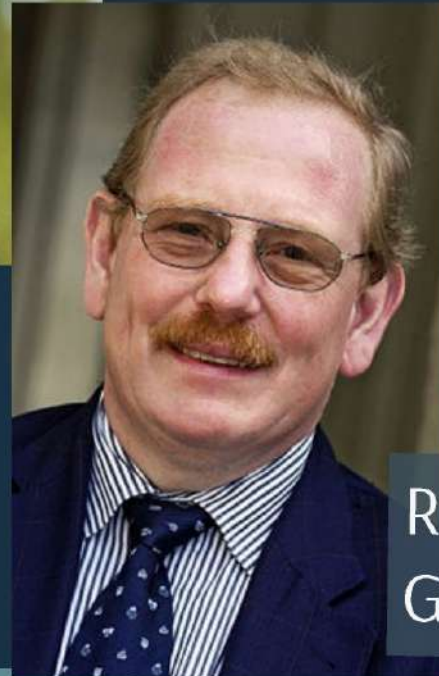

Andrea
Ghez

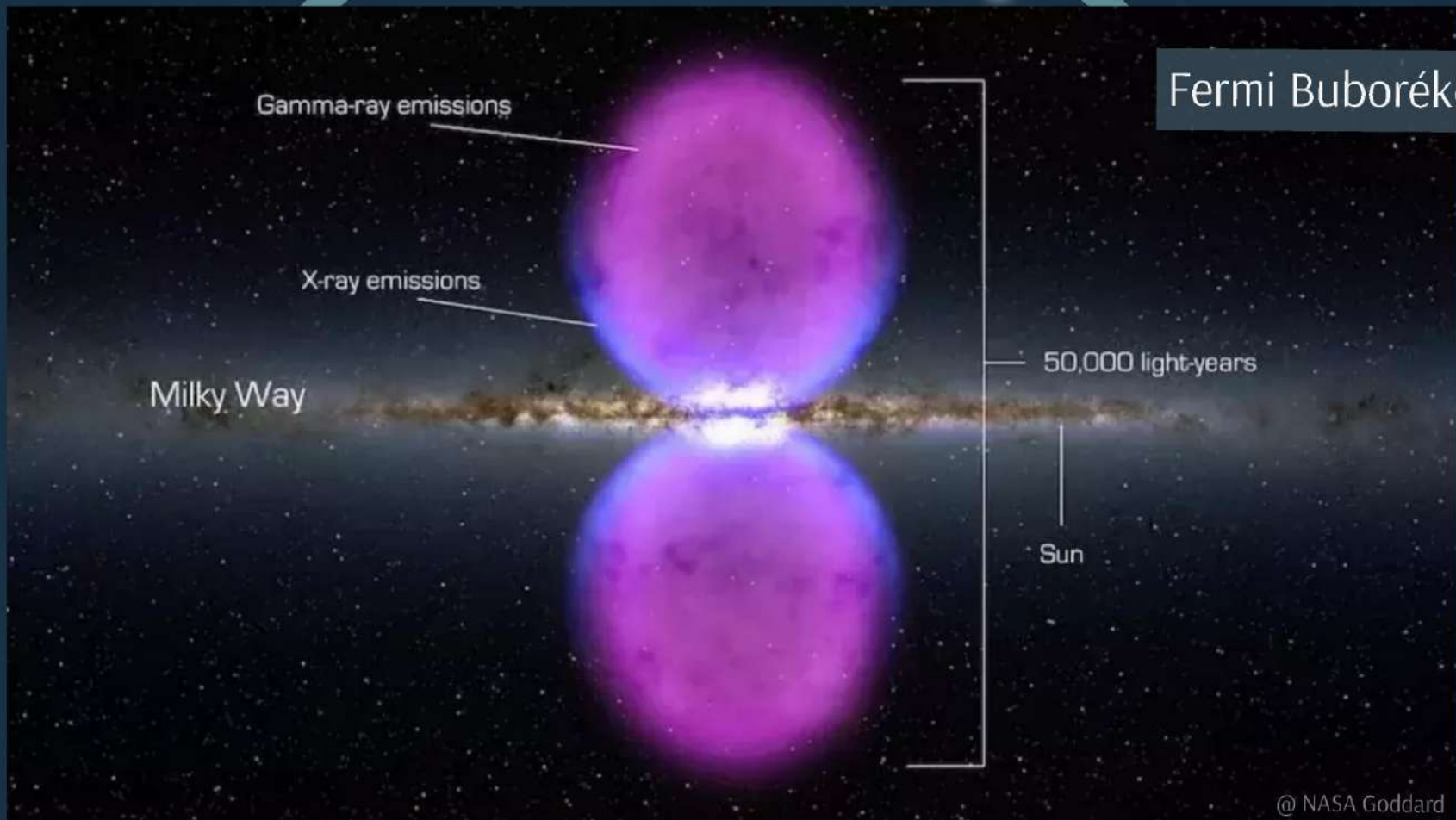
Fizikai Nobel díj 2020

*A galaxisunk középpontjában található
szupermasszív kompakt objekt felfedezéséért*

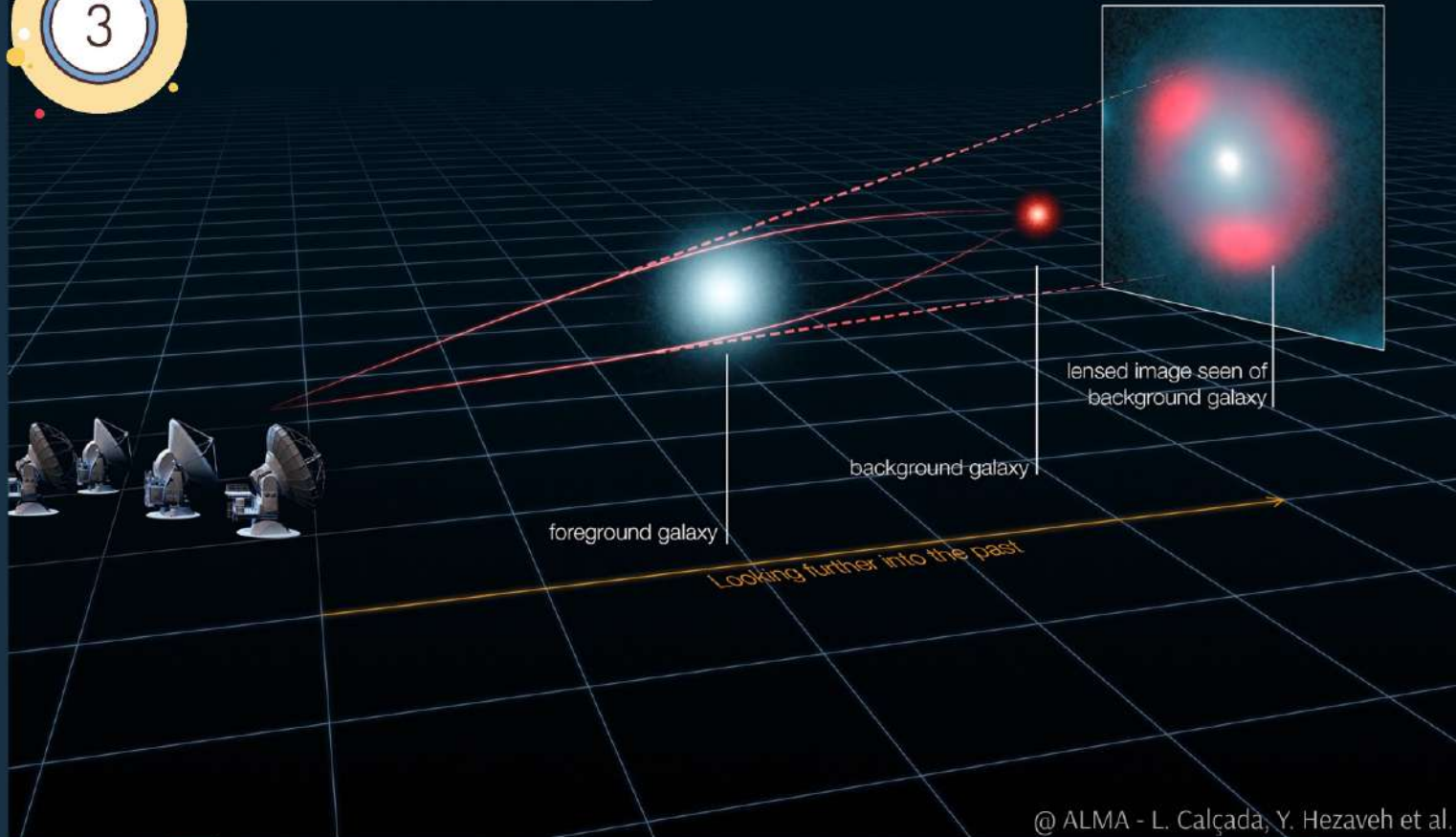
Reinhard
Genzel

Fermi Bubbles

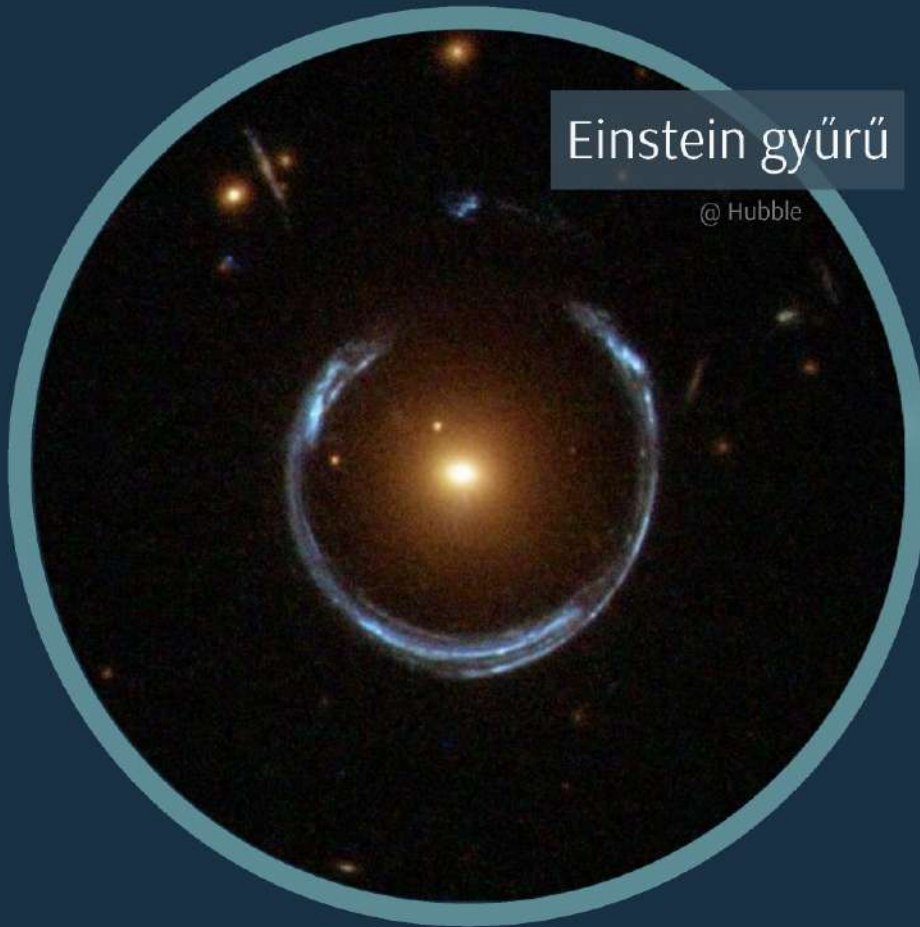
Gravitációs lencsézés

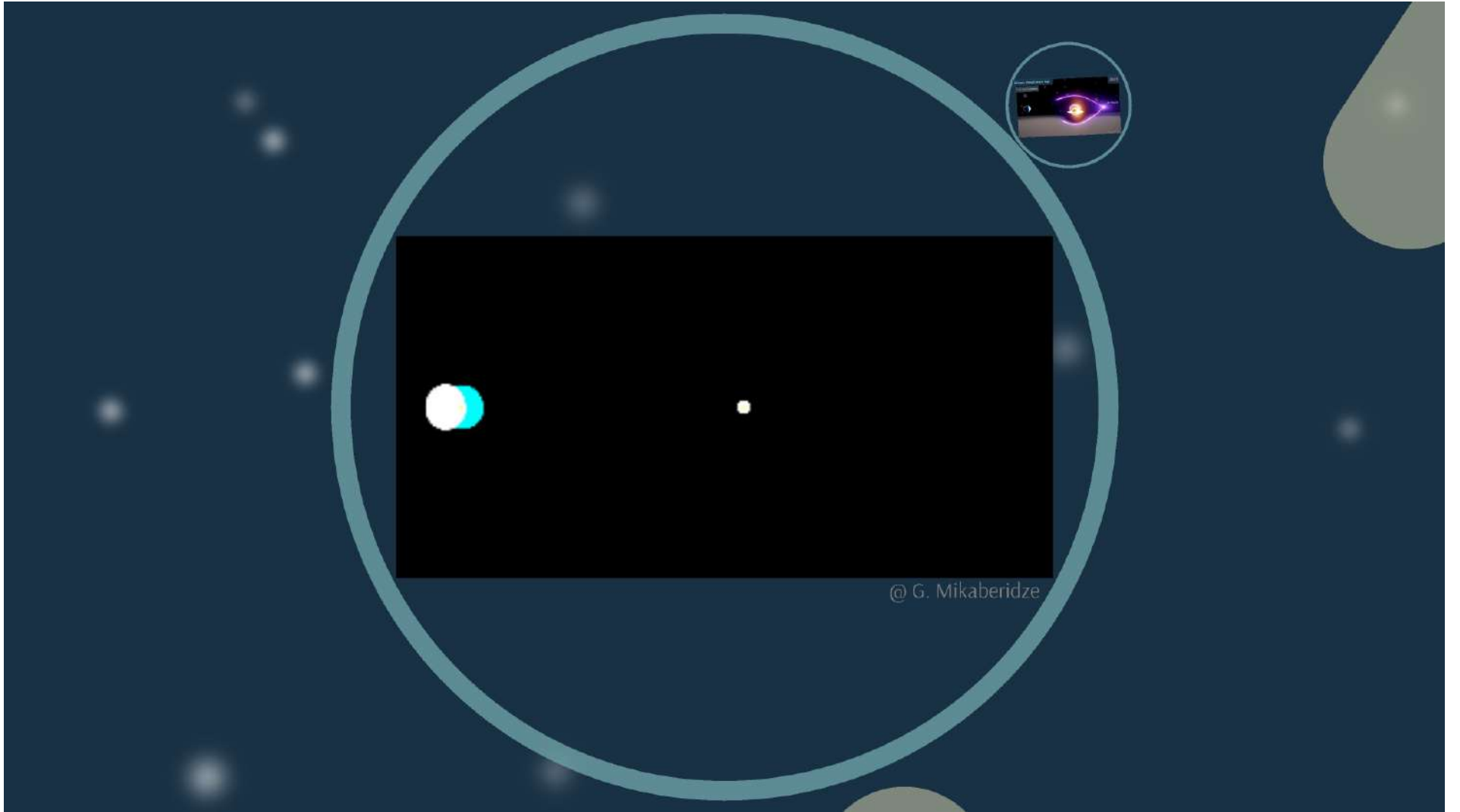
@ ALMA - L. Calçada, Y. Hezaveh et al.

Einstein gyűrű

@ Hubble

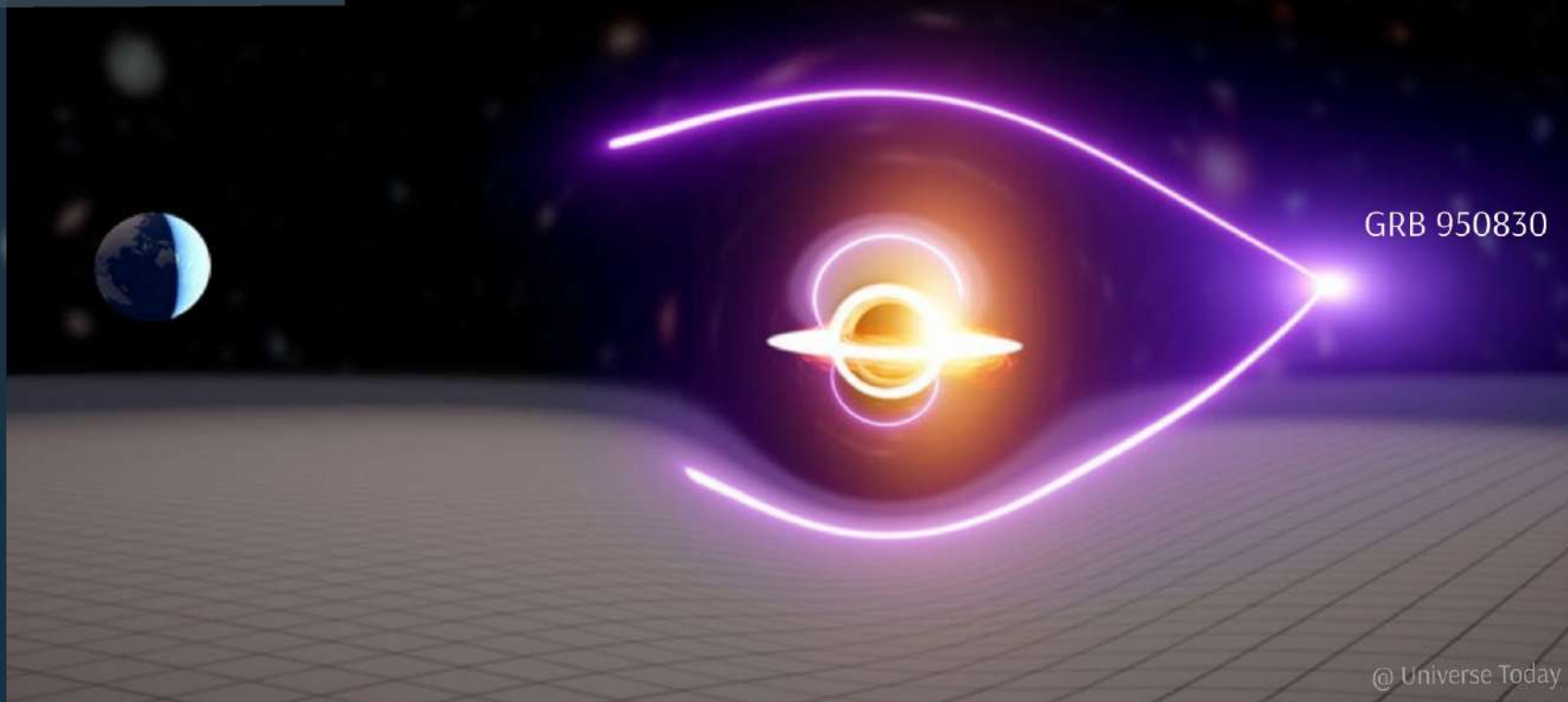

Közepes tömegű fekete lyuk

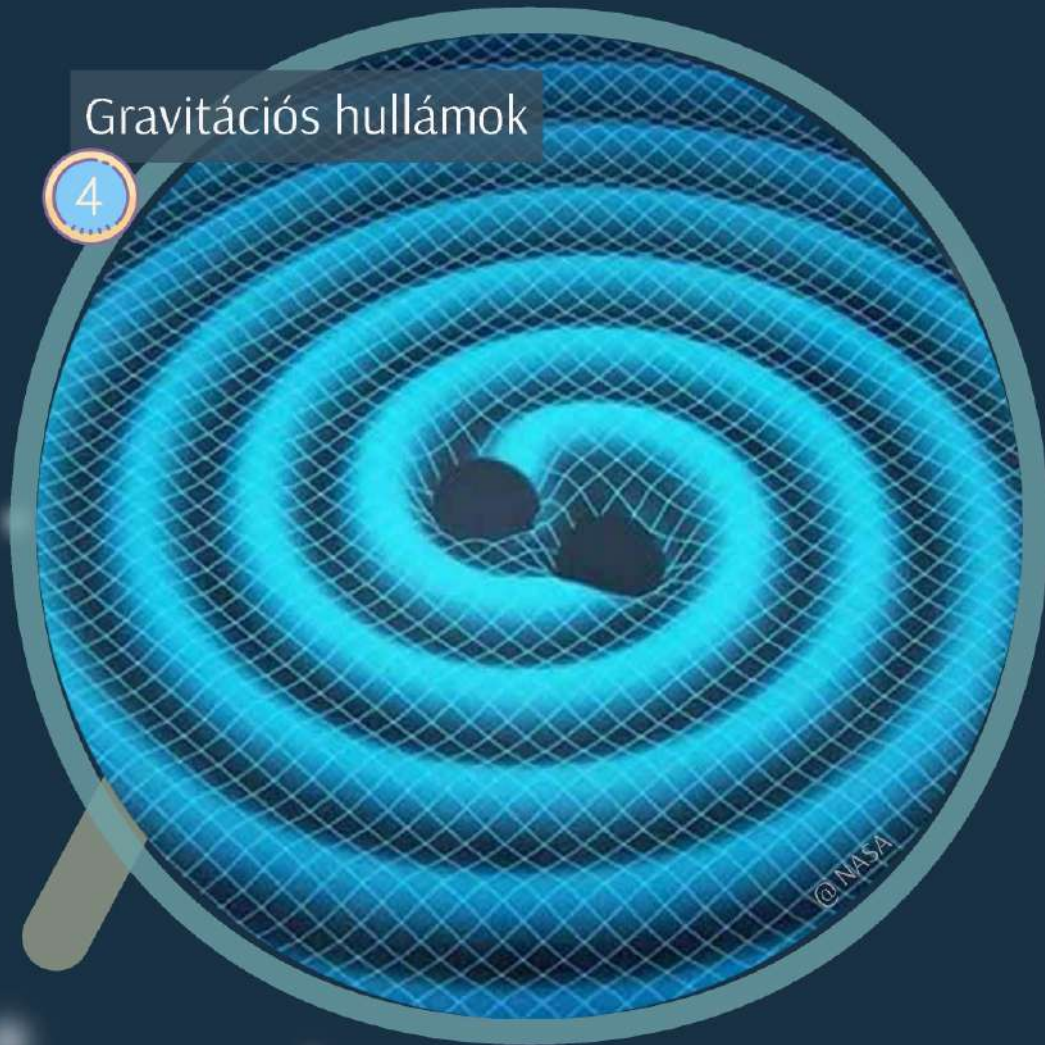
2021

~ 55 ezer naptömeg

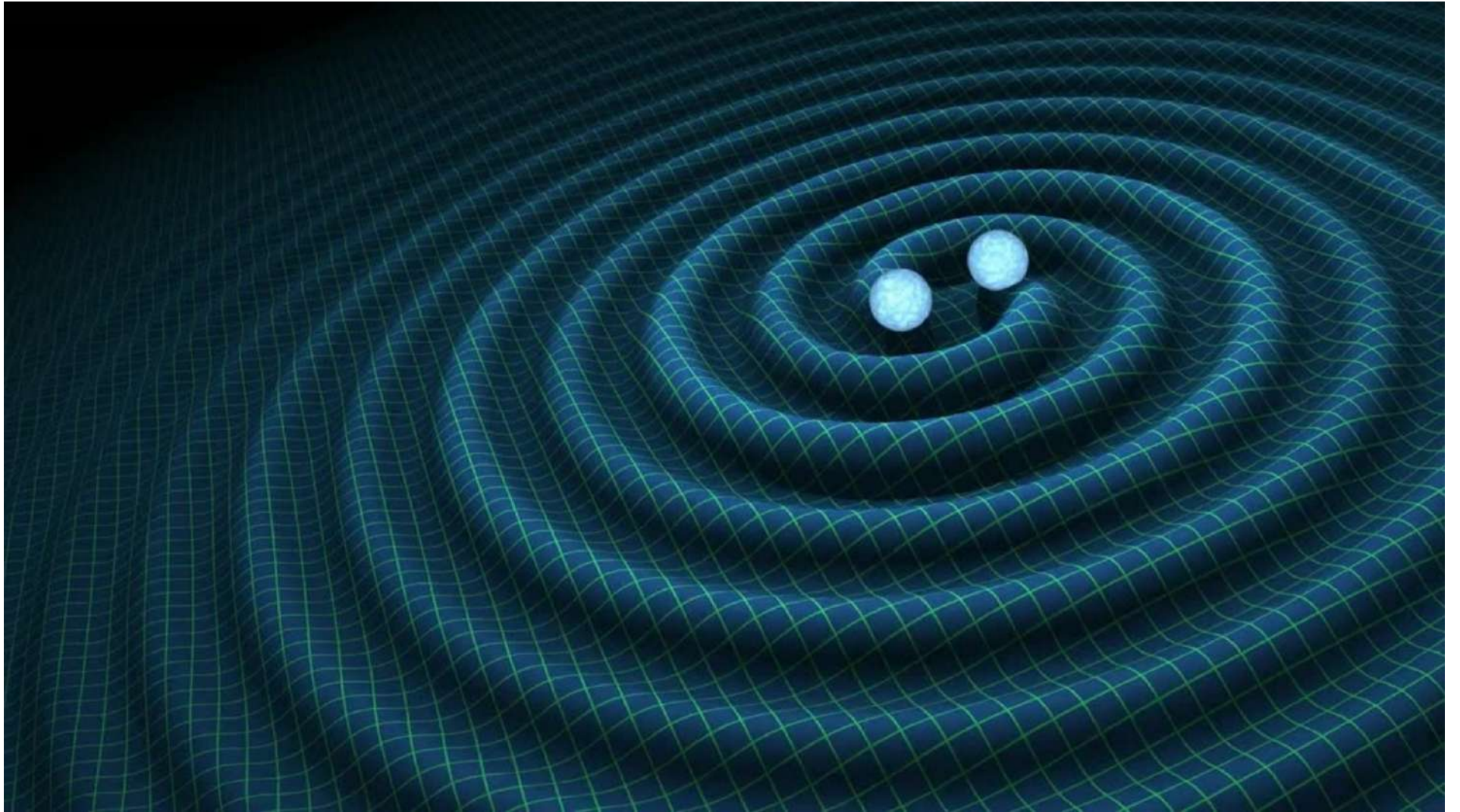

Gravitációs hullámok

4

LIGO

@ Caltech/LIGO

4 km hosszú karok

~ Proton méretének
ezredrésze

2015

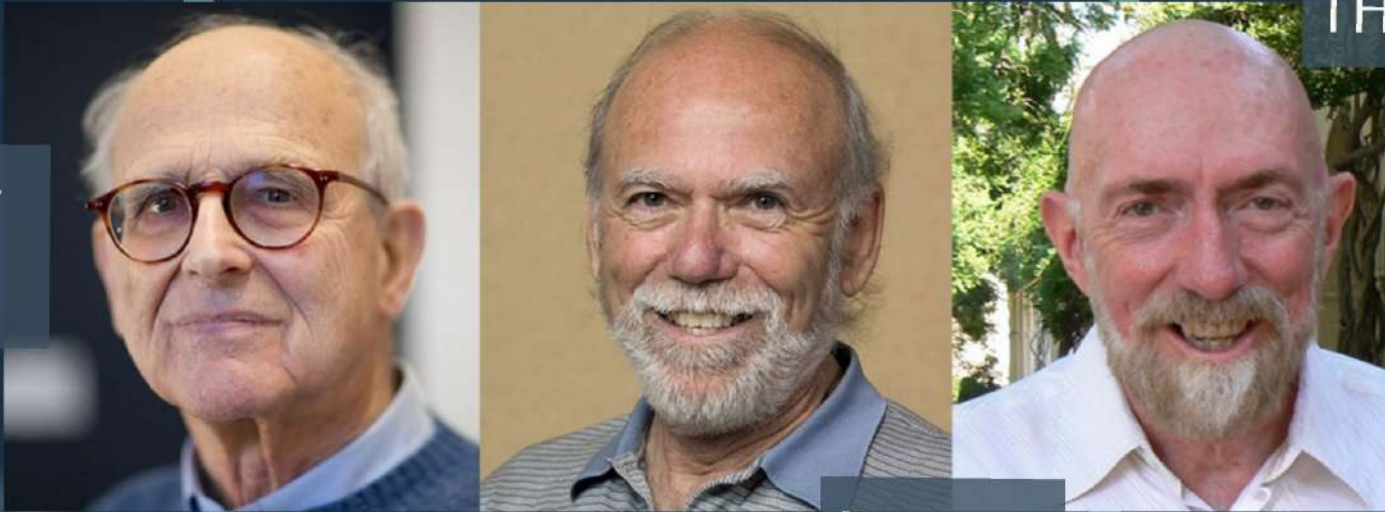
29 és 36
naptömegű fekete lyukak

*Hozzájárulás a LIGO detektor működéséhez
és a gravitációs hullámok észleléséhez*

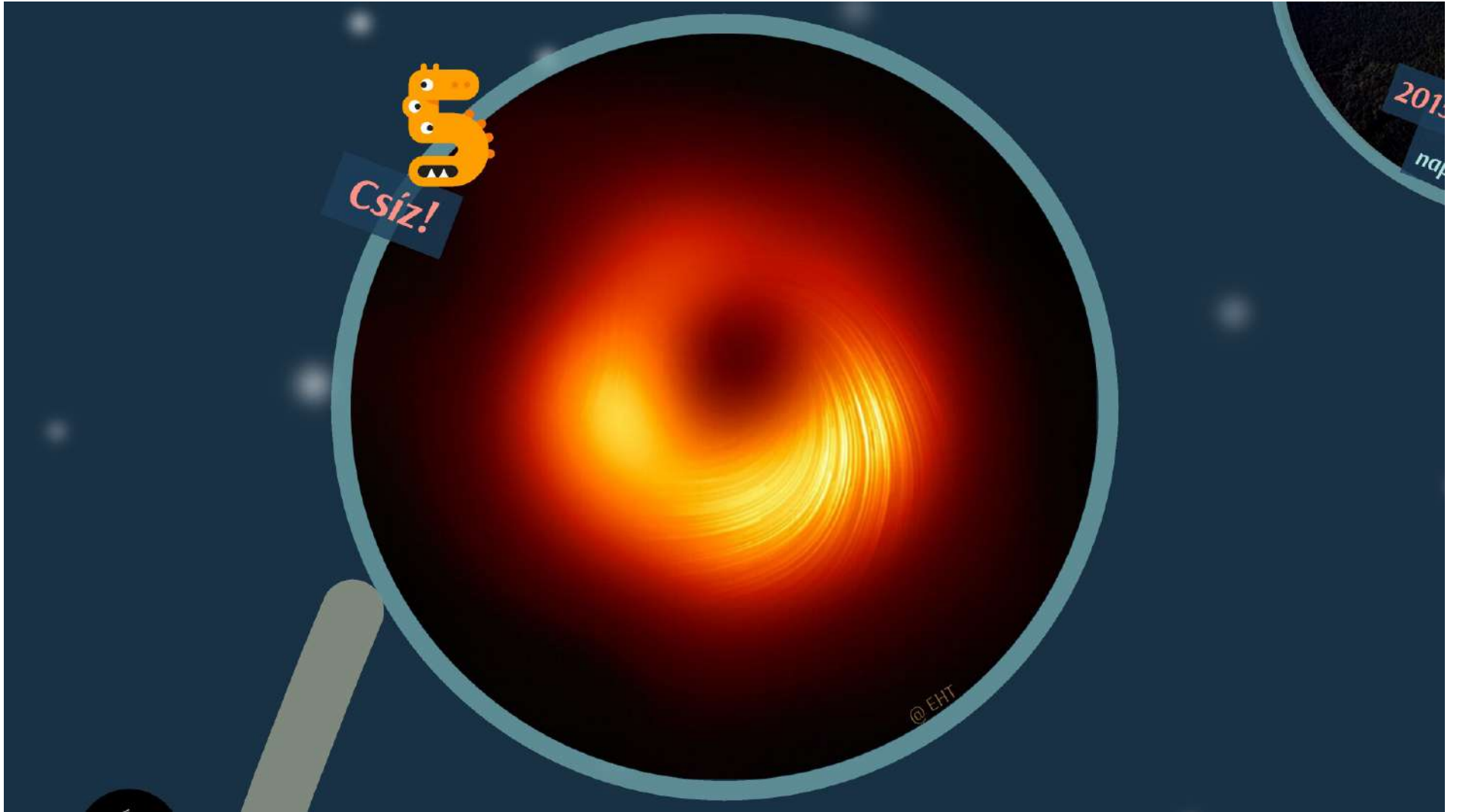
Fizikai Nobel díj 2017

Kip
Thorne

Rainer
Weiss

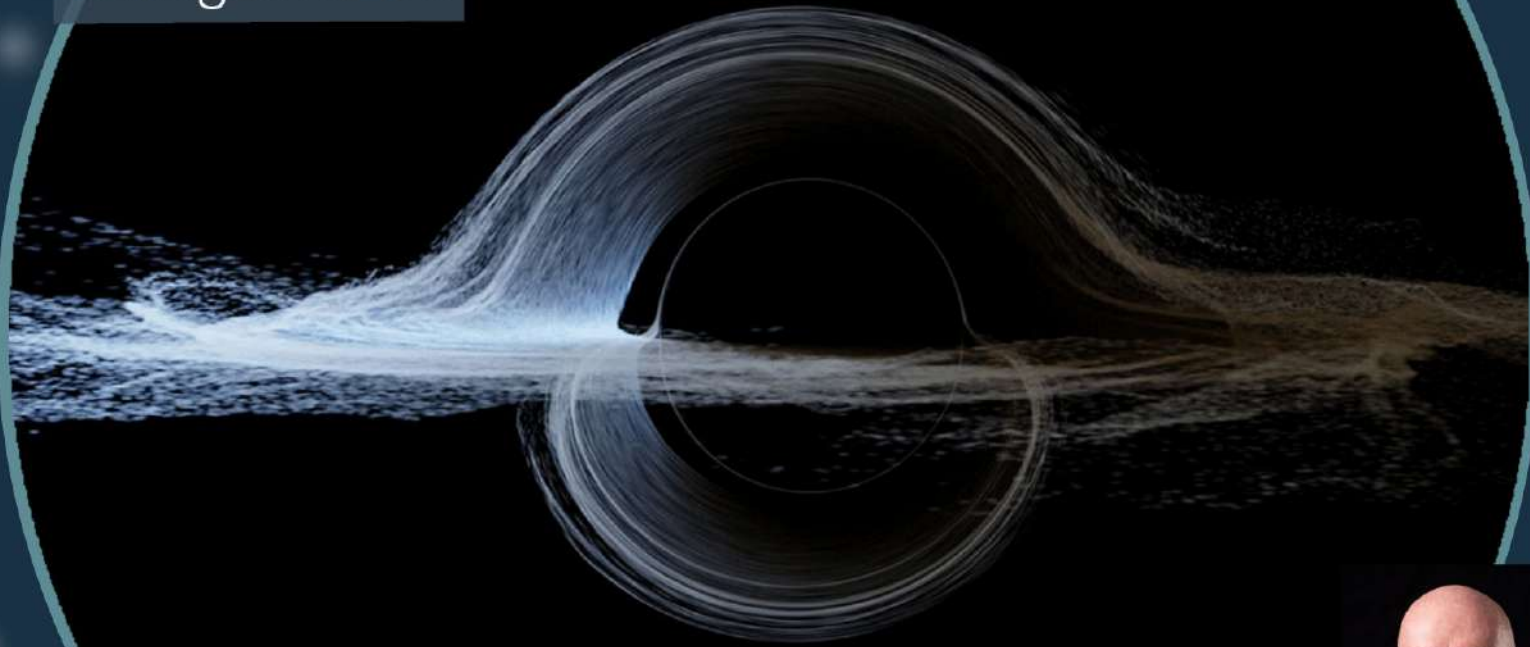

Barry
Barish

@ Interstellar

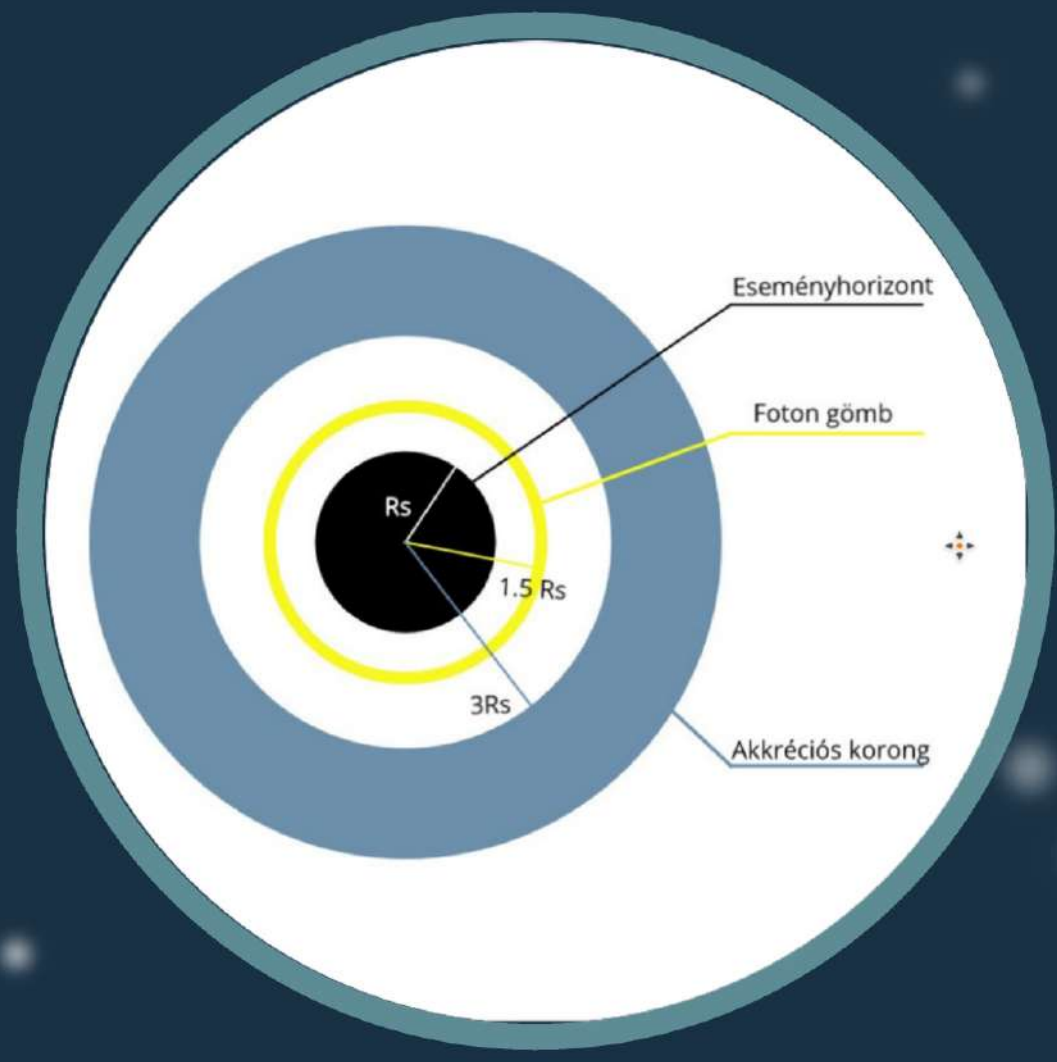
Csillagok között

Kip
Thorne

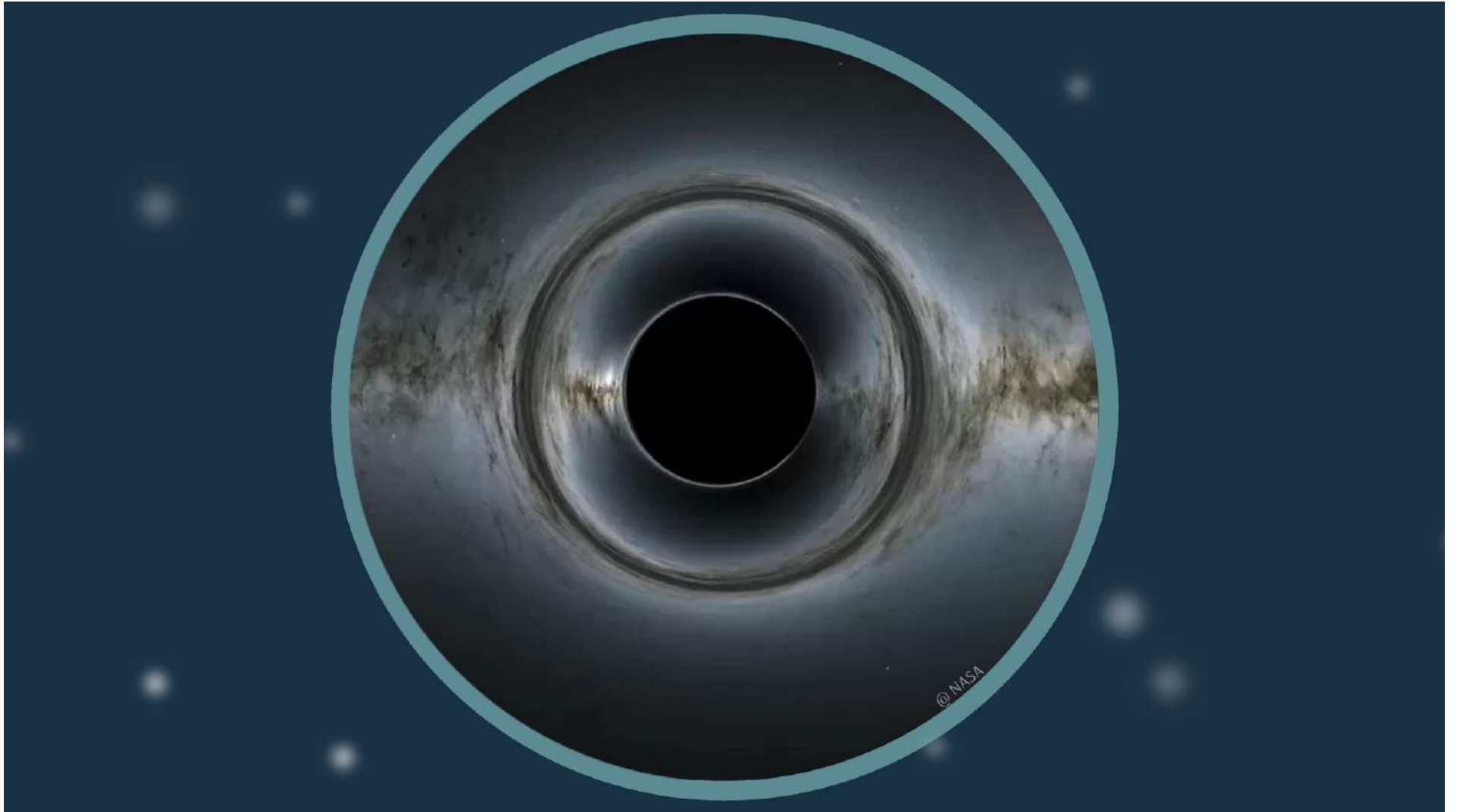

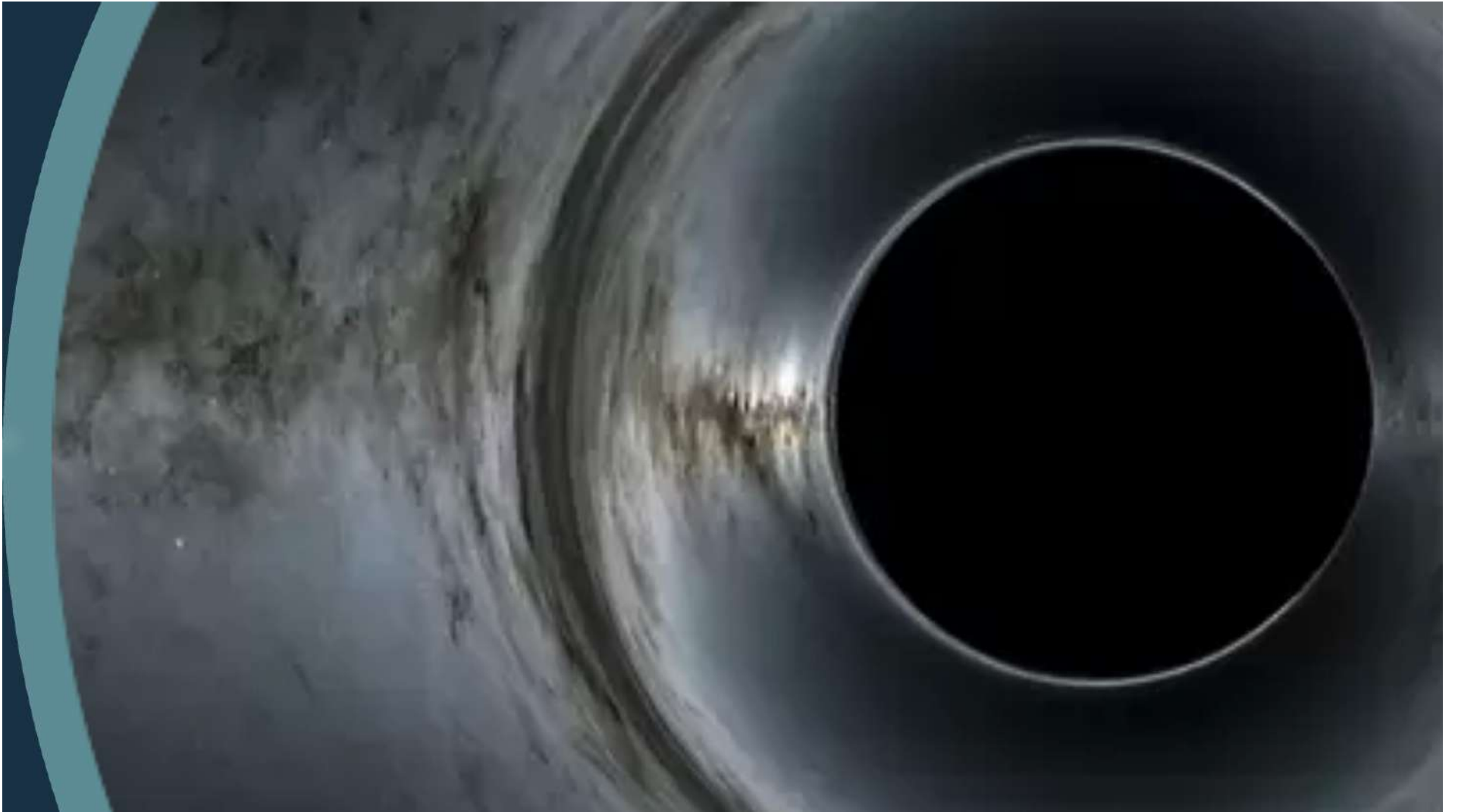
És ha mégis látnánk az eseményhorizontot?

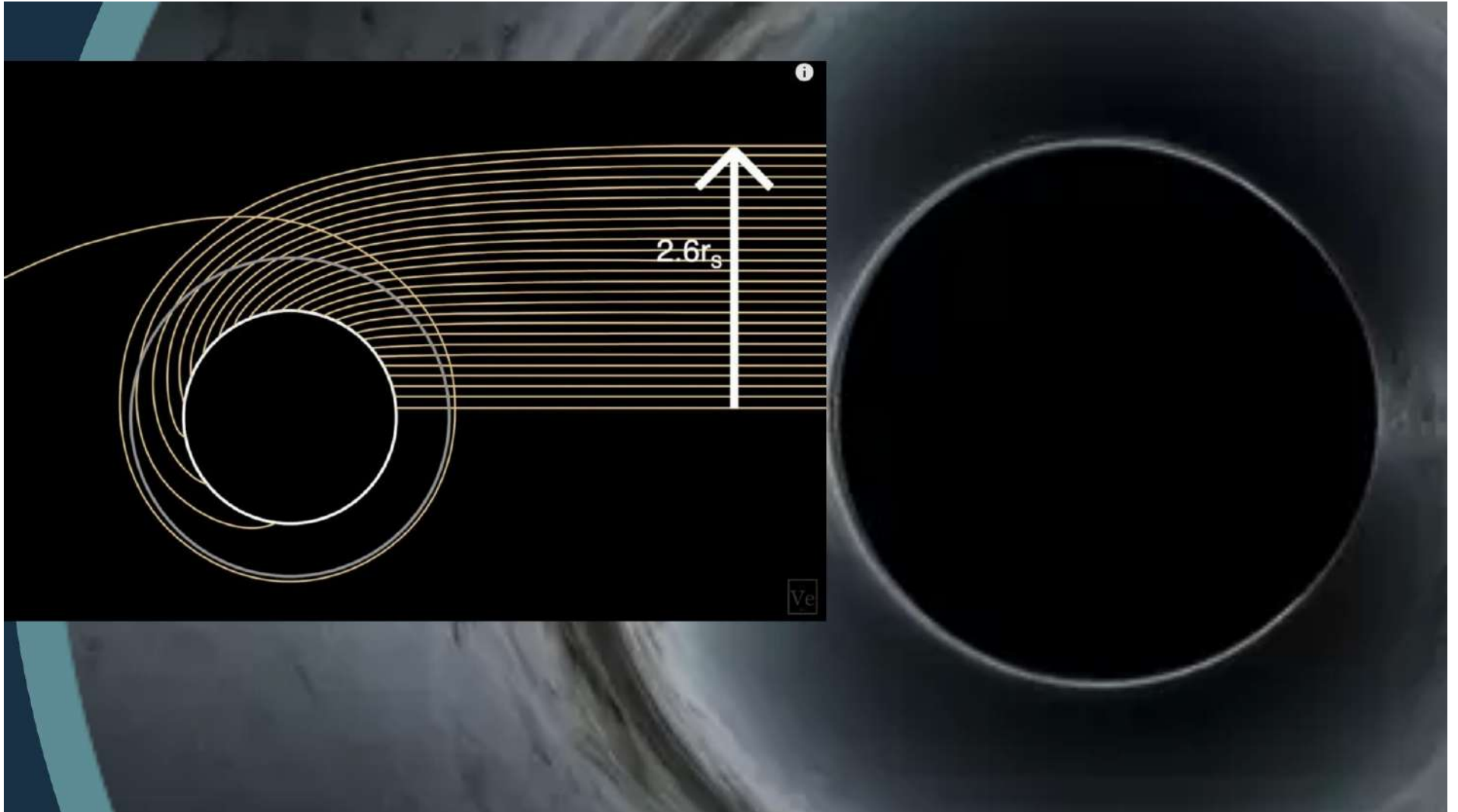
Ve

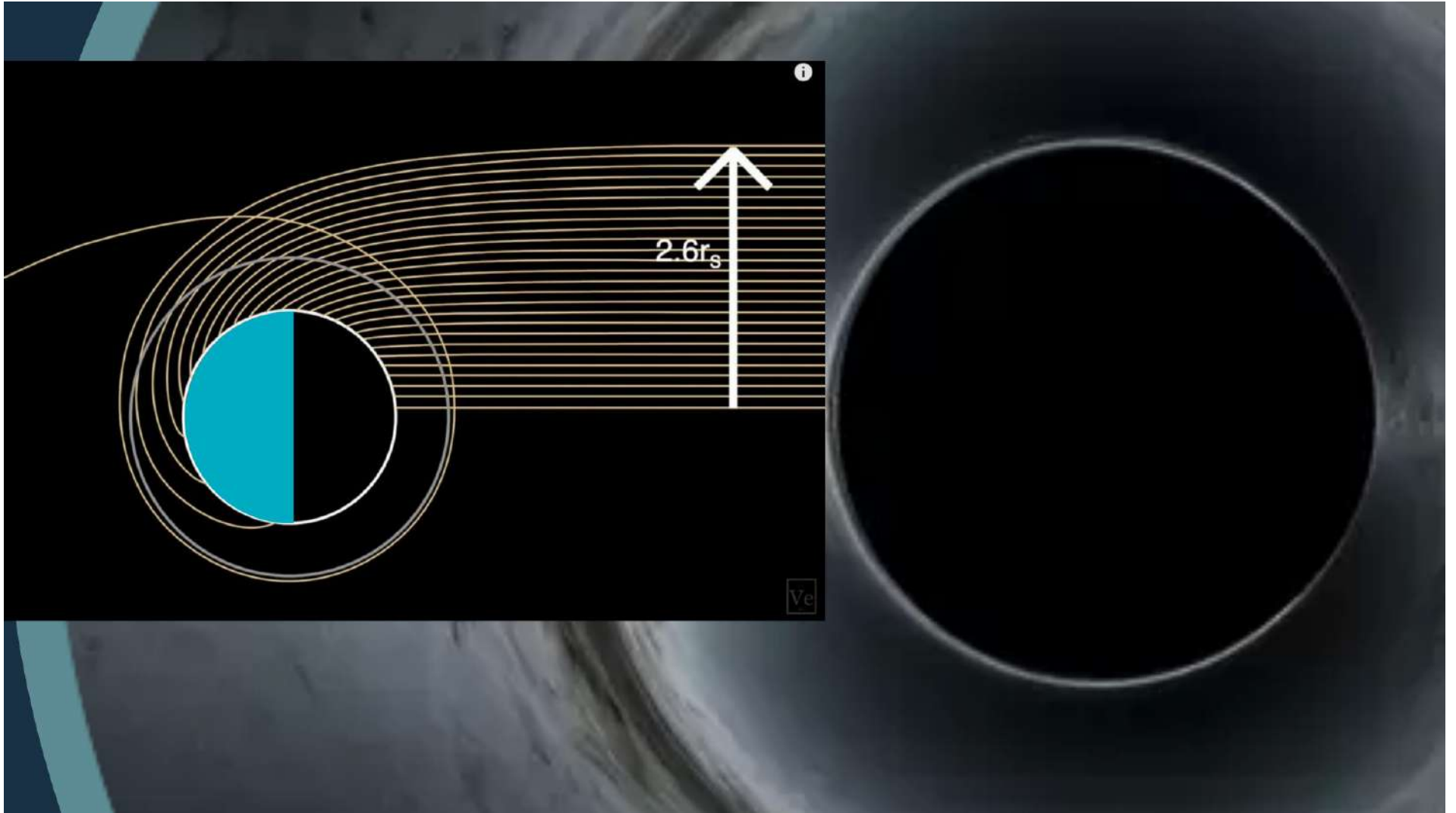
@ Veritasium

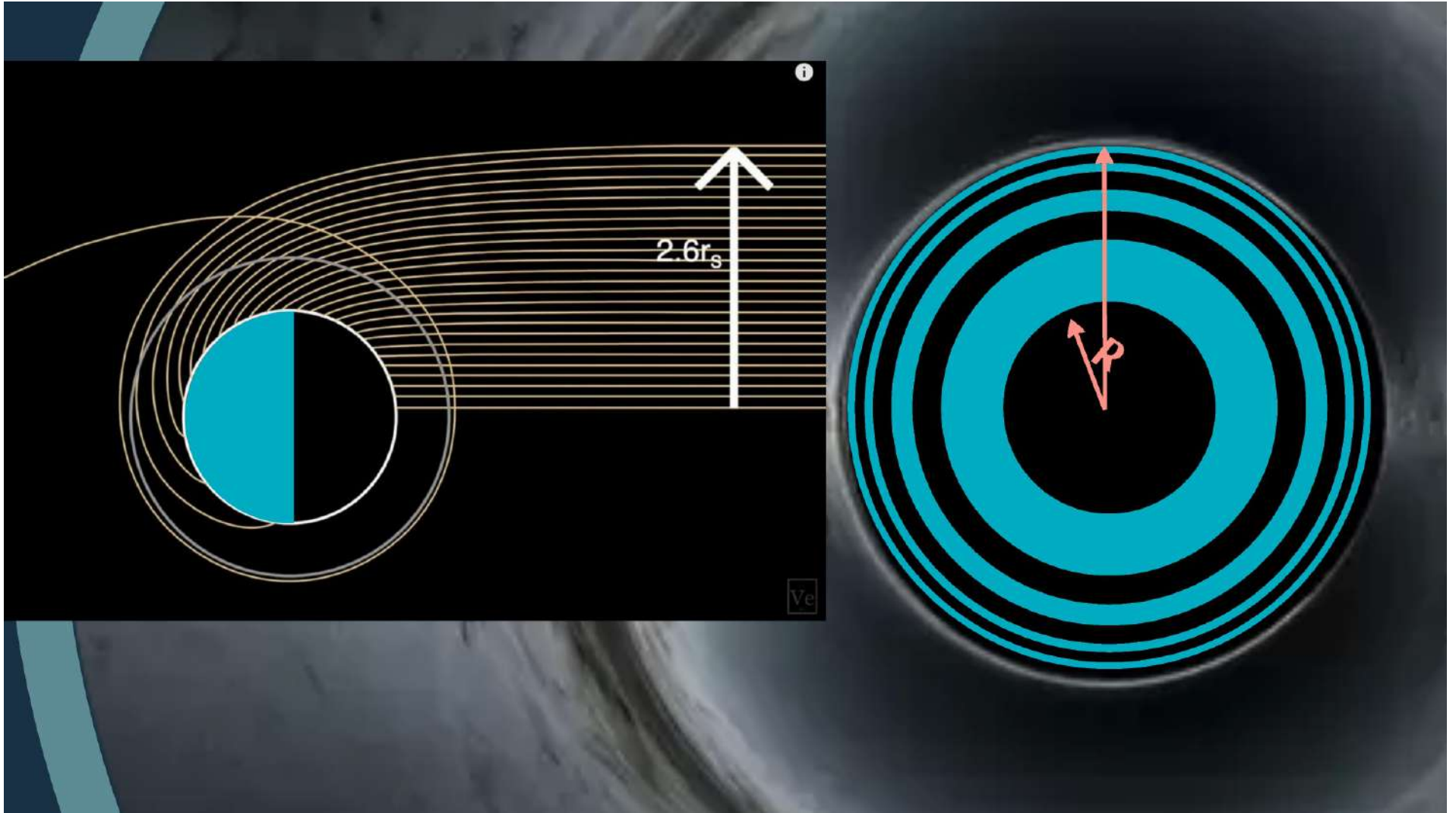

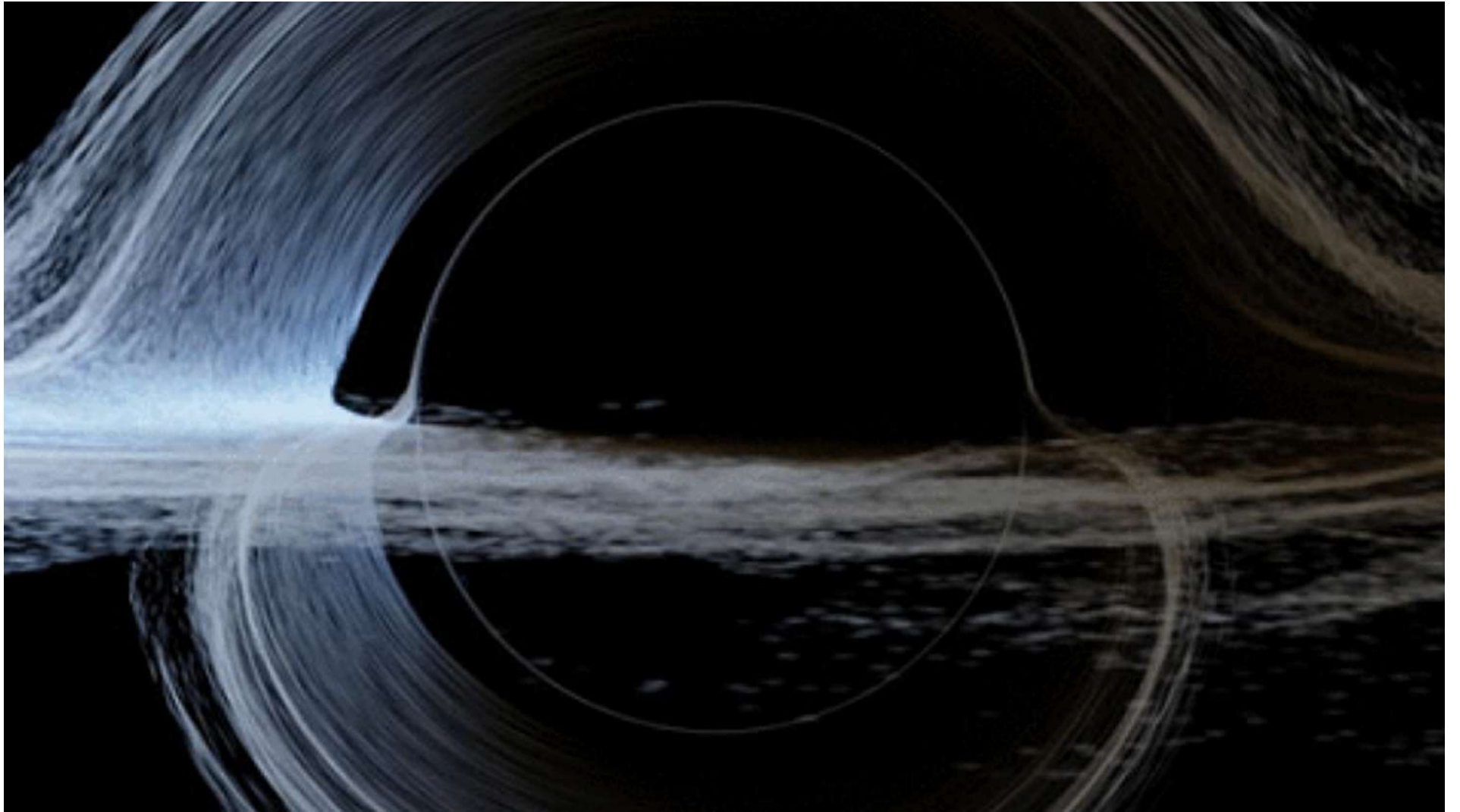

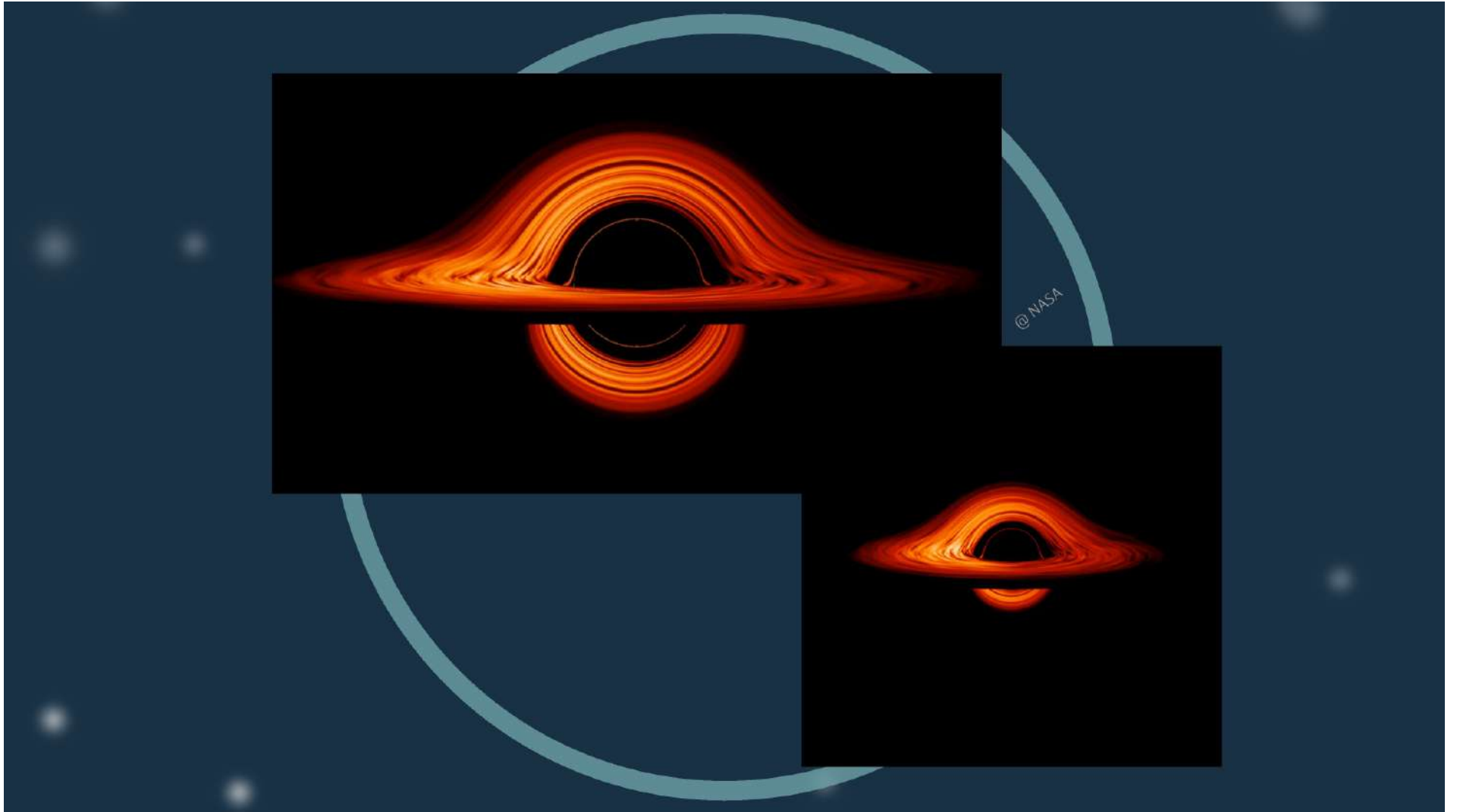

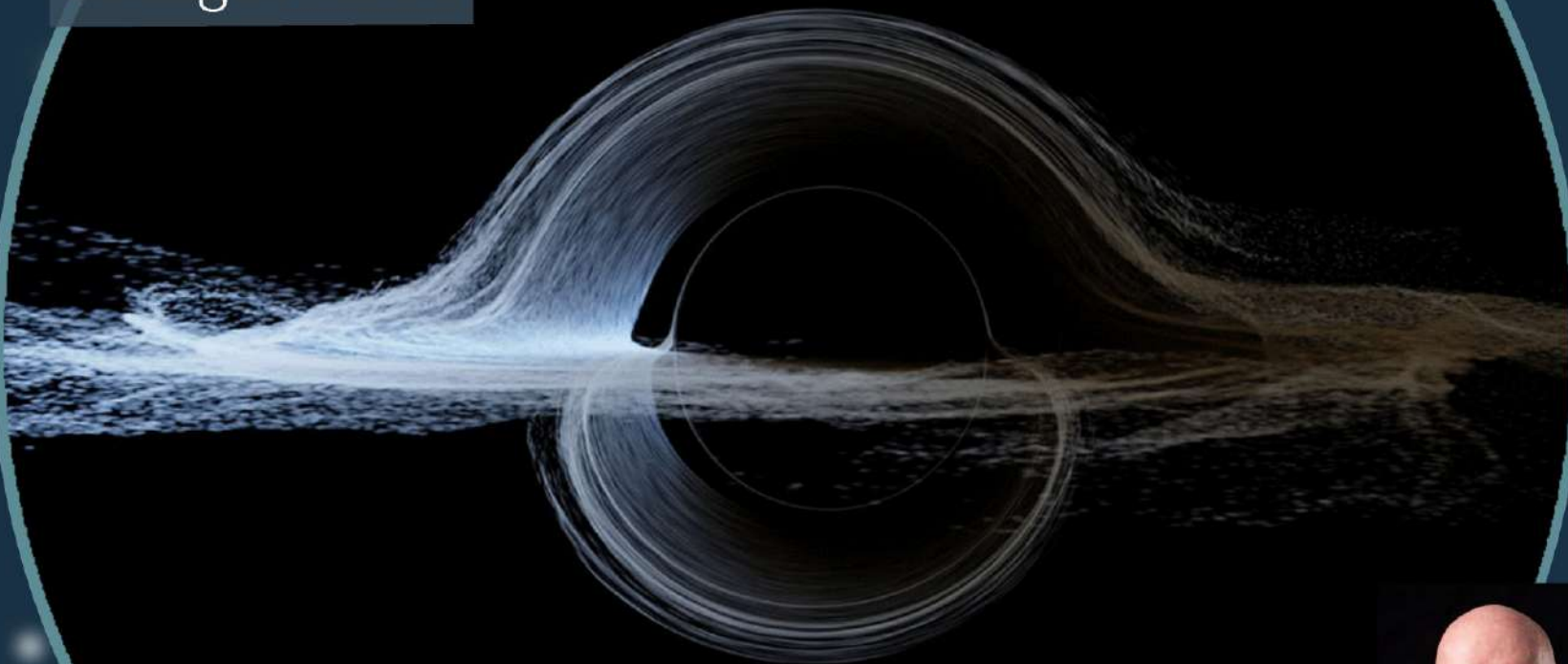

@ Interstellar

Csillagok között

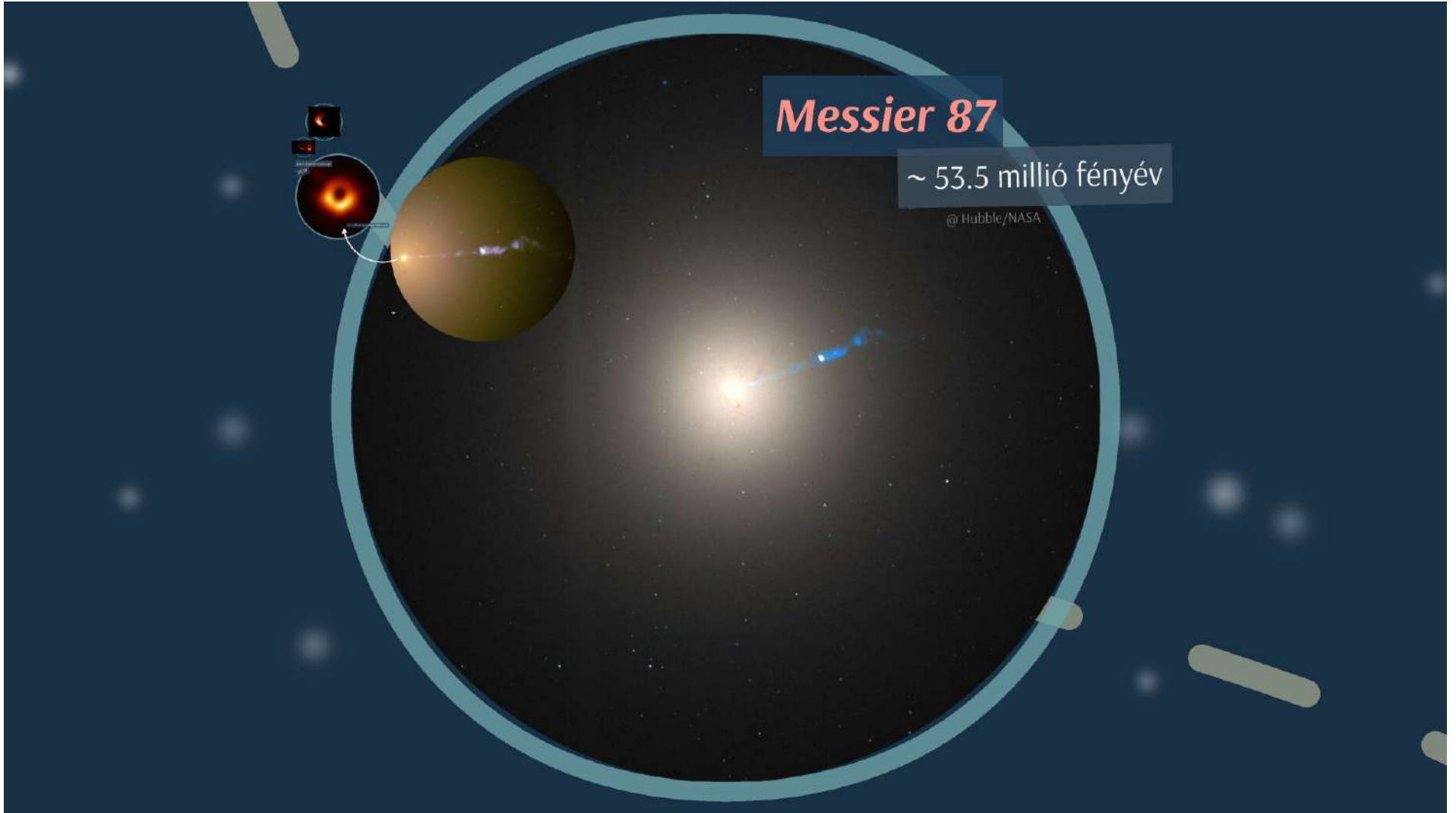

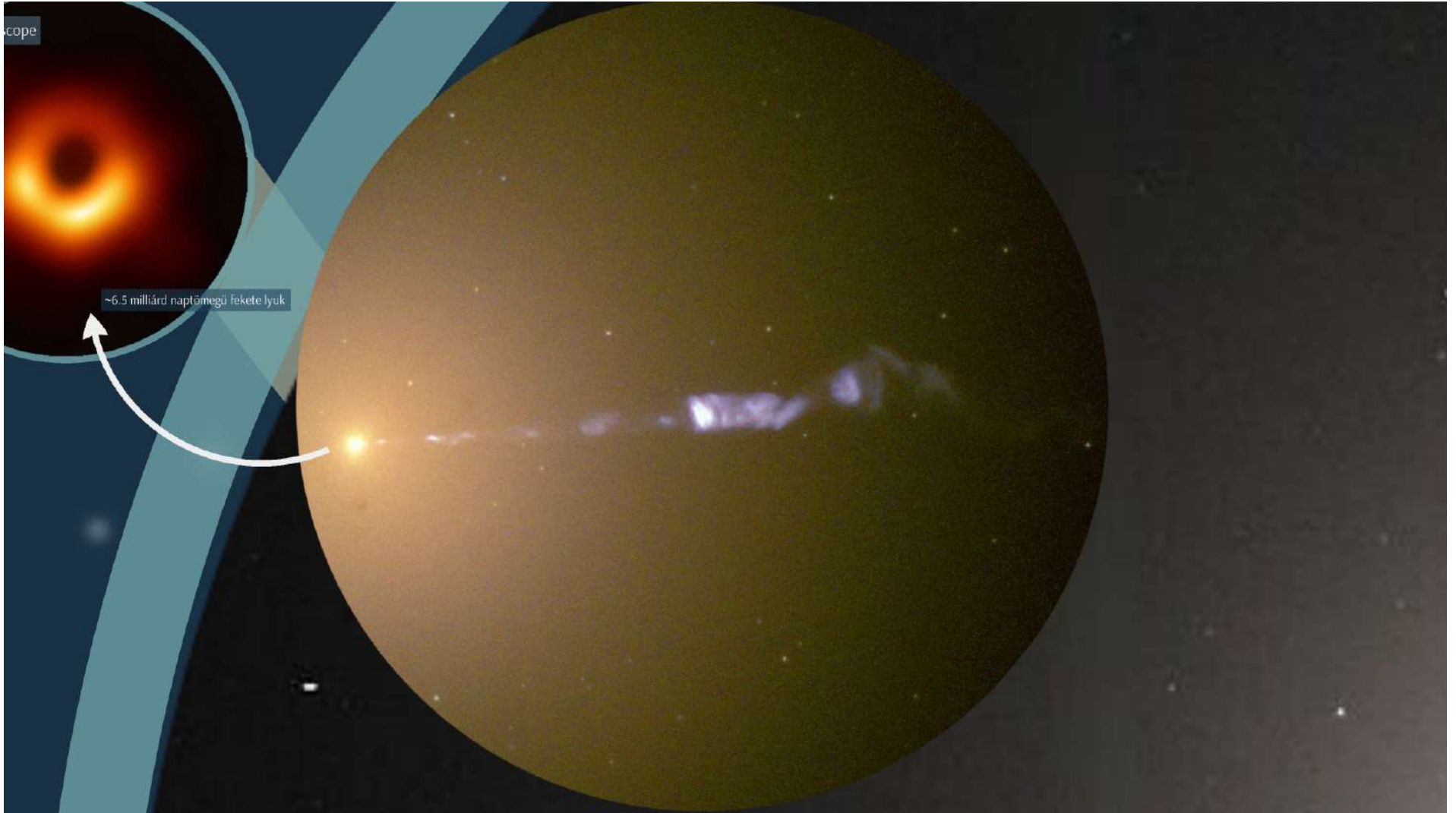
Kip
Thorne

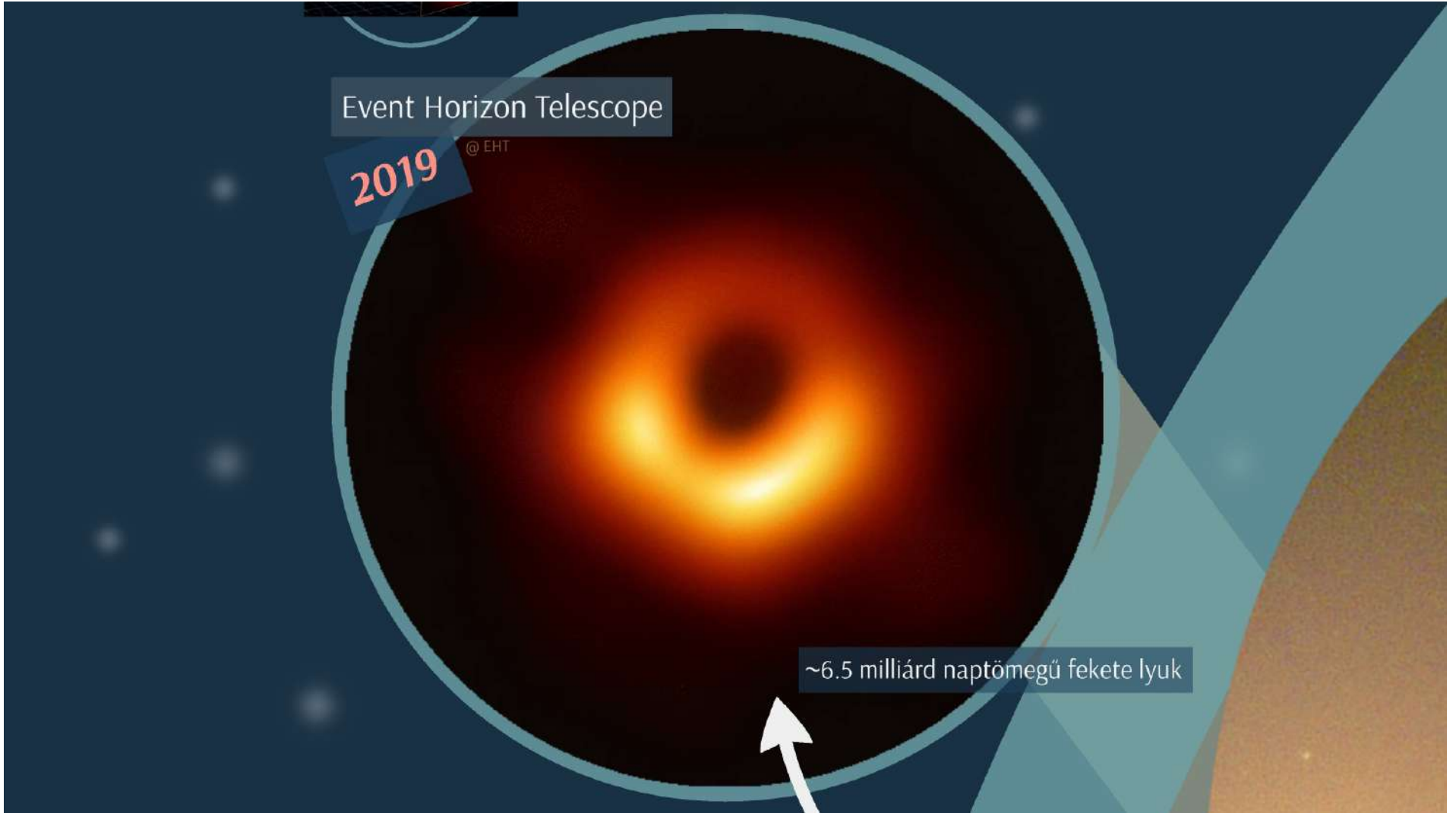

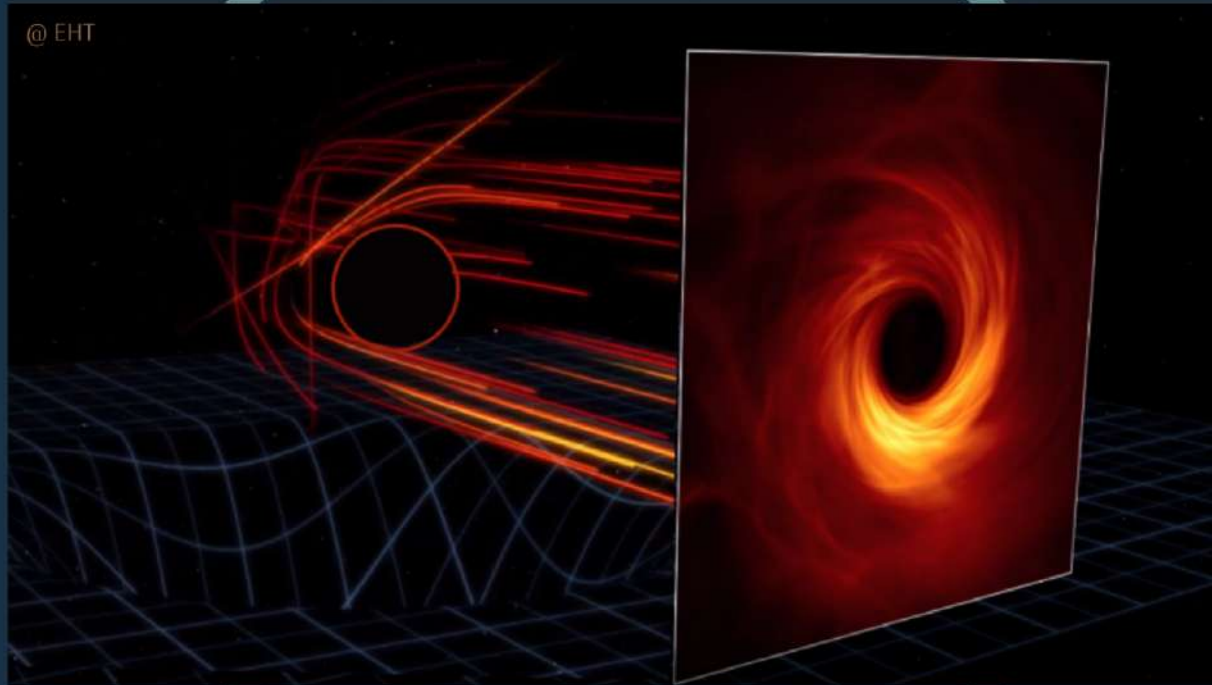

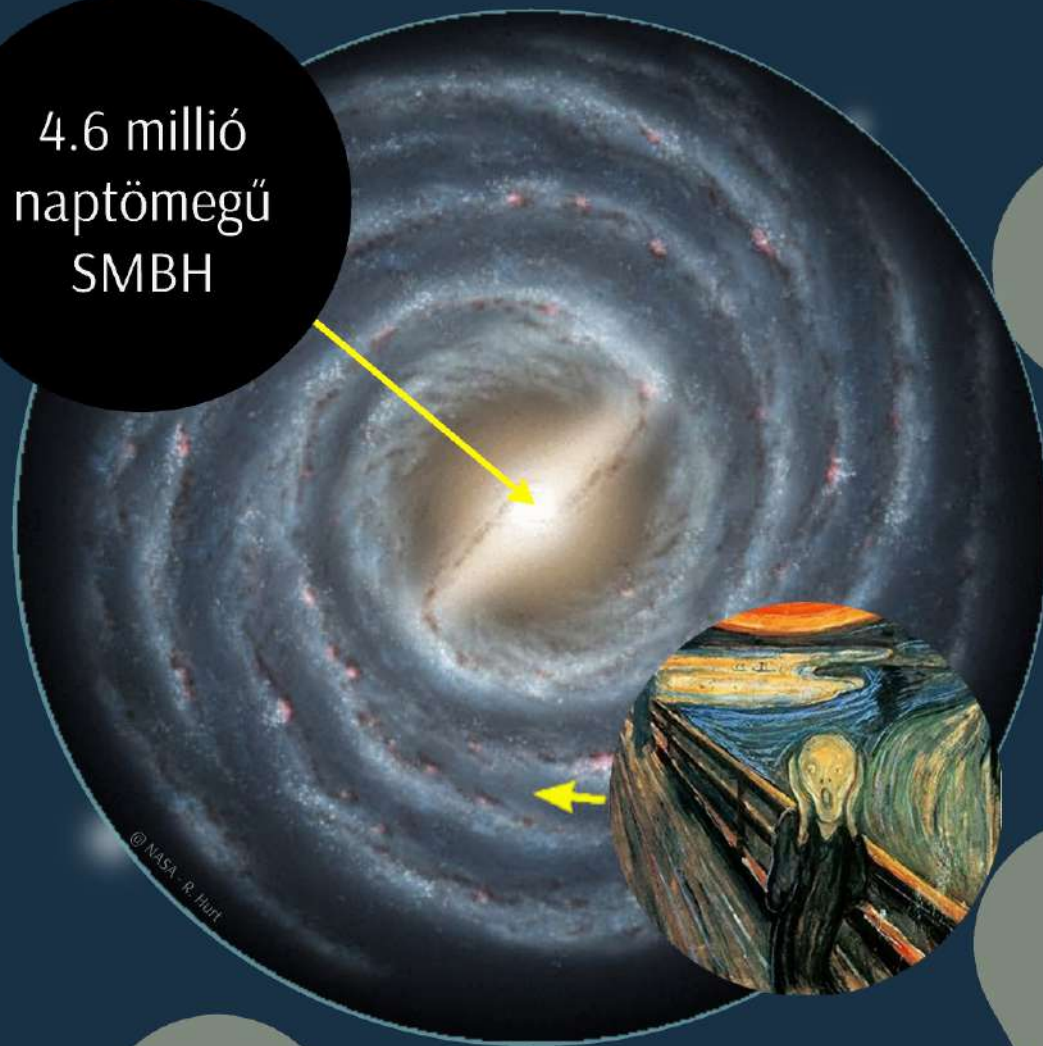

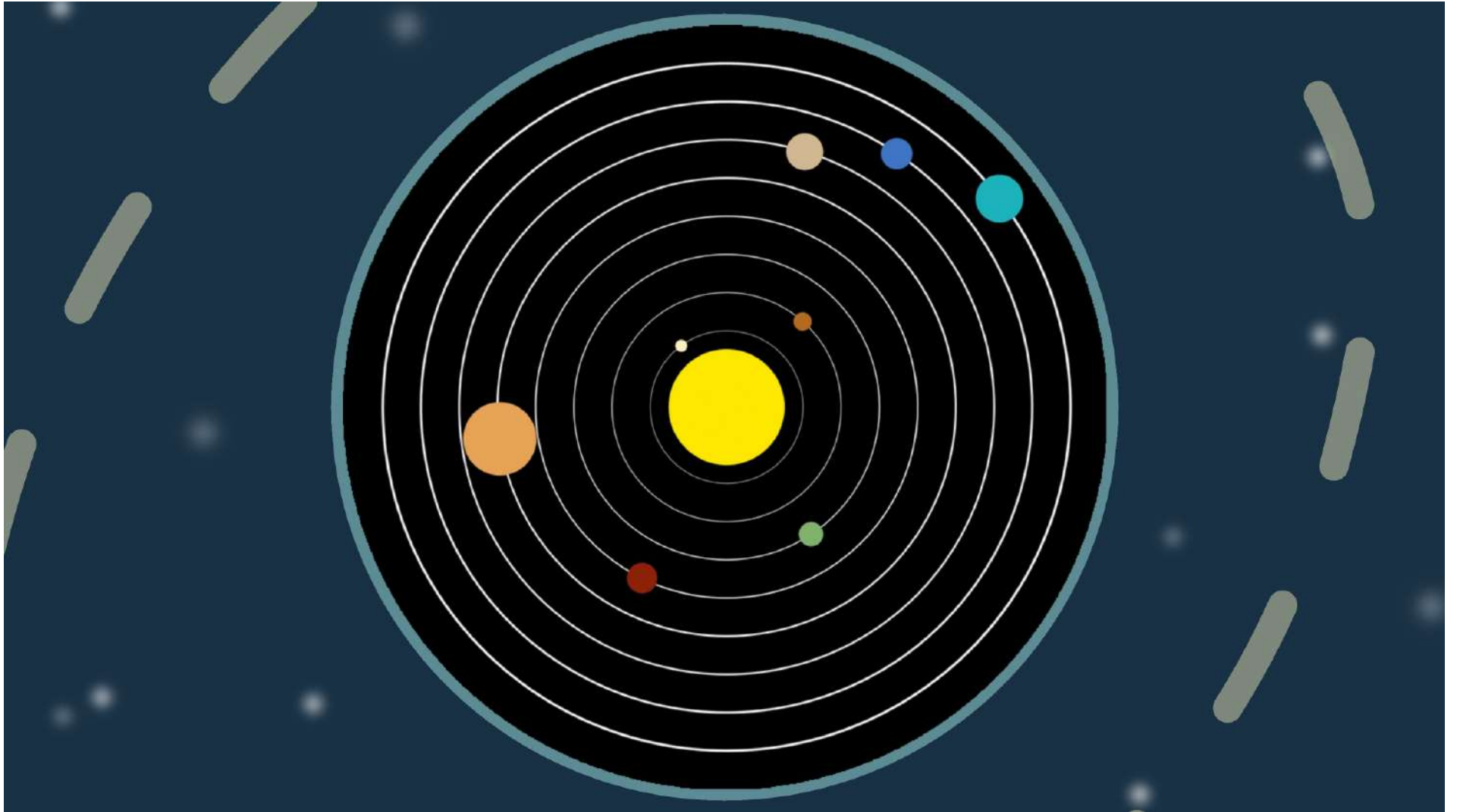

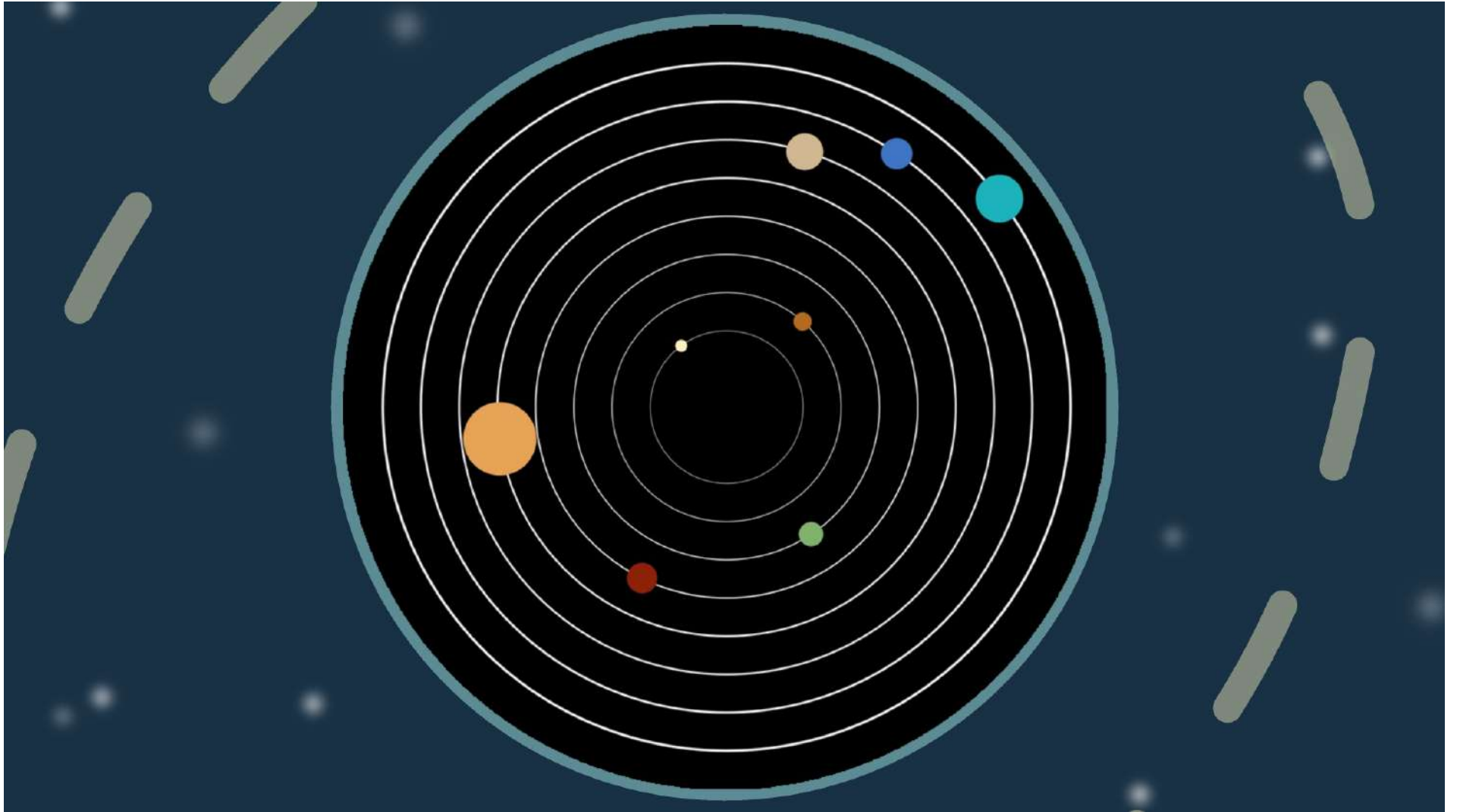

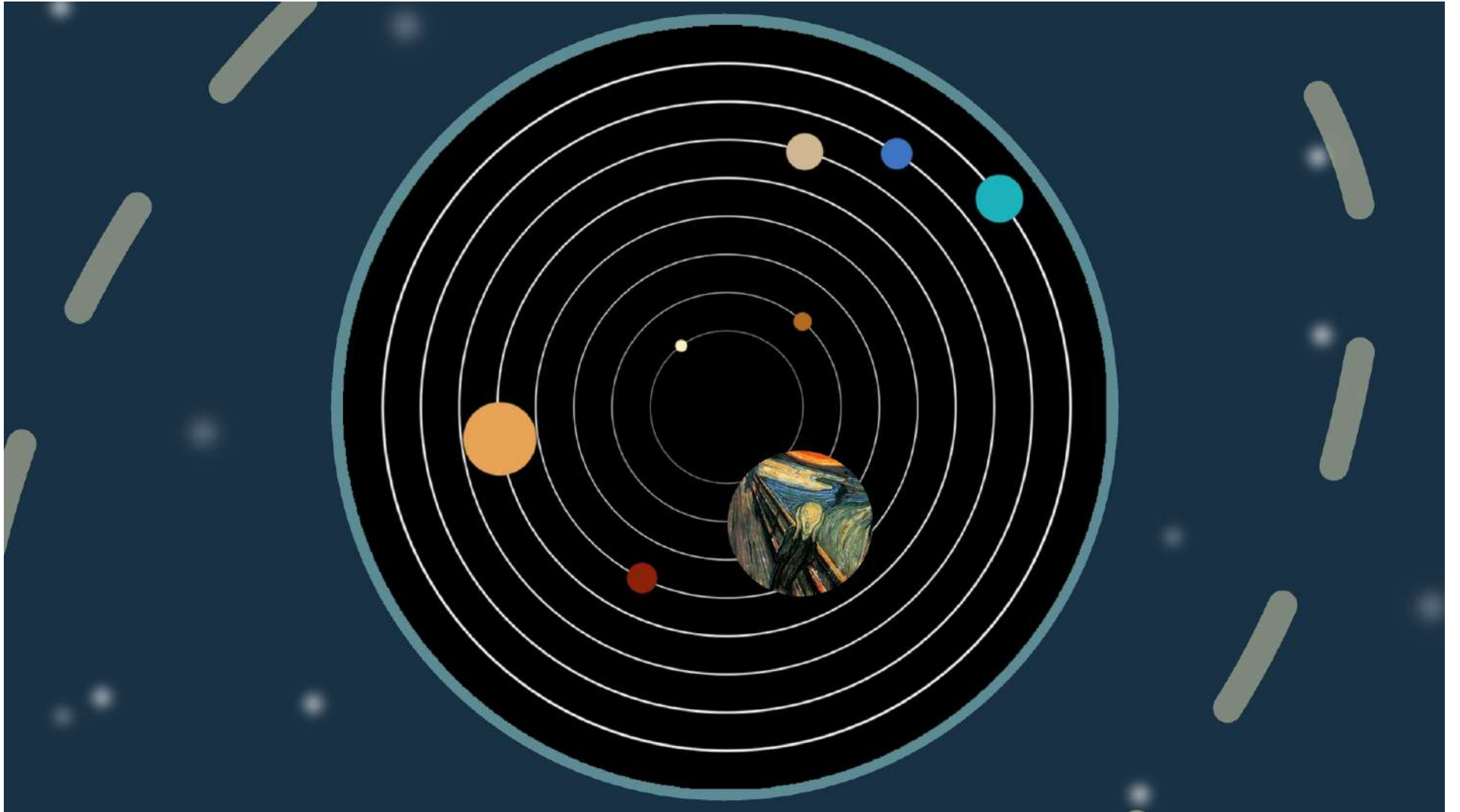
4.6 millió
naptömegű
SMBH

@ NASA - R. Hurt

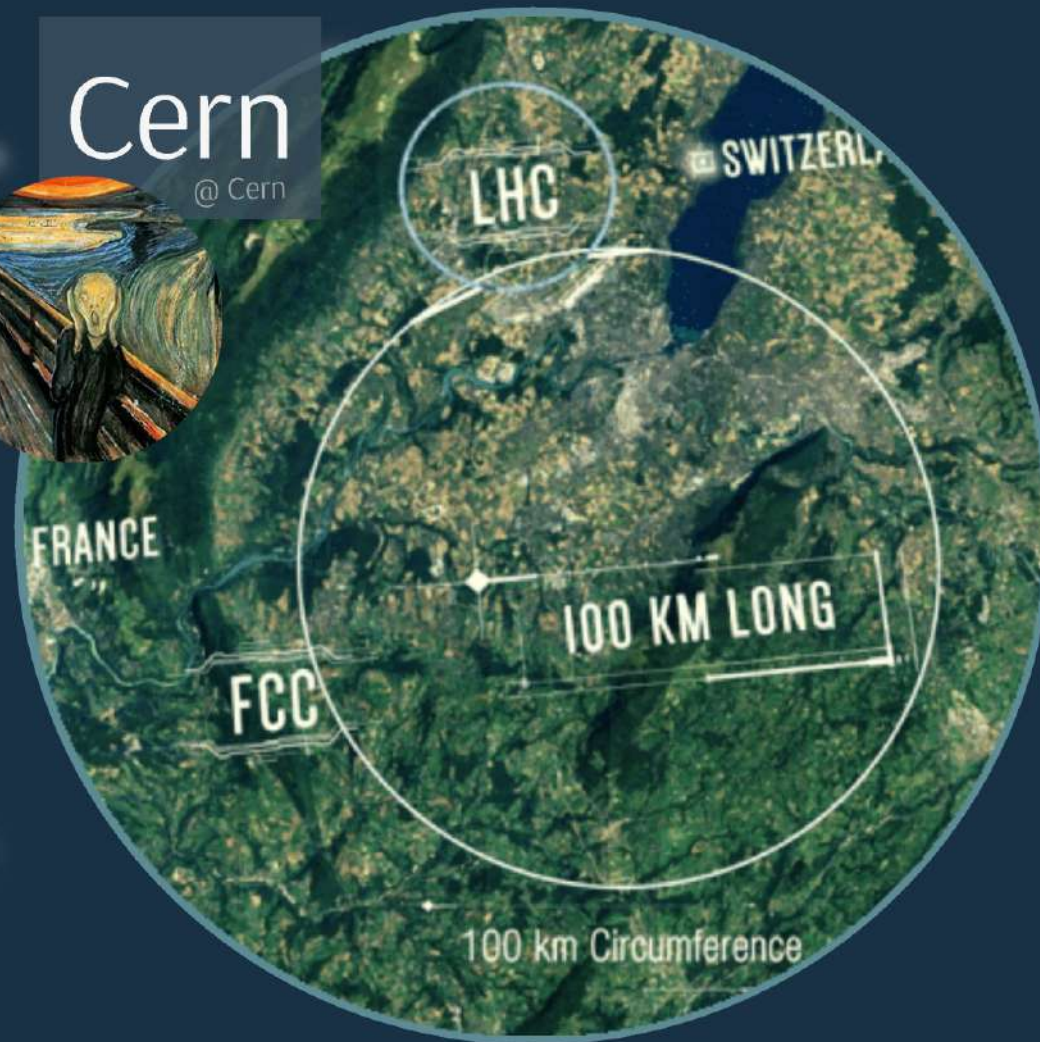

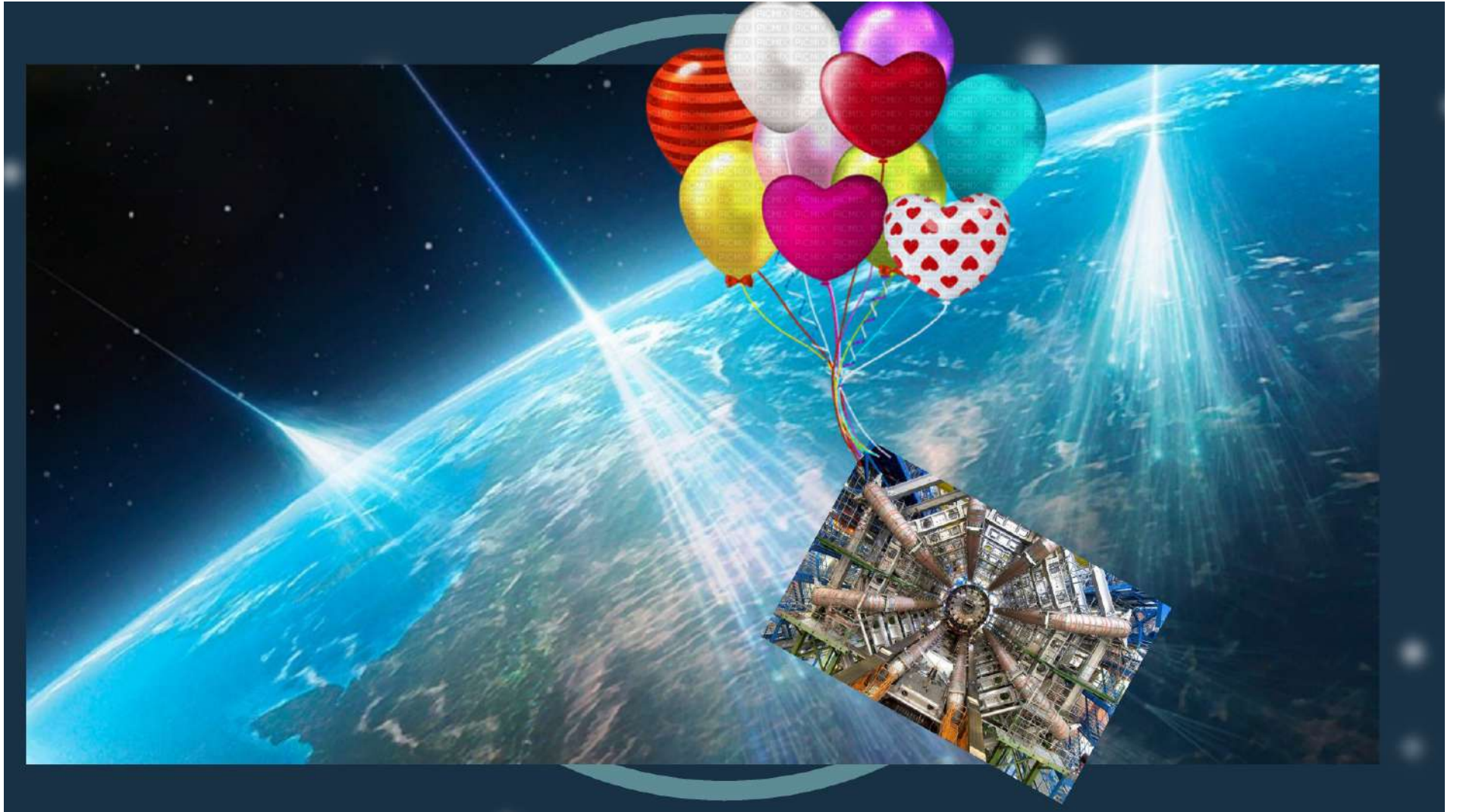

Cern

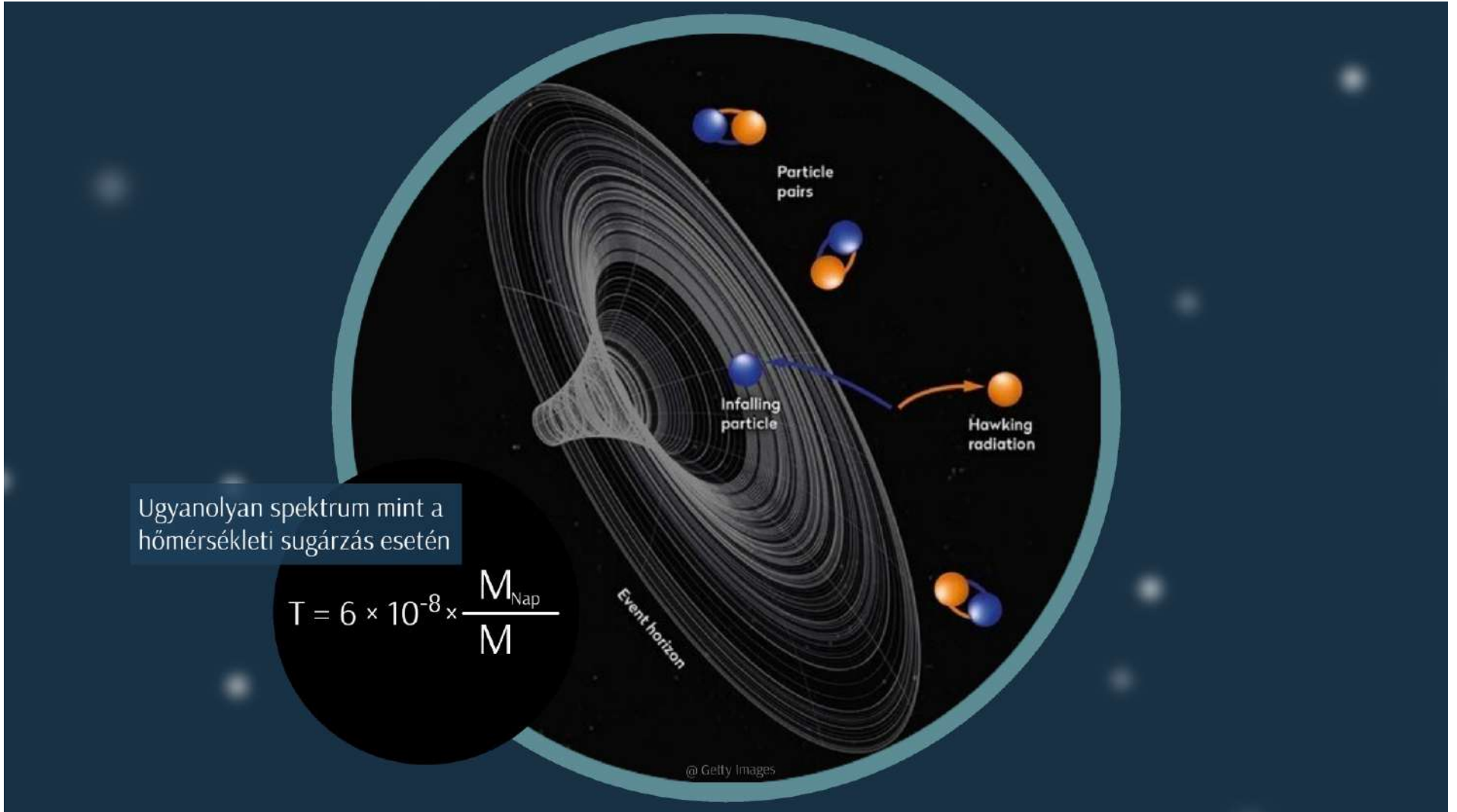
@ Cern

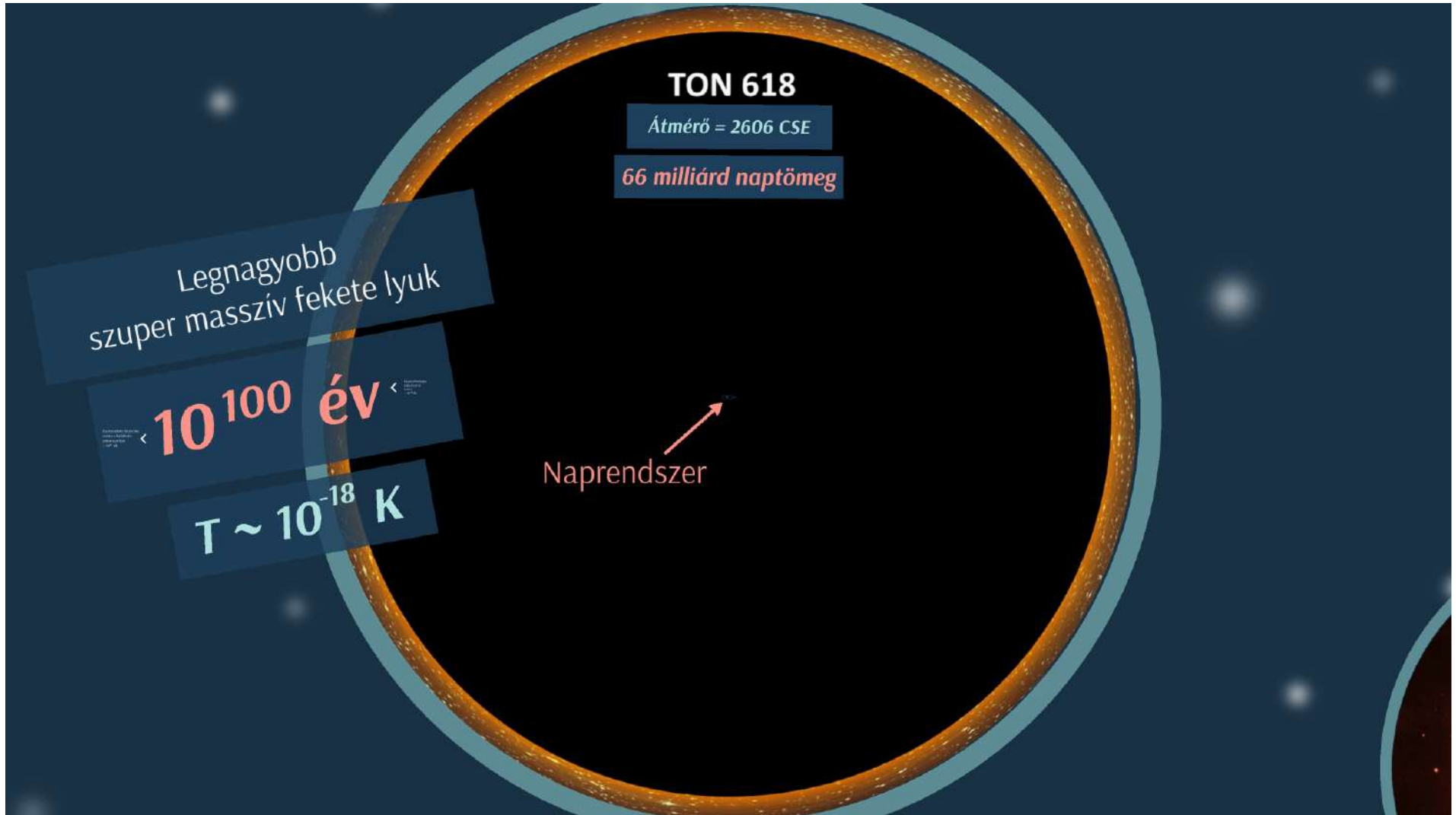

Ugyanolyan spektrum mint a hőmérsékleti sugárzás esetén

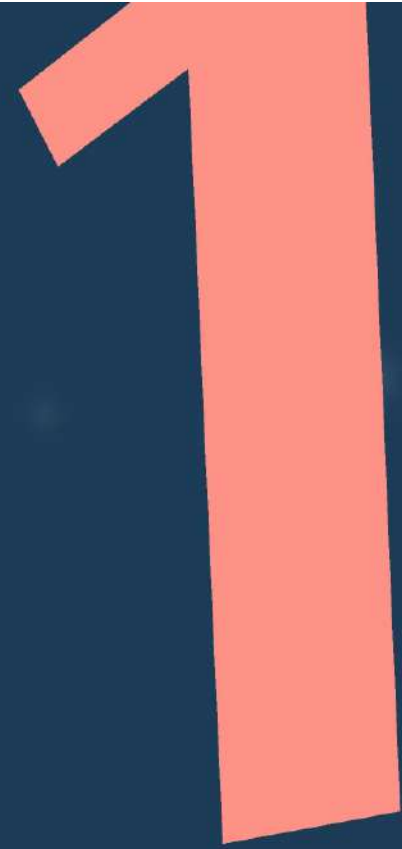
$$T = 6 \times 10^{-8} \times \frac{M_{\text{Nap}}}{M}$$

@ Getty Images

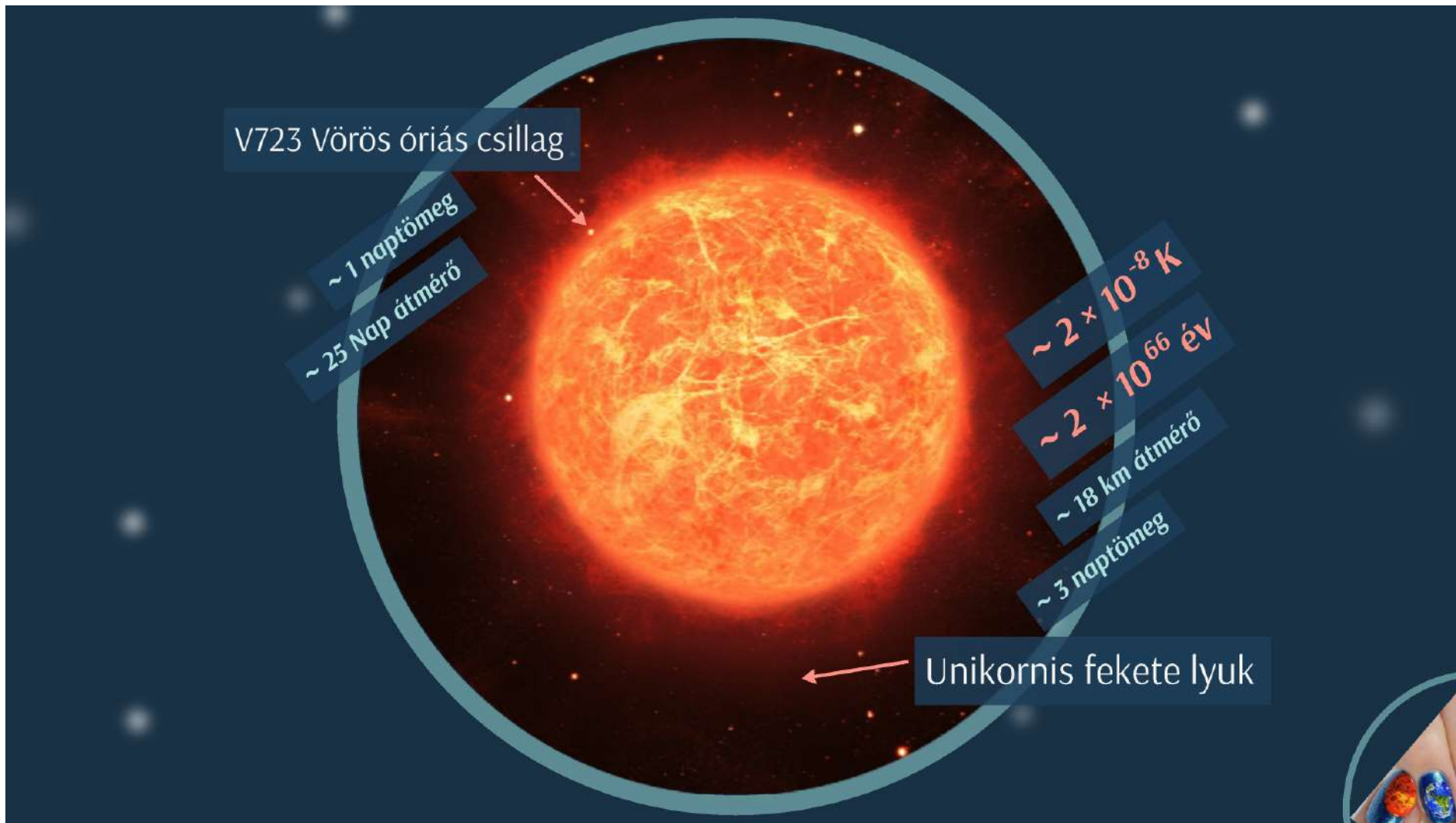

Összes elemi részecske
száma a belátható
univerzumban
 $\sim 10^{80}$ db

Összes lehetséges
sakkjátszmák
száma
 $\sim 10^{120}$ db

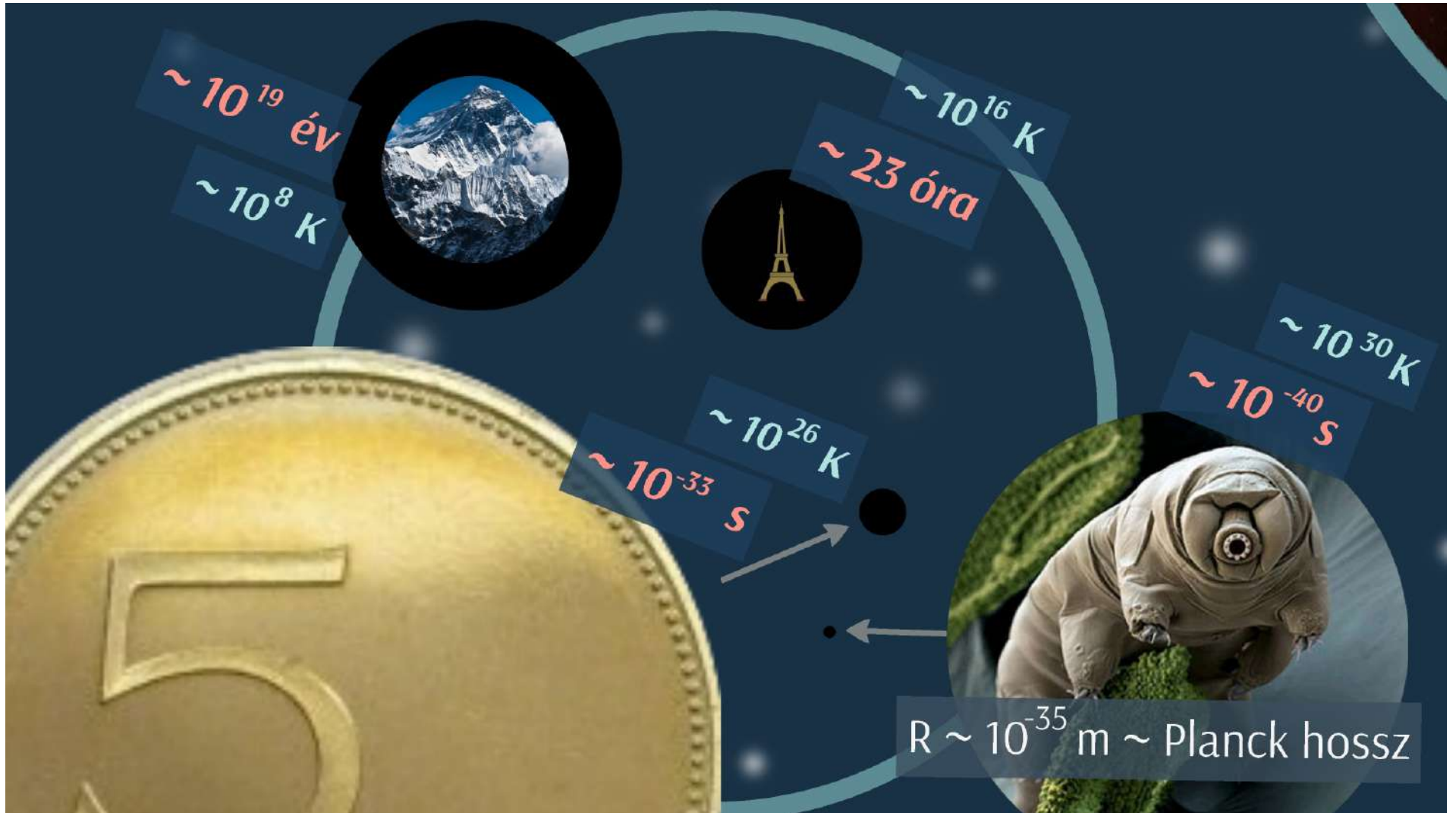

Tudományos fantasztikum!

"Egyfoton fekete lyuk" bomba?

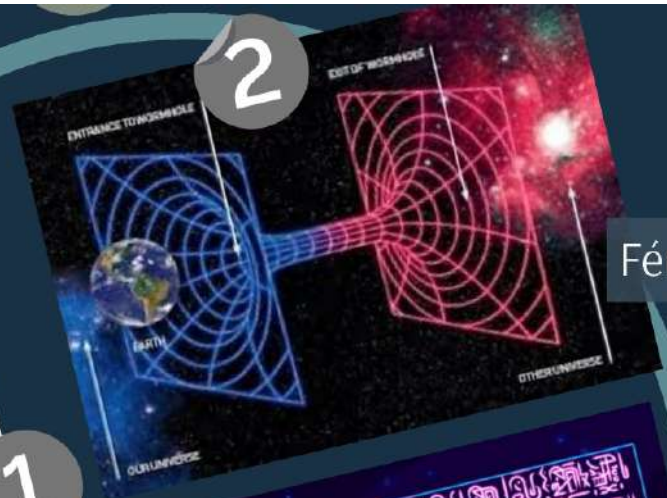
Információs paradoxon

"Planck fekete lyuk" ?

1

2

Féreglyuk ?

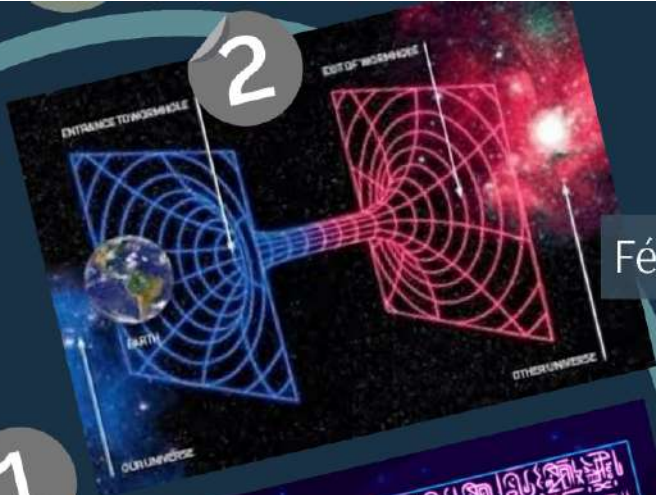
3

Hologram ?

"Planck fekete lyuk" ?

Féreglyuk ?

Hologram ?

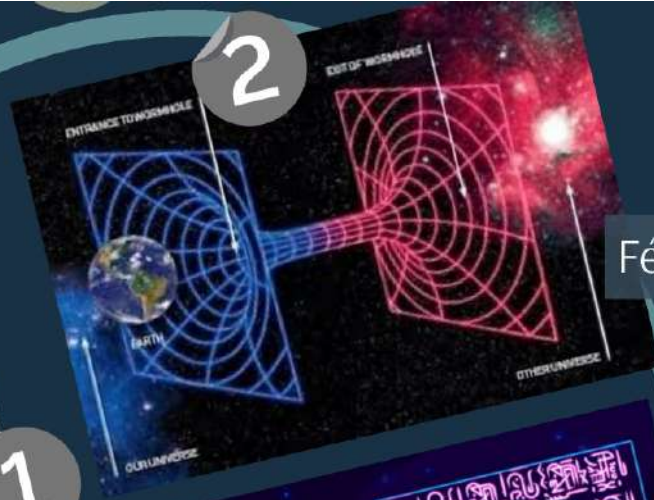

"Planck fekete lyuk" ?

1

2

Féreglyuk ?

3

Hologram ?

*Ha a csillag helyett ti tévedtek oda,
mi történt volna veletek pont ott, pont akkor?*

- Meghaltok még mielőtt odaértek a közel 600 g gyorsulás következtében.
- Meghaltok, mert atomnyi vastagságú nyaklánccá spagettifikálódtok.
- Meghaltok, mert a Hawking sugárzás cseppfolyósítja a szerveiteket.
- Éltek mint Marci hevesen zuhanva.

*Ha a csillag helyett ti tévedtek oda,
mi történt volna veletek pont ott, pont akkor?*

- Meghaltok még mielőtt odaértek a közel 600 g gyorsulás következtében.
- Meghaltok, mert atomnyi vastagságú nyaklánccá spagettifikálódtok.
- Meghaltok, mert a Hawking sugárzás cseppfolyósítja a szerveiteket.
- Éltek mint Marci hevesen zuhanva.

Halálos zóna

Csillag tömegű
fekete lyuk

Szupermasszív fekete lyuk

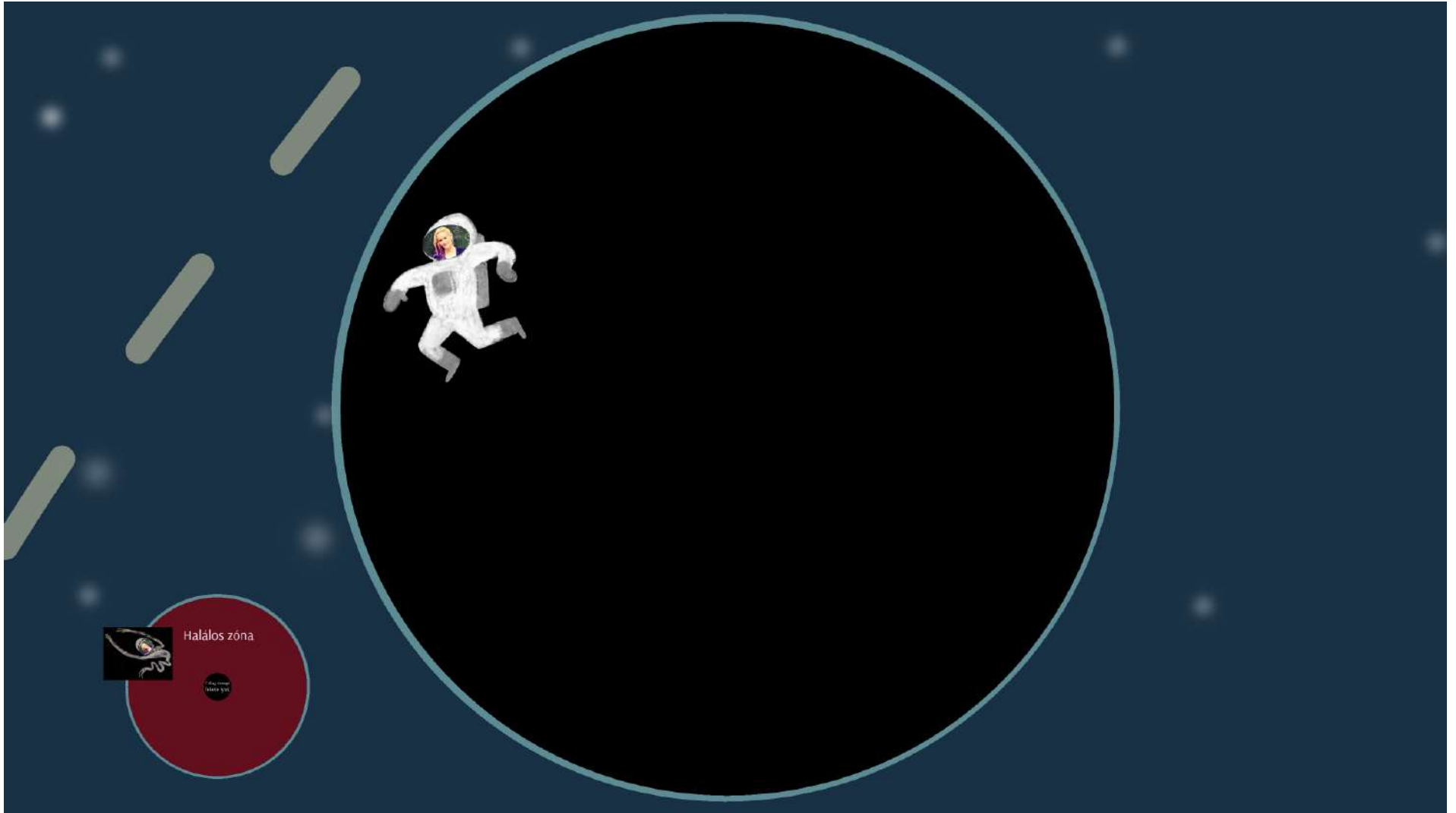
Halálos
zóna

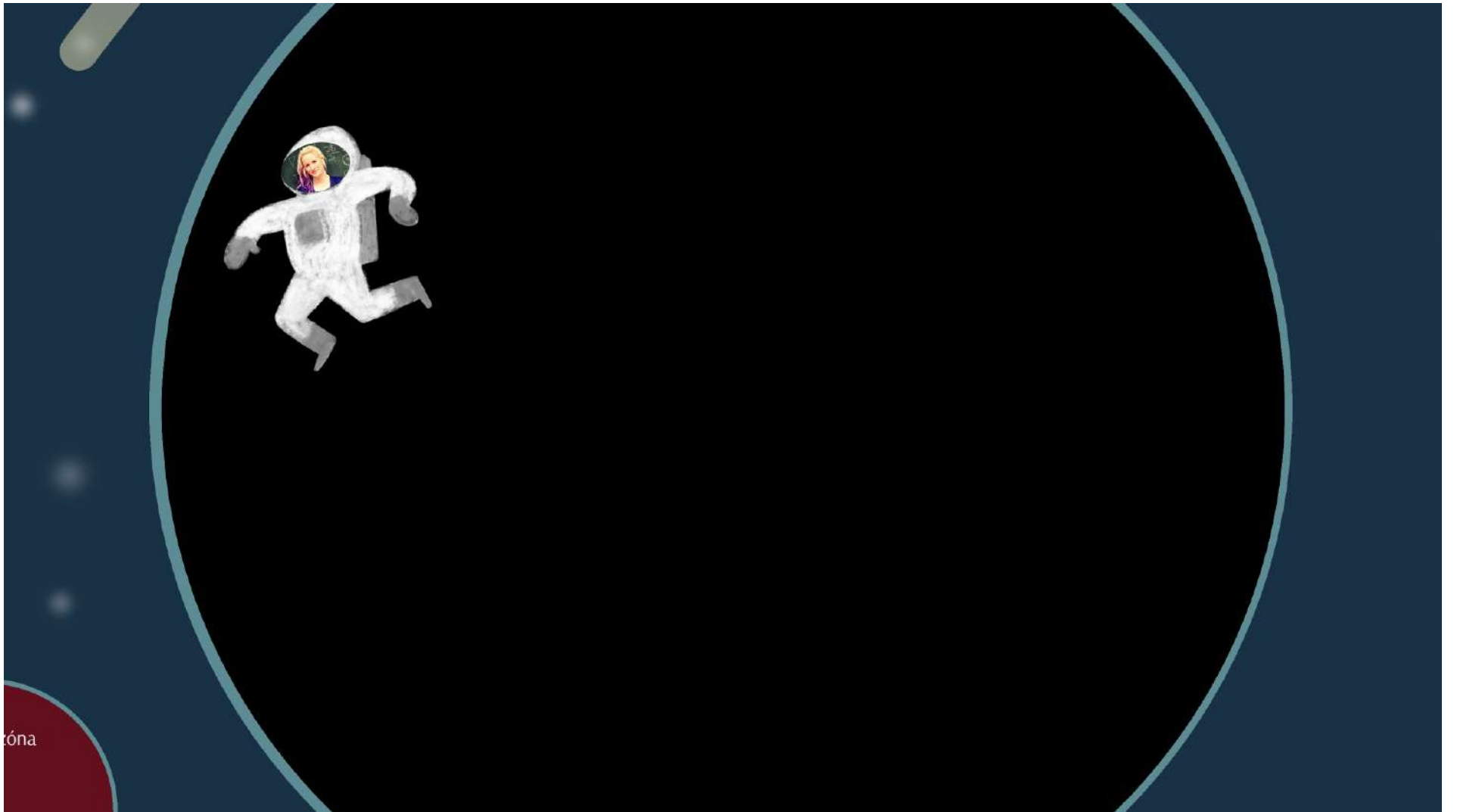

Halálos zóna

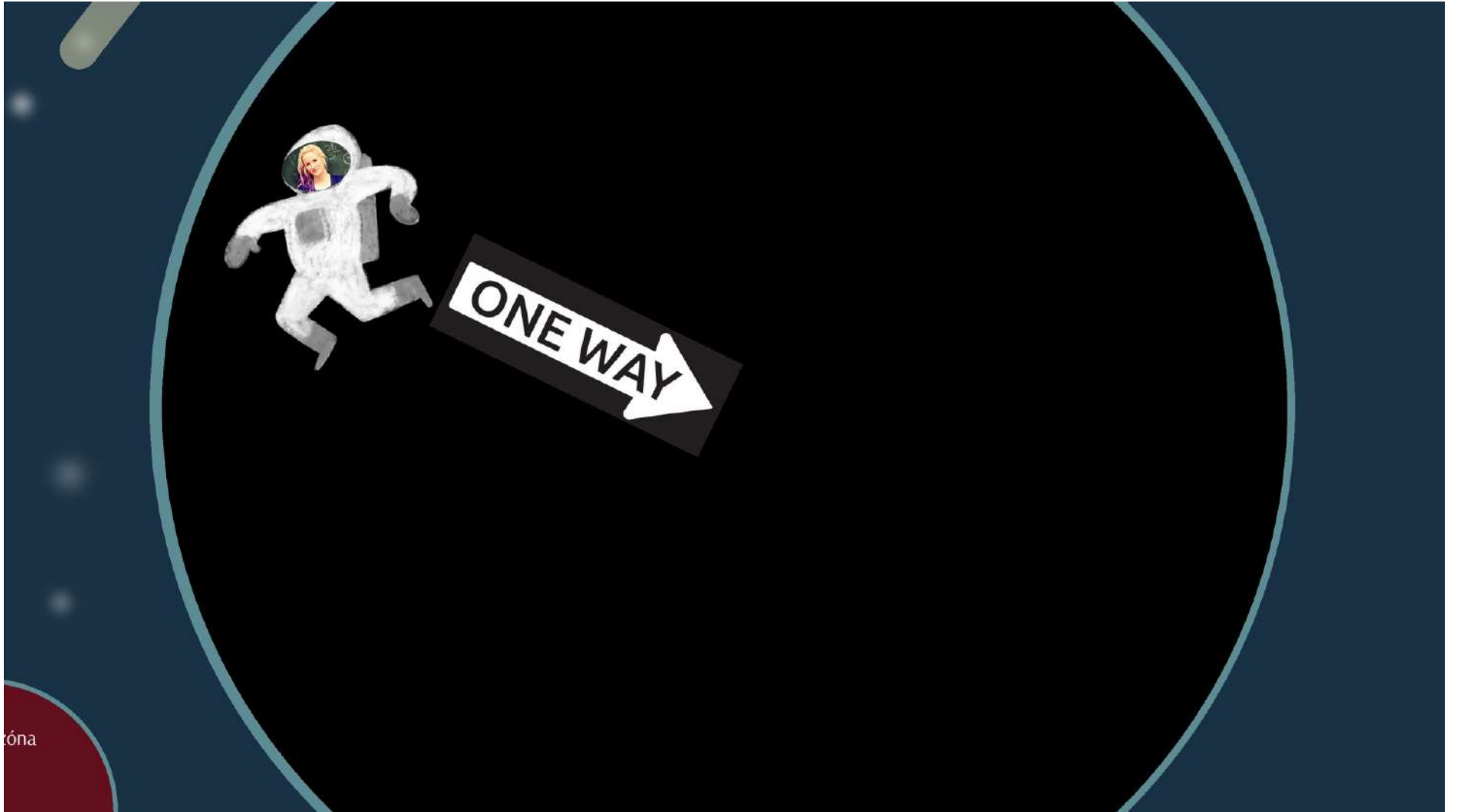
Halálos zóna

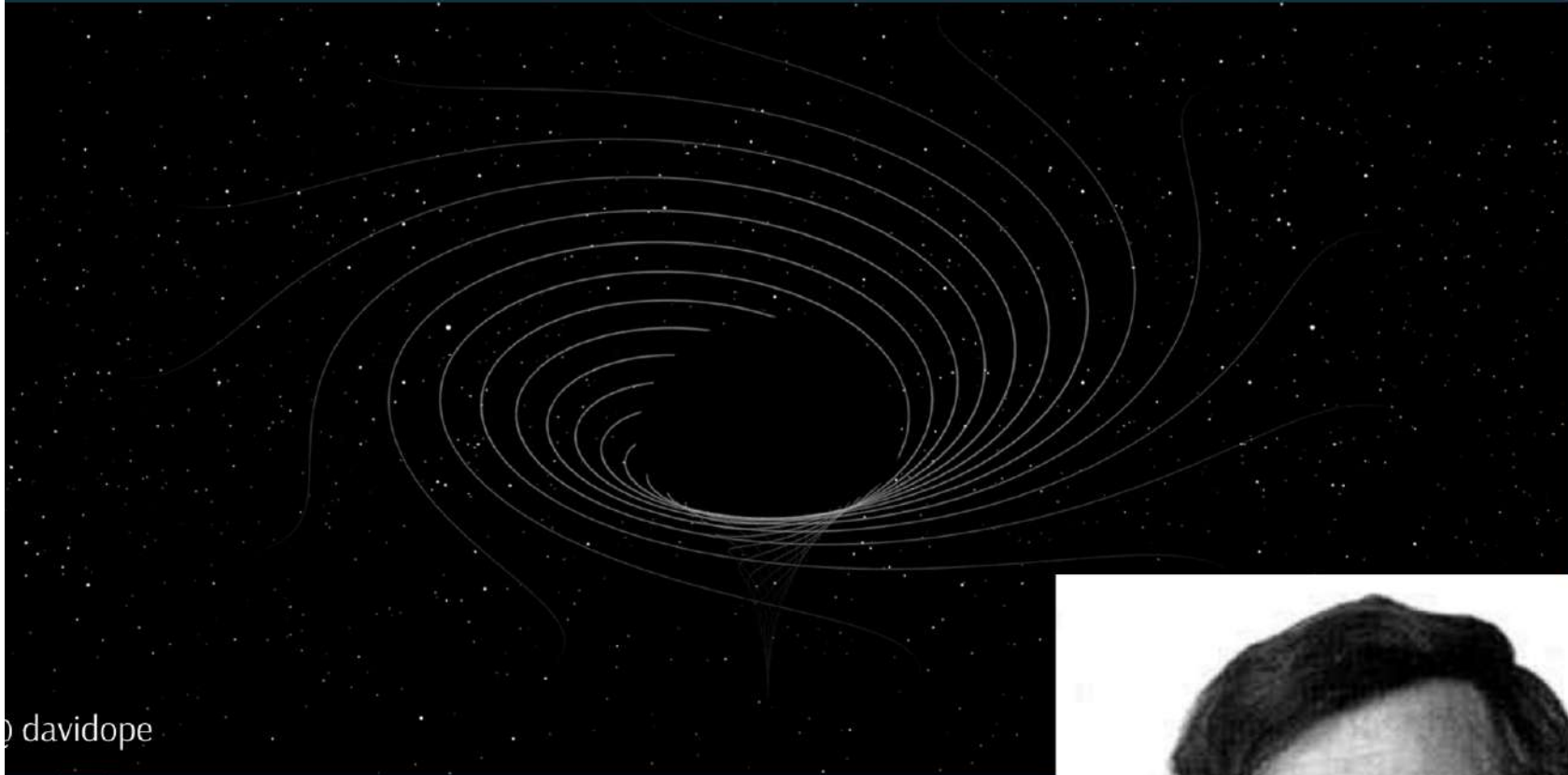

óna

óna

Forgó fekete lyuk

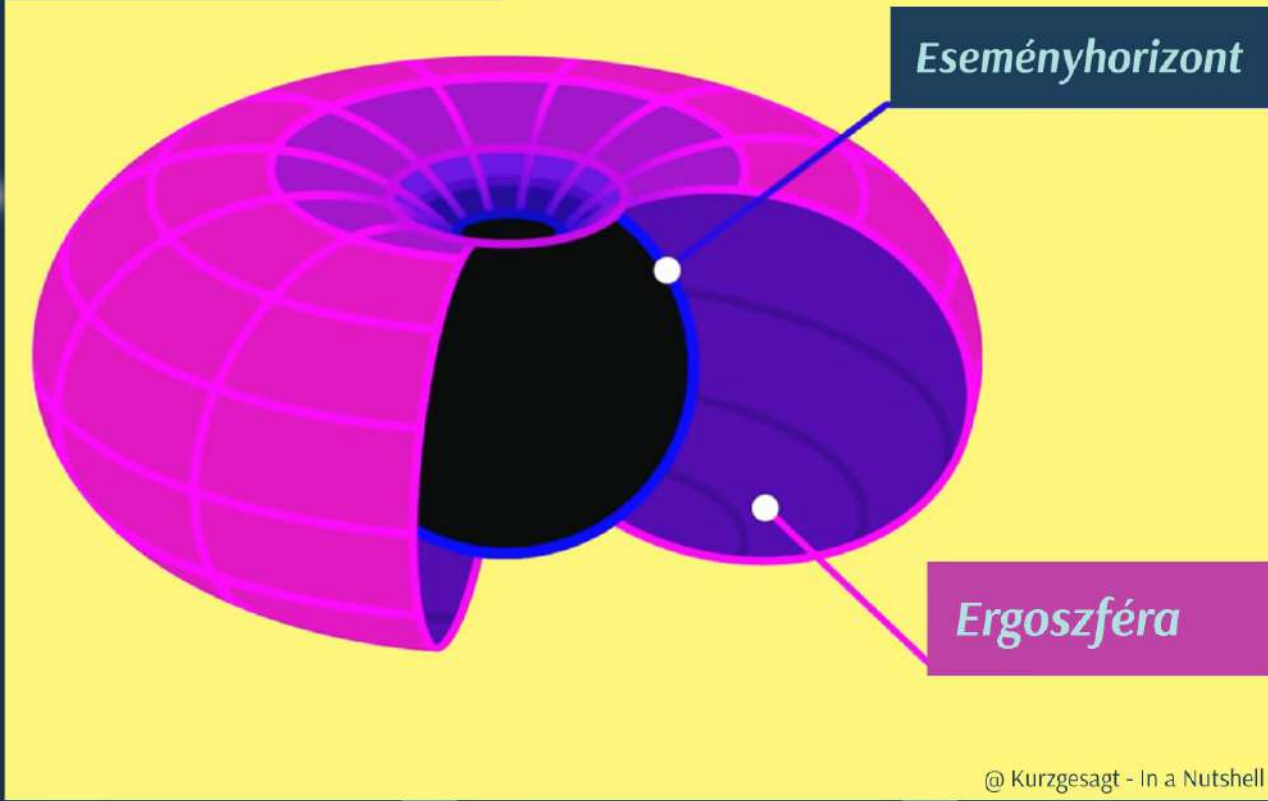
Davidope

1967

A donut where you do not stand

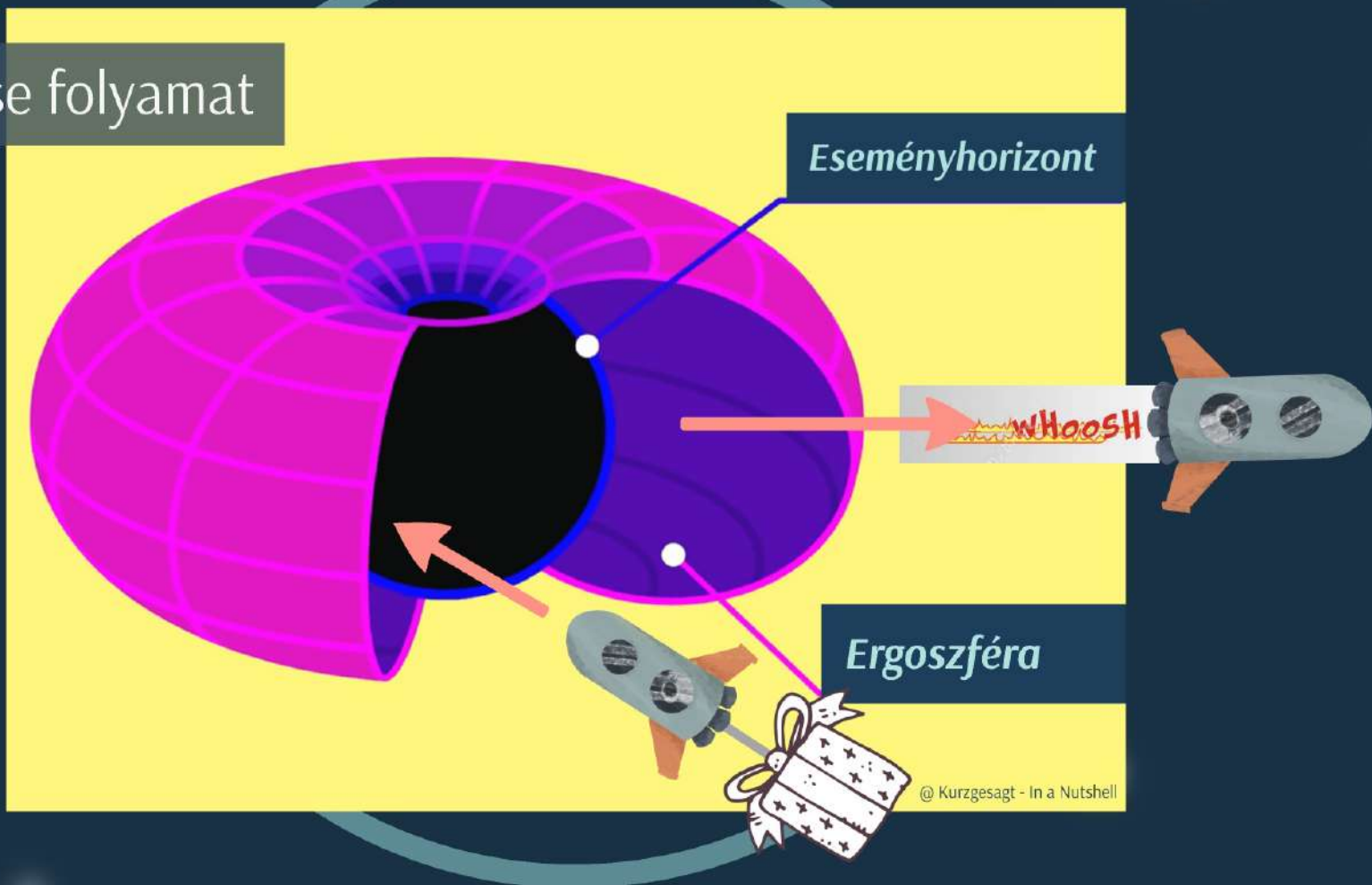

Eseményhorizont

Ergoszféra

@ Kurzgesagt - In a Nutshell

Penrose folyamat

@ Kurzgesagt - In a Nutshell

@innocii via StellarisGame

Alternatív Dyson-gömb

skiszkao@gmail.com

Szinte

Minden amit szeretnél volna tudni a fekete lyukakról,
de féltél megkérdezni.

2022